

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

Sňatečnost a sňatková migrace ve farnosti Jilemnice od konce 18. do počátku
20. století

Bc. Aneta Zářecká

Diplomová práce

2022

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Zářecká**
Osobní číslo: **H20339**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Regionální**
Téma práce: **Sňatečnost a sňatková migrace ve farnosti Jilemnice od konce 18. do počátku 20. století**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se bude věnovat problematice sňatečnosti a otázce sňatkové migrace ve farnosti Jilemnice v dlouhém časovém období od konce 18. do počátku 20. století. Výzkum bude prováděn metodou anonymní excerpcce dat, přičemž analyzovány budou matriky oddaných farního úřadu Jilemnice. V rámci sňatečnosti bude pozornost věnována především sňatkovému věku, věkovým rozdílům mezi snoubenci, druhým a dalším sňatkům či sociálnímu postavení snoubenců. Samostatnou otázkou pak bude sňatková migrace. Výsledky výzkumu budou porovnány s celozemským vývojem a vybranými lokalitami, ve kterých byla již tato problematika detailněji zkoumána. Diplomová práce se tak stane historickodemografickým příspěvkem k problematice sňatečnosti v českých zemích.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Sabina DUŠKOVÁ, *Demografický vývoj Ústí na Labem v 19. století*, Historická demografie 24, 2000, s. 109–154.
- Ludmila FIALOVÁ et al., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998².
- Markéta HOLUBOVÁ, *Geografická a sociální mobilita snoubenců farnosti Dobruška od konce 18. století do druhé poloviny 19. století*, Historická demografie 28, 2004, s. 111–155.
- Pavla HORSKÁ, *Poměr církví k manželství a rodině v Čechách 19. století*, in: Bůh a bohové: církve, náboženství a spiritualita v českém 19. století, Praha 2003, s. 84–89.
- Jan HORSKÝ – Markéta SELIGOVÁ, *Rodina našich předků*, Praha 1996.
- Věra KALOUSKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Ločenice v letech 1784–1900*, Historická demografie 30, 2006, s. 67–143.
- Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*, Praha 1965.
- Jiří KLABOUCH, *Politický konsens k manželství v Čechách*, Praha 1960.
- TÝŽ, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962.
- Alexandra NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*, Praha 2012.
- Šárka NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, *Protoindustriální společnost. Populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*, Pardubice 2019.
- Václav SEKERA (ed.), *Obyvatelstvo českých zemí v letech 1754–1918*, I–II, Praha 1978.
- Markéta SKOŘEPOVÁ – Josef GRULICH, *Palingamní sňatky na území českobudějovické diecéze ve srovnávací perspektivě: farnosti České Budějovice a Nový Rychnov, 1786–1825*, Historická demografie 41, 2017, č. 1, s. 151–171.
- Alexandra ŠIKULOVÁ, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Libčany v "dlouhém" 19. století (1785–1914)*, Historická demografie 34, 2010, č. 2, s. 114–175.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Šárka Nekvapil Jirásková, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

PROHLÁŠENÍ

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Opočně dne 30. listopadu 2022

Aneta Zářecká

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá sňatečností a sňatkovou migrací ve farnosti Jilemnice od konce 18. do počátku 20. století.

Výzkum je prováděn anonymní excerpcí dat z matrik oddaných. Práce se věnuje sňatkové problematice, která se především zabývá počtem sňatků, sňatkovým věkem, sňatkovým rozdílem mezi snoubenci, jejich rodinným stavem či sociálním postavením.

Kromě těchto sledovaných atributů se práce věnuje samostatné otázce sňatkové migrace. Získaná data jsou porovnávána s dalšími lokalitami a celozemskými údaji.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jilemnice, sňatečnost, sňatková migrace, historická demografie.

ANNOTATION

The submitted master's degree thesis is titled "Marriage rate and marriage migration in the parish of Jilemnice from the end of the 18th century to the beginning of the 20th century".

The research was conducted by anonymous extraction of the data from registries of marriages. The thesis is focused on marriage - the number of contracted marriages, marriage age, differences between fiancés, their marital and social statuses.

In addition to these attributes, the question of marriage migration is also a research subject. The data obtained are compared to the data from other locations and the data from the whole country.

KEYWORDS

Jilemnice, marriage rate, marriage migration, historical demography.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala Mgr. Šárce Nekvapil Jiráskové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, která po celou dobu byla velmi ochotná, věnovala mi svůj čas a dávala cenné rady ohledně této práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a kamarádům, kteří byli mou psychickou oporou při vzniku této práce.

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. PRAMENY A LITERATURA.....	11
2.1 Prameny.....	11
2.2 Literatura.....	13
3. HISTORIE FARNOSTI A MĚSTA JILEMNICE.....	16
3.1 Počet obyvatel ve farnosti Jilemnice.....	21
4. MANŽELSKÉ PRÁVO.....	22
4.1 Vývoj manželského práva do 19. století.....	22
4.2 Změny v pojetí manželského práva – manželský patent.....	26
4.3 Všeobecný občanský zákoník.....	27
5. MANŽELSKÉ PRÁVO OD DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ DO POČÁTKU 20. STOLETÍ.....	34
6. MANŽELSKÝ ZÁKON V UHRÁCH.....	37
7. MANŽELSKÉ PRÁVO VE 20. STOLETÍ.....	42
8. PŘECHODOVÉ RITUÁLY.....	47
8.1 Předsvatební čas.....	50
8.2 Svatební den.....	58
8.3 Posvatební čas.....	60
9. SŇATEČNOST.....	66
9.1 Počet sňatků.....	67
9.2 Hrubá míra.....	69
9.3 Sňatkový věk.....	71
9.4 Rodinný stav snoubenců.....	84
9.5 Sociální původ snoubenců.....	86
9.6 Sezónnost ve farnosti Jilemnice.....	97

10.	MIGRACE OBYVATEL	99
10.1	Sňatková migrace snoubenců z farnosti	100
10.2	Migrace cizích snoubenců	104
11.	ZÁVĚR	106
12.	POUŽITÁ LITERATURA	109
12.1	Prameny	109
12.2	Literatura	110
12.3	Internetové odkazy	117
13.	SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK.....	119
13.1	Tabulky	119
13.2	Grafy	119
13.3	Obrázky	119
14.	PŘÍLOHY	120
15.	RESUMÉ	128

1. ÚVOD

Tématem diplomové práce je „Sňatečnost a sňatková migrace ve farnosti Jilemnice od konce 18. do počátku 20. století“. Diplomová práce se bude zabývat problematikou sňatečnosti ve farnosti Jilemnice v dlouhém časovém období, konkrétně v letech 1765–1919. Při sledování tak dlouhého časového úseku můžeme vidět změny jak v demografickém, tak i v historickém kontextu, co se v uzavírání sňatků ve farnosti změnilo.

Výzkum bude prováděn formou anonymní excerptce dat z digitalizovaných matrik oddaných ve farnosti Jilemnice.¹ Výzkumné části týkající se sňatečnosti byly čerpány z matričních knih oddaných, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Hradci Králové. Práce kvantitativního charakteru se bude zejména věnovat počtu sňatků, průměrnému sňatkovému věku svobodných a ovdovělých snoubenců při vstupu do prvního a dalšího manželství, věkovým rozdílům, rodinnému stavu snoubenců a jejich sociálnímu původu a v neposlední řadě hrubé míře či sezónnímu rozložení ve farnosti. Dále se bude práce zabývat samostatnou otázkou migrace obyvatel ve farnosti a to, jak migrace obyvatel pocházejících z farnosti, tak obyvatel z jiných lokalit, čili cizích snoubenců.

Zvolené období bylo vybráno zejména z důvodů vztahu k této farnosti a návaznosti na předchozí výzkum, který se týkal nemanželských dětí ve sledovaných letech 1765–1913.² K dispozici pro výzkum v celém zkoumaném období byly matriční knihy velmi dobře vedené místními faráři. Nebyly tak problémy se špatnou dostupností dat, či jiné příčiny, které by tuto práci komplikovaly. Pro počátek zkoumaného období byla vybrána počáteční 60. léta 18. století z důvodu, že matriky z předchozích let shořely při požáru roku 1788.

V první části práce nalezneme úvod do problematiky, prameny a literaturu a především bude představena historie vycházející z dějin farnosti a města, která byla čerpána z *Inventáře města* a jiných dostupných zdrojů týkajících se farnosti. Dále v ní najdeme i počet obyvatel za sledované období a data ze zkoumaných dokumentů nám ukáží, jaká proměna se ve struktuře obyvatel ve farnosti udála.³ Dalším tématem bude manželské právo, ve kterém bude představeno, jak manželské vztahy ve sledovaných letech vypadaly, jak se vyvíjelo a měnilo, co obnášelo a jaký vliv měly na rodinné právo stát a církev. V neposlední řadě bude uvedeno, jaká ustanovení manželské právo upravovala.

---

¹ Viz soupis pramenů.

² Aneta ZÁŘECKÁ, *Nemanželské děti v Jilemnici v letech 1765–1913*, Bakalářská práce, Pardubice 2020.

³ Ilona ČINOVCOVÁ – Ivo NAVRÁTIL, *Archiv města Jilemnice 1596–1945 (1955)*, *Inventář*, Státní okresní archiv Semily, Semily 1998, č. 191 sign.04/92, JAF 83.

V následující kapitole bude rozveden sňatek jako přechodový rituál, ke kterému patřil předsvatební a posvatební čas.

Výzkumnou část budou tvořit již výše zmíněné atributy týkající se sňatečnosti ve farnosti Jilemnice, které budou porovnávány s dalšími lokalitami i celozemskými údaji.

Cílem práce bude představit sňatečnost ve farnosti Jilemnice a jiné teoretické celky s tímto jevem spjaté. Diplomová práce se stane historicko-demografickým dílem, které má zájem přispět k problematice sňatečnosti v českých zemích.

2. PRAMENY A LITERATURA

2.1 Prameny

Výchozím pramenem pro diplomovou práci byly katolické církevní matriky oddaných v letech 1765–1919. Matriky jsou knihy, do nichž jsou zapisovány údaje spojené s narozením, pokřtěním, svatbou a úmrtím. Všechny zmíněné atributy jsou zapisovány do matriční evidence zvlášť. Vedení matrik má velký význam pro historicko-demografické výzkumy. Evidenci v dřívějších letech vedla zejména církev, která v ní zaznamenávala především obřad křtu, sňatku a v neposlední řadě poslední pomazání. Hlavním důvodem pro vedení matrik křesťanskou církví bylo předcházení pokrevního i duchovního příbuzenství mezi společenstvem osob.⁴

Nejstarší vedené matriky jsou zaznamenány ve 14. století v Itálii a zejména se jedná o matriku, v níž jsou zaznamenávány křty. Druhá nejstarší matrika byla objevena ve Francii. Prvenství v jejich vedení drží převážně západní země. Na německém jazykovém území se matriční knihy začínají evidovat již ke konci 15. století. Tridentský koncil vynesl usnesení vést matriční knihy faráři, kteří do nich zapisovali souvislosti spojené s manželstvím kvůli výše zmíněným složitým příbuzenským svazkům. Koncil dále omezil i počet kmotrů na dvě osoby.⁵

České země se značně opozdily oproti románským zemím, co se evidence o počtech obyvatel týče. Čestné místo si však drží v zavedení matričních knih, které v českých zemích vzniká už pár desítek let před konáním tridentského koncilu.⁶

Nejstarší dochované matriky na našem území jsou evidované z poloviny 16. století. Prvenství drží dochovaná matrika z Jáchymova z roku 1531, další matrika pochází z Horní Blatné z roku 1541, dále Abertamy z roku 1544 a další z Kutné Hory z roku 1544. Na těchto územích se jedná spíše o nekatolické prostředí.⁷

V českých zemích bylo vedení matričních zápisů nařízeno nejprve olomouckou synodou v roce 1591 a pražskou v roce 1605. Farnosti byly v této době velmi rozlehlé a chyběl v nich dostatek duchovních kněží. Kvalitnější duchovní správa byla zavedena až za vlády Josefa II. v době josefínských reforem, o které se tento panovník zasloužil. Formální stránka zápisu byla zavedena římským rituálem v roce 1614, ale musíme zmínit, že faráři toto ustanovení v některých případech z důvodu usnadnění práce nedodržovali. S vedením matrik

---

⁴ Květa KALIBOVÁ – Zdeněk PAVLÍK – Alena VODÁKOVÁ, *Demografie (nejen) pro demografy*, 2. vyd., Praha 1998, s. 97.

⁵ Eduard MAUR, *O počátcích a vývoji církevních matrik se zvláštním zřetelem k českým poměrům*, *Historická demografie* 3, 1969, s. 4–19, zde s. 7–8.

⁶ Tamtéž, s. 11.

⁷ K. KALIBOVÁ – Z. PAVLÍK – A. VODÁKOVÁ, *Demografie*, s. 98.

v českých zemích však nebyly potíže, jejich uvedení do praxe se prosadilo velmi rychle. V křestních matrikách se mělo jednat o uvádění data narození dítěte, jeho křtu, jména dítěte, jména rodičů, kmotrů a v neposlední řadě jméno faráře, který zápis do knihy provedl. U matrik oddaných šlo především o zápis jmen snoubenců a jmen jejich rodičů (u vdov jméno bývalého manžela), datum sňatku a ohlášek, popřípadě překážky, bydliště a farnost obou snoubenců a jména svědků. Matriky zemřelých měly obsahovat jméno zemřelého, jméno jeho otce, den smrti, jeho bydliště, věk pokud byl znám, den pohřbu a místo, kde bude nebožtík pochován, datum zpovědi, poslední pomazání a jméno kněze.⁸

Až ve druhé polovině 18. století přebíral iniciativu stát, který zavedl ustanovení, že matriční knihy mají podobu veřejné listiny. V roce 1784 bylo duchovní správě nařízeno povinné vedení těchto záznamů a výslovně toto přikázáno od panovníka. Dále bylo ustanoveno vedení formuláře, který platil až do 50. let 20. století. Zákon č. 268 Sb. ze dne 7. prosince 1949 platný od počátku roku 1950 ustanovuje jednotné vedení státních matričních knih, které má pod záštitou matriční oddělení národních výborů.⁹

Studiem matrik se zabývá v současnosti mnoho badatelů, kteří chtějí znát detailnější údaje o svých předcích. Větší zájem stoupl zejména v 19. století.¹⁰

Aktuálně se matrikami zabývá zákon č. 301/2000 Sb. Zákonem o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.¹¹

Diplomová práce „Sňatečnost a sňatková migrace ve farnosti Jilemnice od konce 18. do počátku 20. století“ je založena na zkoumání církevních katolických matrik z let 1765–1919. Z matriční evidence byly údaje použity do anonymní excerpce dat, z nichž vychází celý zkoumaný blok práce. Analyzovány byly konkrétně matriky oddaných z celé farnosti.¹² Jedná se o časově náročnou historicko-demografickou práci, která v sobě nese potenciál problematiky sňatečnosti v českých zemích. Celkem bylo do anonymní excerpce zahrnuto osm matričních knih, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Hradci Králové. Byly použity verze digitalizovaných matričních zápisů, které byly psané zpočátku let latinsky, německy a česky. V prvních letech byly zápisy psány větně, až na počátku 18. století byly informace psány do rozdělených matričních formulářů. Zpočátku zkoumaného období byly zápisy velmi strohé, v některých případech chyběly některé důležité informace, jako byl například věk snoubence.

---

⁸ Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, Historická demografie 6, 1972, s. 40–58, zde s. 42–43.

⁹ E. MAUR, *O počátcích a vývoji církevních matrik*, s. 14.

¹⁰ Blíže Miroslava MELKESOVÁ, *Církevní matriky českých zemích v pozornosti badatelů*, Historická demografie 32, 2008, s. 5–56.

¹¹ *Zákony pro lidi*, Zákon č. 301/2000 Sb. <URL:<<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-301>>.>

¹² Matriční knihy viz soupis pramenů.

V podstatě můžeme říci, že faráři, kteří matriční evidenci oddaných ve farnosti vedli, byli ve většině případů pečliví a potřebné údaje zapisovali svědomitě.

Matriky jsou velmi cenným materiálem a mohou nám umožnit konkrétní představu o životě jednotlivých osob, v případě této práce zejména v oblasti uzavření sňatku. Dalším pramenem použitým při výzkumu byl inventář města, který je velmi pečlivě veden a nalezneme v něm užitečné informace pro farnost a město Jilemnici.¹³

2.2 Literatura

Do stěžejní literatury k pochopení a ucelenému obrazu o společnosti patří kniha *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914* od autorky Ludmily Kárníkové. Tato spisovatelka představuje základní obraz, jak už název napovídá, o obyvatelstvu a jeho vývoji v různých etapách a představuje populační vývoj a změny, které v průběhu let nastávaly.¹⁴ Další knihou napsanou stejnojmennou autorkou, profesorem Eduardem Maurem a Pavlou Horskou je kniha *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, která představuje demografické procesy včetně mnoha grafů, které jsou zasazeny do kontextu dob minulých a současnosti.¹⁵

Na ni navazuje velmi zajímavá a přínosná práce *Obyvatelstvo českých zemí v letech 1754–1918*, která též se zabývá tématem o společnosti a přechodu k jednotlivým mezilidským fázím.¹⁶

Zajímavým dílem je kniha *Rodina našich předků*, která v širších souvislostech pojednává o rodině jako celku a zaměřuje se na vývoj a obraz celé společnosti a zejména rodiny. Zajímavou statí pro výzkum byla především čtvrtá kapitola o sňatcích a manželství.¹⁷

Velmi přínosná literatura o přechodových rituálech v životě člověka, zvycích a tradicích byla od Alexandry Navrátilové *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*. Tato autorka ve své knize představuje několik poutavých až zábavných kapitol vztahujících se k lidovým tradicím a vztahům mezi lidmi.¹⁸

Diplomová práce se zabývá zejména sňatečností, a bylo tedy na místě jednotlivé výzkumy porovnávat a těžit z literatury, ve které je tato problematika demografických jevů obsažena. Musíme zmínit zejména práci Věry Kalousové, která se zabývala *Demografickým vývojem farnosti Lochenice v letech 1784–1900*¹⁹ nebo práci Alexandry Šikulové, která se též

---

¹³ SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice*, Inventář, č. 191, sign.04/92, JAF 83.

¹⁴ Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*, Praha 1965.

¹⁵ Ludmila FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998².

¹⁶ Václav SEKERA, *Obyvatelstvo českých zemí v letech 1754–1918 I–II*, Praha 1978.

¹⁷ Jan HORSKÝ – Markéta SELIGOVÁ, *Rodina našich předků*, Praha 1996.

¹⁸ Alexandra NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*, Praha 2012.

¹⁹ Věra KALOUSOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Lochenice v letech 1784–1900*, *Historická demografie* 30, 2006, s. 67–143.

zabývá vývojem sňatečnosti v obci Libčany v 19. století.²⁰ Další zajímavé práce, které nalezneme v časopise *Historické demografie* nesou název *Demografický vývoj Ústí na Labem v 19. století* či *Palingamní sňatky na území českobudějovické diecéze ve srovnávací perspektivě: farnosti České Budějovice a Nový Rychnov 1786–1825*. I tyto práce utváří pozoruhodný pohled do jednotlivých farností a jejich demografickou proměnu ve zkoumaných letech.²¹

Pro geografickou a sociální mobilitu obyvatel byl přínosný článek Markéty Holubové, která ve své práci poukázala na migraci snoubenců ve farnosti Dobrovice. Pojednává o tom, jak se obec měnila a jaké měla migrace důsledky.²²

Na chování a životní strategii navazuje kniha od Šárky Nekvapil Jiráskové s názvem *Protoindustriální společnost. Populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*. V knize autorka nastiňuje populační vývoj (sňatečnost, plodnost, úmrtnost, nemanželské děti) a majetkový transfer, který je spjat s vývojem dědické praxe.²³

Významnou kapitolou je také manželské právo, ve kterém je uvedeno jak právo z pohledu státu, tak i církve v manželských vztazích. K pochopení tohoto tématu byl využit článek od Pavly Horské *Poměr církvi k manželství a rodině v Čechách 19. století*.²⁴

U kapitoly manželství a jeho správném uchopení se zasloužil v této práci především Jiří Klabouch s knihou *Manželství a rodina v minulosti*, v níž nalezneme právní úpravu ve věcech manželských a rodinných, poměry a zvyky ve společenství lidí.²⁵

Další značně používanou knihou od zmíněného autora je *Politický konsens k manželství v Čechách*, která též velmi přispěla k dalším poznatkům o sňatcích a jejich proměnách.²⁶

V diplomové práci je použito mnoho dalších přínosných zdrojů, které přispěly k jejímu vzniku. K pochopení manželského práva posloužila publikace *Rodina a rodinné právo (historie, současnost a perspektivy)*.²⁷ Např. k tématu přechodových rituálů bylo čerpáno

---

²⁰ Alexandra ŠIKULOVÁ, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Libčany v "dlouhém" 19. století (1785-1914)*, *Historická demografie* 34, 2010, č. 2, s. 114–175.

²¹ Sabina DUŠKOVÁ, *Demografický vývoj Ústí nad Labem v 19. století*, *Historická demografie* 24, 2000, s. 109–154.

Markéta SKOŘEPOVÁ – Josef GRULICH, *Palingamní sňatky na území českobudějovické diecéze ve srovnávací perspektivě: farnosti České Budějovice a Nový Rychnov, 1786-1825*, *Historická demografie* 41, 2017, č. 1, s. 151–171.

²² Markéta HOLUBOVÁ, *Geografická a sociální mobilita snoubenců ve farnosti Dobrovice od konce 18. století do druhé poloviny 19. století*, *Historická demografie* 28, 2004, s. 111–155.

²³ Šárka NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, *Protoindustriální společnost, Populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*, Pardubice 2019.

²⁴ Pavla HORSKÁ, *Poměr církvi k manželství a rodině v Čechách 19. století*, in: Bůh a bohové: církve, náboženství a spiritualita v českém 19. století, Praha 2003, s. 84–89.

²⁵ Jiří KLABOUC, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962.

²⁶ Jiří KLABOUC, *Politický konsens k manželství v Čechách*, Praha 1960.

²⁷ Renata VESELÁ, *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*, 2.vyd., Praha 2005.

zejména z knihy autorky Hany Stoklasové *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století.*²⁸

---

²⁸ Hana STOKLASOVÁ, *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století*, Pardubice 2017.

3. HISTORIE FARNOSTI A MĚSTA JILEMNICE

Dějiny města Jilemnice se začínají psát na počátku 14. století. Panství bylo centrem pro střední část západních Krkonoš a Podkrkonoší.²⁹ Tereziánský katastr uvádí, že panství Jilemnické patřilo pod Bydžovský kraj.³⁰

Tato lokalita leží v podhůří Krkonoš, je zde tedy během roku podnebí chladnější. Sněhová pokrývka se tu drží dlouho v průběhu roku a tyto přírodní vlivy měly významný dopad na obživu místních obyvatel. V této lokalitě i vzhledem k horským podmínkám převládá i méně úrodná půda, takže si místní obyvatelé museli mimo zemědělskou činnost hledat i jiný způsob živobytí. K dalšímu způsobu obživy patřil chov dobytka, pěstování a zpracování lnu a v dřívějších dobách také hornictví.³¹

Do působnosti farnosti Jilemnice, která byla zároveň hlavním centrem, spadaly obce: Arnoštov, Dolánky, Hamry, Horní Sytová, Hrabačov³², Javorek, Jilem³³ a Víchová nad Jizerou. Do roku 1786 patřily do tohoto společenství také obce Kundratice, Mříčná a Peřimov. Po tomto roce byly tyto obce přiřazeny k jiné farnosti.

Ve 12. století ovládal celé severovýchodní Čechy starobylý šlechtický rod Markvarticů. Ve svém rodovém erbu měl lvici zachycenou ve skoku. Prvním doloženým předkem byl Markvart, který byl ve službách rodů Přemyslovců, a tak i podle něj dostal rod své jméno. Zakladatel rodu měl dva prasynovce, kteří si rozdělili půdu tak, aby tok řeky Jizery dělil jejich panství. Pozemků na pravém břehu se ujal Havel z Lemberka (+1253) a východní levý břeh obsadil Jaroslav z Hruštic (+1269), později označován z Valdštejna. Byl zakladatelem hradu Valdštejn a své rozsáhlé území rozdělil synům. Jan z Valdštejna dostal území, které bylo dosud málo obydlené, a tak za svého života nechal postavit hradní sídlo zvané Štěpánice a později založil městečko Jilemnice.³⁴

Kolonizace rodu Valdštejnů se rozšiřovala proti řece Jizeře pozvolna, jelikož lokalita, kde se dnes město Jilemnice nachází, byla velmi nehostinná a těžko dostupná.³⁵ Domnělá hranice, kde se Jilemnice rozkládala, byla ve 13. století mezi slovanskými vesnicemi Martinice a Štěpánice, mezi kterými byly vykácené lesy zvané Javorek (javorový les) a Jilm (jilmový háj),

---

²⁹ Erik BOUZA – Jarmila MORAVCOVÁ, SOA Hradec Králové, *Velkostatek Jilemnice 1661-1947*, Inventář, 1. část, č. f. 341. s. 1.

³⁰ Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ a kol., *Tereziánský katastr český*, sv. 1, Rustikál (kraje A–CH), Praha 1964, s. 167.

³¹ Jan LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, Praha 2007, s. 5.

³² První zmínka o Hrabačově v deskách dvorských 1488. Informace přebraná z knihy Jana LUŠTINCE, *Jilemnice: Historická zastavení*, Jilemnice 2000, s. 11.

³³ První zmínka o Jilmu 1393. Tamtéž, s. 12.

³⁴ SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice*, Inventář, č. 191, sign.04/92, JAF 83, s. 4.

³⁵ Blíže k rodu Valdštejnů: Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740*, Praha 2013.

kde protékala řeka Jilemka. Názvy obcí tak můžeme přisuzovat k jménům českých lokátorů na daném místě, ale také přírodním poměrům. Pojmenování Štěpánice pak lze odvodit od slova štiepati – tedy vyštípaný (vykácený) les. Štěpánice měly ve znaku sekeru a širočiny a Martinice dostaly do znaku podobu grafického znamení, tedy pečeti cválajícího koně.³⁶

Začátkem 14. století bylo budováno stále více nových osad, ovšem chybělo hlavní centrum pro tak rozsáhlé panství. Z toho důvodu se rozhodl Jan z Valdštejna v roce 1325 založit město spojující Martinice, Štěpánice, Jilem a Mříčnou. Zakládání osad vyvrcholilo ke konci 13. a 14. století a na tomto se zásadně podílela německá kolonizace. Půdorys byl typický tím, že domy obklopují rynek ve tvaru čtyřúhelníku, který byl doposud menší velikosti. Jilemnice se tak připojila k starší slovanské osadě zvané Jilem a toto spojení jim vydrželo několik staletí. V novém městečku nebylo zpočátku počítáno s tím, že by se dále mělo rozšiřovat, ale i přes to vzniklo v jeho centru rozsáhlé tržiště.

Kostel sv. Vavřince, kde se hojně konaly svatby, byl postaven na západní straně obce. Jeho vznik můžeme datovat k roku 1352 a pravděpodobně byl od prvopočátku kostelem farním. První informace ke kostelu jsou uvedeny v registrech papežských desátků, z kterých je nepochybně jasné, že šlo o farnost s početnou skupinou farníků. Farnost byla zámožná vzhledem k tomu, že vybírala od obyvatel poplatek ve výši 15 grošů. Z toho lze usuzovat, že v polovině 14. století se jednalo o význačnou farnost celého panství. Kostely v okolí neplatily poplatky žádné, nebo poplatky mnohem menší.³⁷

Velmi zajímavým úkazem se v tomto období stává příchod německého obyvatelstva, které si pozici ve městě neudrželo více jak dvě generace, jak bylo zvykem v jiných lokalitách. Ve většině případů Němci ovládali celou obec, v Jilemnici tomu ale bylo naopak. Čeští obyvatelé ovládali celé město. Jednou z možností pravděpodobně bylo, že se Němci odstěhovali a byli nahrazeni Čechy, anebo se českým obyvatelům přizpůsobili a již zcela počestili. Historické prameny jméno obce uvádí zcela v českém znění, které bylo stvrzené i husitskými válkami.³⁸

Jilemnice kromě vpádu Švédů nemá až tak významnou historii týkající se válčení na tomto území. Nicméně události okolo třicetileté války se dotkly i tohoto města. Hospodářské a obchodní svazky byly zpřetrhané a město začínalo pomalu chudnout.³⁹ Za třicetileté války bylo město postiženo požáry, a to zejména v roce 1634, 1643. Další požáry proběhly v letech 1788,

---

³⁶ SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice*, Inventář, č. 191, sign.04/92, JAF 83, s. 4.

³⁷ Tamtéž, s. 5.

³⁸ Tamtéž, s. 6.

³⁹ Město Jilemnice oficiální stránky města, *O městě*, Online, [cit. 5.5.2022]. URL:<<https://www.mestojilemnice.cz/o-meste/o-meste/>>.

1803 a 1838. Velké požáry způsobily zničení významných historických listin i historických staveb.⁴⁰

Nedochoval se ani pergamen, který povýšil Jilemnici na město. Toto privilegium dostala Jilemnice za vlády Jindřicha a Hynka z Valdštejna. Dvě pečete různých velikostí byly po ničivých požárech zachovány.⁴¹

Jilemnické panství bylo za vlády Heníka z Valdštejna a strýce Hynka rozděleno na dvě části. Část horní na tzv. jilemnické tvrzi a část dolní na tzv. štěpánické tvrzi.⁴² Samospráva oběma částem neprospívala, přesto tato podoba vydržela dvě století. Až v 18. století byla sjednocena a dána šlechtickému rodu Harrachů.⁴³

Za jejich vlády nastal velký rozkvět. Harrachovské dominium mělo v tomto období rozlohu více než 289 km² s 26 okolními obcemi.⁴⁴ Rod měl výborné hospodářské předpoklady. Velká část textilní produkce byla vyvážena do severních Krkonoš, to však skončilo po ztrátě Slezska, kdy monarchie ztrácela značnou část zisku. Harrachovští reagovali na událost ihned, a tak v roce 1747 zakládají v obci Horní Branná manufakturu s bělidlem, která se nacházela v nedaleké obci Hrabačov. Podnik se stal nejlepším v širokém okolí. S tím souvisel i obchod, který i díky tomuto odvětví vzkvétal. Provoz bělidla se udržel až po dvě staletí.⁴⁵ Inventář obce Hrabačov dokonce podává informaci o dvou bělidlech a továrně na lněné zboží z přelomu 19. a 20. století. Jedním z vlastníků byl Jan z Harrachu.⁴⁶

Rod Harrachů se o své poddané staral velmi dobře zejména v dobách sedmileté války, kdy panství vládl Arnošt Quido, který v roce 1758 vydal instrukce rozdělit strádající poddané do tří tříd. Do první třídy byli zařazeni obyvatelé chudí a nemocní, kteří nedostanou jinou pomoc než od vrchnosti. Obyvatelé druhé třídy byli zdraví, ale neschopni se o sebe postarat. Do třetí skupiny spadali zdraví a schopní, kteří jsou postiženi nedostatkem práce na panství. Instrukce stanovily péči o chudé a nemocné, kterým bude přidělen lékař, jenž předepíše léky a ty budou zaplacený z panského důchodu. První a druhé třídě bude přiděleno maso, které bude podle evidence rozděleno. Evidenci budou provádět zdejší faráři ve farnosti. Třetí třída získá možnost přivýdělnku. Faráři a úředníci měli nařízení vést důsledně, spravedlivě a především pečlivě. Péče o poddané měla vliv na jejich lepší zdravotní stav a nelze opomenout ani

---

⁴⁰ Jindřich AMBROŽ, *Jilemnice: výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města*, Jilemnice 1975, s. 11–12.

⁴¹ SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice*, Inventář, č. 191, sign.04/92, JAF 83, s. 7.

⁴² J. LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, s. 7.

⁴³ Město Jilemnice oficiální stránky města, *O městě*, Online, [cit. 5.5.2022]. URL:<<https://www.mestojilemnice.cz/o-meste/o-meste/>>.

⁴⁴ Blíže literatura k Harrachům: Jan LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, Vrchlabí 2018.

⁴⁵ J. LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, s. 17.

⁴⁶ Michaela MENŠÍKOVÁ – David MAREK, *Archiv obce Hrabačov 1850–1945* (1949), Inventář, Státní okresní archiv Semily, Semily 2004, č. 539, sign.04–179, JAF 115. s. 4.

hospodářské podnikání, které se v důsledkem péče o obyvatele zlepšilo více než kdekoli v jiném panství.⁴⁷

V 70. letech 18. století poznamenal situaci v českých zemích hladomor zaviněný neúrodou. Na území Habsburské monarchie nabývá na síle demografická krize, na kterou měla nemalý vliv již zmíněná sedmiletá válka. Hladomor a epidemie, které se vzájemně prolínají, jsou dalším důsledkem demografické krize. Hladomor vznikl z důvodu vysoké ceny obilí a tím neschopnosti obyvatel tuto cenu zaplatit. Důsledkem byl zvýšený počet mortality, která byla způsobena také dalšími epidemickými chorobami mezi obyvateli.⁴⁸ Hladomor propukl i v Jilemnici, ve které bylo evidováno 3418 obyvatel. Ovšem v roce 1772 i tuto obec postihla hladová léta, která si vyžádala mnoho životů zdejších obyvatel. V celém jilemnickém panství si hladomor vyžádal na šest tisíc obětí a z tohoto celkového čísla z města Jilemnice zemřelo devět set osob. Kvůli dalšímu šíření nákazy se zemřelí ukládali do šachet mimo pohřebiště.⁴⁹

Hospodářská prosperita se pomalu zlepšovala po celá staletí. Sláva plátenických výrobků byla dobře známá a tím i začala růst prosperita města jako celku. Kvůli obchodu a manufakturám byl vzhled města o poznání hezčí, např. se začínaly stavět zděné budovy místo dřevěných. I populace ve městě Jilemnice více stoupala. Zámožnost z této doby je i dnes vidět v barokním kostele sv. Vavřince. V té době postihly město již zmíněné požáry. Nejničivější požár z r. 1788 postihl 115 domů a další příbytky musely být zbořeny.⁵⁰

I Jilemnice byla počátkem 19. století poznamenána napoleonskými válkami a značnou drahotou obilí zejména v letech (1805–1811).⁵¹ Další ranou pro město byl rok 1832, kdy město postihla cholera. Průměrně denně umíralo sedm až devět lidí. V revolučním roce 1848 byla v Jilemnici sestavena garda, která měla být poslána do Prahy. V obci Sobotka ale dostala zprávu, že město je obklíčeno císařskou jízdou, a tak se vrátila zpět domů.⁵²

Další rok, který nelze opomenout, byl rok 1866, kdy město bylo na krátký čas okupováno Prusy. Jilemničtí obyvatelé tou dobou neprožívali klidné období. Do města dorazila garda Windischgratzových dragounů a ubytovala se u místních obyvatel. Vojáci ve městě strávili zhruba 4 týdny a poté odtáhli ke Dvoru Králové. Místním lidem se na čas ulevilo. Poslední vojáci se objevili 19. srpna, když se vraceli zpět do své země. Ve stejném roce ke

---

⁴⁷ Jan LUŠTINEC, *Šlechtické rody: Harrachové, Krkonoše–Jizerské hory*, č. 1, Vrchlabí 1999, s. 40, zde s. 36–37.

⁴⁸ Lucie STEINBACHOVÁ, *Demografický vývoj hladomoru 1771–1772*, *Historická demografie* 25, Praha 2001, s. 101–128, zde s. 103.

⁴⁹ SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice*, Inventář, č. 191, sign.04/92, JAF 83, s. 14.

⁵⁰ Město Jilemnice oficiální stránky města, *O městě*, Online, [cit. 5.5.2022]. URL:<<https://www.mestojilemnice.cz/o-meste/o-meste/>>.

⁵¹ J. LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, s. 23.

⁵² SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice*, Inventář, č. 191, sign.04/92, JAF 83, s. 15.

konci srpna se vyskytla nemoc zvaná „asiatská“ cholera, při níž zemřelo v Jilemnici dvacet dva lidí.⁵³

Farnost se dočkala rozvoje v roce 1885, kdy jilemnická fara byla povýšena na děkanství. Prvním děkanem se stal místní František Bartoš, který v pozdějších letech dostal od města čestné občanství za zásluhy v místních aktivitách.⁵⁴

Od 19. století se život obyvatelstva zlepšoval, a to jak v sociální oblasti, tak i v oblasti ekonomické. Turistický ruch vzrůstal díky budování důležitých vlakových spojů a v roce 1889 byl založen Klub českých turistů. Dále nesmíme opomenout zmínit fenomén lyžování, díky kterému si město vysloužilo přídomek „kolébka českého lyžování.“ A s ním jsou spojena jména jako Bohumil Hanč (+1913), Jaroslav Cardal nebo Eva Paulusová. V roce 1873 vznikla průmyslová textilní škola, která funguje až do dnešních dní a připravuje tak nové kvalifikované odborníky. Na počátku 20. století bylo založeno gymnázium.⁵⁵

První světová válka narušila chod města, mnoho mužů muselo odejít na frontu. Ekonomická situace obyvatel horského města se velmi prudce zhoršovala. Starosta Karel Čermák společně s Ottou Harrachem zajistili obyvatelům města mimořádné dodávky potravin, čímž lidem velmi usnadnili přežití složitého období. Bohužel na velkorysé jednání šlechtice se po válce brzy zapomnělo.⁵⁶

Po válečném období se život vracel do běžných kolejí, ale druhou světovou válkou byl tento život opět narušen a mnoho lidí přišlo o život v odboji. Po r. 1945 se začala situace v Jilemnici postupně zlepšovat. Ve městě vznikl nový průmysl a postupně se tam také daří turistickému ruchu.⁵⁷

---

⁵³ J. LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, s. 29.

⁵⁴ J. LUŠTINEC, *Jilemnice*, s. 72.

⁵⁵ Město Jilemnice oficiální stránky města, *O městě*, Online, [cit. 6.5.2022]. URL:<
<https://www.mestojilemnice.cz/o-meste/o-meste/>>.

⁵⁶ J. LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, s. 37.

⁵⁷ Město Jilemnice oficiální stránky města, *O městě*, Online, [cit. 6.5.2022]. URL:<
<https://www.mestojilemnice.cz/o-meste/o-meste/>>.

3.1 Počet obyvatel ve farnosti Jilemnice

V níže uvedené tabulce 1 je vidět, jaký byl pohyb v počtu obyvatel ve farnosti Jilemnice v letech 1837–1921 v jednotlivých obcích: Arnoštov, Dolánky, Hamry, Horní Sytová, Hrabačov, Javorek, Jilem a Víchová nad Jizerou, Kundratice, Mříčná a Peřimov. Roky uvedené v tabulce byly vybrány s ohledem na časové vymezení diplomové práce pro léta 1765–1919. V přehledu je vidět počáteční nárůst obyvatel ze 7 tisíc na 9 tisíc, který se po několika desetiletí prakticky neměnil. Až v posledním sledovaném časovém úseku je vidět pokles v počtu obyvatel způsobený 1. světovou válkou.

Tabulka 1. Vývoj počtu obyvatel v jilemnické farnosti od let 1837–1921⁵⁸

Rok	1837 ⁵⁹	1869	1880	1890	1900	1910	1921 ⁶⁰	Celkem
Horní Sytová	435	387	330	396	360	419	356	2 683
Hrabačov	612	735	807	773	753	809	792	5 281
Javorek	.	28	.	.	7	27	.	62
Jilem	669	772	760	718	726	833	795	5 273
Jilemnice	2056	2 946	2 946	2 946	2 946	2 946	3168	19 954
Víchová	1014	1 206	1 206	1 206	1 206	1 206	1 206	8 250
Kundratice	711	875	863	882	861	839	768	5 799
Mříčná	1771	1 413	1 433	1 480	1 401	1 392	1 146	10 036
Peřimov	.	794	781	788	817	683	656	4 519
Celkem	7268	9 156	9 126	9 189	9 077	9 154	8 887	61 857

⁵⁸ Arnoštov, Dolánky, Hamry: počet obyvatel nebyl do tabulky zanesen z důvodů toho, že se jednalo o osady.

⁵⁹ Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen: Dritter Band, Bidschower Kreis*, Praha 1835. (Dřívější léta pro počet obyvatel nelze vyhledat).

⁶⁰ Léta uvedena v tabulce (1869, 1880, 1890, 1900, 1910, 1921) pocházejí z: Historický lexikon obcí České republiky – 1869-2011: III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad/lokalit v letech 1869-2011. Český statistický úřad. Online, [cit. 7.5.2022]. URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatel-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015>.

4. MANŽELSKÉ PRÁVO

4.1 Vývoj manželského práva do 19. století

Původ slova manželství si každá kultura vykládá jinak. V Českém etymologickém slovníku najdeme tento výraz pod slovem manžel. Autor Jiří Rejzek se domnívá, že slovo vzniklo ze staročeského pojmosloví małžena tedy muž a žena, podobně jako tomu bylo i u staroslověnského slova bratřsestra tedy bratr a sestra.⁶¹ V latinské podobě najdeme manželství pod pojmem matrimonium, v anglickém prostředí marriage, které je velmi podobné francouzskému pojmu mariage.⁶²

Za příznačnou definici manželství často autoři předkládají římské definice práva. Jedná se o dvojí vymezení – Ulpiana a Modestina. Římský právník Ulpianus manželství definoval takto: „*Manželství je svazek muže a ženy, který nerozlučitelně spojuje jejich životy.*“ Jeho žák Modestinus poté definuje manželský svazek jako „*Manželství je svazek muže a ženy a celoživotní společenstvo, společenstva podle božského a lidského práva.*“ Obě uvedené definice nám poukazují na svazek mezi pohlavími, mezi nimiž nemáme hledat odlišnosti. Důraz u obou výroků můžeme vidět na pevnosti svazku, který vnímáme jako spojení dvou lidských bytostí v jeden.⁶³

Pokud si položíme otázku, kdy a jak manželství vznikalo, musíme se vrátit až do prvobytně pospolné společnosti. V této době můžeme hledat kořeny manželství, které nemůžeme se současností zdánlivě porovnávat, ale i tato doba nám může přinést zajímavé poznatky o tom, jak se funkce společného žití rozvíjela.

Nelze se domnívat, že prvky rodiny se na počátku lidského bytí vytvářely ihned. Sexuální styk byl biologickou podmínkou pro rozvoj lidského druhu, avšak probíhal nekontrolovaně bez jakýchkoliv uspořádání. Promiskuita probíhala mezi ženou a mužem, ale i třeba v rámci celé skupiny. Používání nástrojů a úroveň výroby se s každou generací zvyšovala, a tak byla potřebná lepší organizace lidí, kteří byli součástí této skupiny. K takovéto organizaci se pochopitelně nejlépe hodili lidé společného původu. Jednalo se především o pokrevně příbuzné spojující společenské či hospodářské jednotky. Vznikající rody mají uvnitř svého celku jasně dělenou diferenciaci, která byla dána dělbou práce (náročnější úkony). První formu manželství tak můžeme hledat právě u nich. Sexuální styk přestává být běžný mezi všemi

---

⁶¹ Jiří REJZEK, *Český etymologický slovník*, Voznice 2001, s. 378.

⁶² Jan OTTO, *Ottův slovník naučný*, 16.díl, Praha 1900, s. 795.

⁶³ Jan DUDA, *Manželské právo v katolické církvi v kontextě súčasnosti*, Praha 2021, s. 17.

příslušníky rodu. Představy o prvních počátcích skupinového manželství jsou založeny na zpětně podložených úsudcích o době minulé.⁶⁴

O původních poměrech v minulých dobách se se svou teorií představil i uznávaný psychoanalytik Sigmund Freud. V roce 1913 uveřejnil svůj článek *Totem und Tabu* v časopise *Imago*, kde popisuje svou teorii manželství.⁶⁵

Teorie Freuda spočívala v myšlence, že manželské skupiny se vytvářely z jednoho muže, mnoha žen a dětí. Pokud se narodili chlapci, vlastní otec je v době dovršení dospělosti vyhnal a ti poté žili společně s myšlenkou na pomstu, kterou následně dokonali a otce zavraždili. Freud se domníval, že se jedná o tzv. ambivalenci citů (synova pohlavní náklonnost k matce, kdy v otci vidí protivníka, ale zároveň otce miluje). V zavraždění otce viděli rituál, kdy tělo snědli a nabyli dojmu, že tak mohou získat otcovu sílu. Ambivalence citů u synů opět povstává a nenávist se mění v lásku. Otcovo nařízení, kdy se nemohou přiblížit k jeho ženám, si sami zakazují. K sexuálnímu styku mezi pokrevní skupinou nedochází a vzniká jev nazývaný exogamie.⁶⁶ Dr. Josef Matzke tuto teorii vyvrací a podotýká, že incest a zavraždění vlastního otce bylo morálně nemyslitelné. Nicméně i pro tuto teorii bylo několik Freudových stoupců.⁶⁷

Dalším pozoruhodným vývojem prošlo manželské právo v Římě a Řecku. Sňatky uvnitř pokrevně příbuzné rodiny byly v obou místech běžné. Řecko dokonce tyto sňatky prosazovalo. Podobně tomu bylo i v Římě, kdy příbuzenská manželství neupřednostňovala celá společnost, ale považovali je za výhodu z důvodů uzavření manželství mezi sobě rovnými a nejednalo se tak o nerovnorodé manželství. Fakta o těchto skutečnostech můžeme nalézt v epitafech nebo literatuře. Zákaz přineslo křesťanství, které sňatky mezi blízkými a v rámci pokrevní rodiny vylučovalo. Ekonomický motiv sňatku vzájemně mezi příbuznými můžeme vidět v udržení majetku v rámci rodiny. I z dobových dokumentů jako byl Řehořův dopis Augustianovi vyplývá, jaká byla situace kolem manželských svazků, které byly často preferovány i ve staré Evropě nebo i části středomoří.⁶⁸

---

⁶⁴ J. KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, s. 12–13.

⁶⁵ Sigmund FREUD, *Totem und Tabu: Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker*, Imago, Vídeň 1913.

⁶⁶ Exogamie je pravidlo, kdy mladí chlapci nemohou hledat svou sexuální partnerku ve svém rodu/klanu nebo jinak vymezené skupině. Incest mezi příbuznými je striktně omezen. Opakem tohoto kulturního pravidla je endogamie, kdy sexuální partneři se vybírají pouze z vlastní skupiny.

⁶⁷ Josef MATZKE, *Manželství v pravěku: přirozené právo manželské podle svědectví etnografie*, Olomouc 1934, s. 31–32.

⁶⁸ Jack GOODY, *Proměny rodiny v Evropě a historii*, Praha 2006, s. 33–36.

Na formování manželství měl poté nemalý vliv nástup křesťanství, kdy podle historiků byl kladen důraz na párová manželství, která se podle některých badatelů vytvářela v době římského císařství či v karolínské době.⁶⁹

Středověké manželství je jedinou svátostí, kterou si věřící vzájemně slibují mezi sebou. Závazek, ambice rodičů a jinak politicky zaměřené cíle, nucené plození dětí, sociální vzestup či rozrůstání majetku. Do takovýchto schémat shrnuli autoři článku *Manželství v pozdním středověku* celkový pohled na středověké manželství.⁷⁰

Největší tlak vyvíjela v této době na manželství církev, která svými praktikami do něj značně zasahovala.

V roce 922 byl vydán právní předpis týkající se manželství, ve kterém kníže Boleslav projevil podporu k přístupu kanonického práva k pochopení manželství.⁷¹

Základním ustanovením se stala Břetislavova dekreta – soubor právních předpisů trvajících na křesťanské morálce. Zásadní ideje těchto zákonů prosazoval už biskup nazývaný sv. Vojtěch. Tyto ideje se podařilo naplnit až po jeho smrti. Nad jeho hrobem v Hnězdně byly vyhlášeny Břetislavem I. První ustanovení právních předpisů se týkala manželství. Mezi ně patří nařízení o párovém manželství, kdy mohou být v manželství pouze žena a muž, tresty padají za mimomanželský styk (cizoložství) či týrání ženy. Za nejtěžší zločin zákoník považuje interrupci (přerušování těhotenství cizím zaviněním). V těchto případech se vina prokazovala velmi těžce, proto se v této době lidé obraceli na boží soud (ordál). V jiných případech mohlo jít o vysokou pokutu či vyhnanství.⁷²

Boží soud je soudní proces, ve kterém se hodnotí vina či nevína obviněného. Pokud obviněný nemohl svou nevinu prokázat, přistupovalo se k tzv. souboji s určitým typem ordálu. Způsoby byly velmi drastické a byl předpoklad, že člověk je za běžných okolností nevydrží.

Na příklad: souboj s ohněm mohl obžalovaný vyhrát jediné tak, pokud se nepopálil o žhavé uhlíky. Souboj s vodou podstoupil obžalovaný, pokud se dopustil poškození majetku nebo loupeže. Děлил se na dva typy. Souboj s vřelou vodou probíhal tak, že obžalovaný se této vody napil, či musel z kotlíku vytáhnout předmět, aniž by utrpěl popáleniny. Druhý typ trestu byl ponoření do studené vody se svázanými končetinami. Dalšími zkouškami bylo pojídání chleba. Pokud se podezřelý nezačal dávit, byl neviný. Zkouška křížem probíhala tak, že žalující a obžalovaná strana se postavila proti sobě s rozpraženými zatíženými rukama – tomu,

---

⁶⁹ Tamtéž, s. 39.

⁷⁰ Pavel KRAS – Martin NODL, *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčeje*, Praha 2014, s. 7.

⁷¹ Vilém KNOLL – Karel SCHELLE – Ladislav VOJÁČEK, *České právní dějiny*, Plzeň 2008, s. 147.

⁷² Milena LENDEROVÁ – Božena KOPIČKOVÁ a kol., *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009, s. 101.

komu dřív klesly, byl vinný. Církev tyto rituály měla tendenci brzy zrušit, ale trpěla je hlavně kvůli lidem, kteří jim dávali velkou váhu. Mezi další patřily zkoušky v souboji se zvířaty či podání jedu.⁷³

Zákoník nezapomínal ani na rozvrácení manželství. Sankce za nedodržování byly značné. „*Kdyby manželka mužem anebo muž manželkou opovrhl a nesvár mezi nimi dospěl až k roztržce, nechci, aby ten z nich, který by se nechtěl vrátit do dřívějšího svazku zákonitě uzavřeného, podle řádu naší země jako rušitel manželství byl uveden v rabství, nýbrž spíše tísni našeho nezměnitelného příkazu, nechť je tato osoba jakákoli, budiž uvržen do vyhnanství do Uher a nebudiž nikterak dovoleno, aby se do země vracel a se vykoupil, aby nákazou jedné ovce, boží stádo ovcí se neposkvrnilo.*“⁷⁴ Definice rozvodu českého knížete Břetislava.

Iniciativu v pravidlech manželského vztahu definitivně přebírá církev. Čtvrtý lateránský koncil konaný v roce 1225 zavedl povinnost církve v požehnání každému svazku a také nařídil povinné trojí ohlášky. Tento rok nelze spojovat s celkovým dohledem církve nad manželstvím a chápat ho jako jednu ze svátostí, spíše ho můžeme chápat jako vyvrcholení dlouhodobého procesu.⁷⁵

Na tento čtvrtý lateránský sněm reaguje tridentský sněm, který probíhal v letech (1545–1563). Koncil výhradně jednal o celkovém pohledu na manželství jak z hlediska dogmatického, tak disciplinárního. Na dvacátém čtvrtém zasedání v roce 1563 tedy v posledním roce konání koncilu 11. listopadu došlo k přijetí „*Docrina de sacramento matrimonii*“ tedy dogmatického dekretu o svátosti manželské, který v obsáhlosti dvanácti kánonů definuje učení církve o manželství. Na něj navazuje reformační dekret zvaný „*Tametsi*“ který upravuje disciplínu o svátosti v deseti hlavách. V první hlavě reaguje na již zmíněný sněm lateránský, kdy poukazuje na formu manželství, jinak také známou *tridentskou* a dekretem nařizuje, že před uzavřením manželství tři svátky jdoucí po sobě v kostele kněz při mši ohlásí, kdo s kým vstoupí do manželství. Po těchto ohláškách budou snoubenci oddáni před Bohem a farář po souhlasu obou snoubenců vyřkne „*Spojuji vás v manželství ve jménu Otce i Syna i Duchu svatého*“, nebo má použít vlastní slova vhodná pro danou farnost.⁷⁶

Tímto tridentský koncil upevnil řád a disciplínu v právní jistotě lidí v manželském svazku a posílil tak jeho principy a monogamii.

---

⁷³ Jan OTTO, *Ottův slovník naučný*, 4.díl, Praha 1891, s. 524–525.

⁷⁴ Dějepis.com, *Břetislavovy dekrety*, Online, [cit. 2.10.2022].

URL: <dějepis.com, <https://www.dejepis.com/dokument/bretislavovy-dekrety/>>.

⁷⁵ Jana JIROUŠKOVÁ a kol., *Svatební rituály u nás a ve světě*, Praha 2012, s. 23–25.

⁷⁶ Ignác Antonín HRDINA, *Tridentský dekret Tametsi*, *Revue církevního práva* 11 3/1998. Online, [cit. 2.10.2022]. URL: < <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/RCP-11-3-98.pdf>>.

Nicméně musíme zmínit, že tridentským koncilem skončil zlatý věk kanonického práva. Rekodifikační práce na kodexu byly zahájeny až v roce 1914. Nebyl však dokončen kvůli úmrtí Papeže Pia X., který rekodifikaci prosadil. Kodex byl vydán až v roce 1917.⁷⁷

4.2 Změny v pojetí manželského práva – manželský patent

Změny v pojetí manželského práva nastávají, kdy církevní právo není v rozporu s předpisy vycházejícími z ústavně zakotvené svobody vyznání a svědomí občana vznikajících moderních států, které mělo za následek omezení církevních nařízení ve věcech manželských. Příkladem může být vznik manželského patentu vydaného v roce 1783 Josefem II. Manželství se podle něj stávalo smlouvou a o jeho vzniku či zániku měl rozhodovat zákon a soud. O soužití muže a ženy v tomto okamžiku začíná rozhodovat stát.⁷⁸

Nejvýznačnějším členem zákonodárné komise byl právník rakouské doby Johann Bernhard Horten, který se zasloužil o vypracování článku k manželskému patentu. Z řad duchovenstva zněly námitky na tuto stať, proto císař nechal pojednání o právu manželském přepracovat. O týden později byl návrh upraven a postoupen k vyřízení, kdy dne 16. ledna 1783 (117 sb.) nabyl účinnosti.⁷⁹

Církevní jurisdikce v této věci rozhodovala od 10. století. Nelze říci, že církev dále neovlivňovala manželské závazky. Císař se vydaným patentem pokusil o respektování jednotlivých církví s ohledem na odlišnou úpravu manželství pro příslušníky každé církve zvlášť.⁸⁰

Manželský patent přejímal manželské překážky z kanonického práva včetně dogmatických představ (řeholní sliby, zákaz sňatků s nekřesťany). Další podobné překážky definoval v krátkém navazujícím čase, např. otázku ohledně švagrovství či příbuzenství. Zmíněné překážky kanonické právo neznalo, často tak docházelo v definování státních a kanonických překážek k nedorozumění. Povinná církevní forma sňatku byla ponechána. Duchovenstvo bylo v několika případech postaveno před rozporuplnou volbu, zda požehnat sňatkům, které jsou v souladu se státními předpisy či naopak kanonickými. Patent přejímal církevní dogma o nerozlučitelnosti svazku. Jediná možnost rozvodu katolíků byla od stolu a lože (manžele zbavil povinnosti žít společně). Tento druh rozluky znalo i kanonické právo.

---

⁷⁷ Antonín HRDINA, *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*, Plzeň 2011, s. 45.

⁷⁸ Petr MRKVÝVKA – Renata VESELÁ, *Vybrané otázky z dějiny kanonického práva*, Brno 1992, s. 84.

⁷⁹ Ilona SCHELLEOVÁ – Karel SCHELLE, *Civilní kodexy 1811–1950–1964*, Brno 1994, s. 15.

⁸⁰ Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN – Renta VESELÁ, *Rodinné kodexy*, Brno 2010, s. 8–9.

Lidem vyznávajícím evangelickou víru, byla povolena rozlučka (pokud se nejednalo o manželství s katolíkem).⁸¹

Židovská manželství byla od patentu oprostěna až od roku 1791, kdy byla vydána pravidla i pro tyto manželské svazky. Jiná pravidla se týkala otázek švagrovství, příbuzenství a rozlučky, při které byla důležitá dohoda obou stran manželů. Pro židovské manželství se tak v Rakousku jednalo o nejvýhodnější právo manželské.⁸²

Musíme podotknout, že církve nesouhlasila s ustanovením Josefa II. a často se objevovaly negativní názory na tento patent. Reakce radikálních kruhů na sebe nenechala dlouho čekat a v roce 1784 byl potvrzen návrh obligatorního civilního sňatku. Klerikální ani občanská stanoviska nebyla podpořena, tak rozvíjení patentu upravující manželství nebylo bráněno a Josef II. mohl pokračovat ve změně zákona o pojetí manželství.⁸³

Manželský patent byl uveden v první části Všeobecného občanského zákoníku vydaného roku 1786.

4.3 Všeobecný občanský zákoník

Po smrti Josefa II. nastala v oblasti zákonodárství výrazná přestávka. Až za vlády císaře Františka byla připravena reformovaná osnova k občanskému zákoníku. „*Nová*“ osnova byla pouze přepracovaným prvním dílem občanského zákoníku zpracovaného za Josefa II. Podíl na tom měla Dvorská komise v čele s dvorským radou V. Haanem. V červenci 1791 byl tento návrh předložen panovníkovi. Nemůžeme ani opomenout zdůraznění, které stálo u návrhu „*pro dobrý pořádek jistotu vlastnictví a obecný vnitřní blahobyt není nic škodlivějšího, než časté změny zákonů, ústav a nařízení*“. Vyjádření k osnově z důvodu rozporu se zemskými zákony měly za úkol apelační soudy a profesori z univerzit ve Vídni, Praze, Lvově, Freiburgu a Innsbrucku. Dvorský dekret z 30. dubna 1792 nařizoval zřídit komise u apelačních soudů, které měly osnovy posoudit. Patent ze 13. února 1797 čís. 337 Sb. vyšel v platnost v západní části Haliče a nesl název Západohaličský zákoník⁸⁴.

Základem pro Občanský zákoník bylo právo obecné vycházející z práva římského *usus modernus pandectarum*. I když bylo apelováno, aby nebylo vázáno na právo římské, v systému a základních pojmech, můžeme vidět společné rysy.⁸⁵

---

⁸¹ J. KLABOUC, *Manželství a rodina v minulosti*, s. 120–121.

⁸² K.SHELLE – J.TAUCHEN – R.VESELÁ, *Rodinné kodexy*, s. 9.

⁸³ Renata VESELÁ a kol., *Rodina a rodinné právo*, s. 69.

⁸⁴ Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodných zpráv a dobových komentářů*, Ostrava 2012, s. 14-15.

⁸⁵ Michal KRÁLÍK, *ABGB a role českého soudce v proměnách času*, in: 200 let ABGB od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva, Praha 2011, s. 77–95, zde s. 81.

Hlavními znaky občanského zákoníku (ABGB) byla jeho všeobecnost a ojedinělost. Zákoník platil pro všechny občany celého společenství bez ohledu na jejich postavení ve společnosti. Byl kladen důraz na neomezené vlastnictví a neuznával nevolnictví zakotvené v § 16 a otroctví.⁸⁶

Občanský zákoník vytvořil tři typy náboženské příslušnosti⁸⁷:

1. Pro katolíky,
2. pro křesťany jiných vyznání než katolického,
3. pro židy (manželské právo tvoří pro židovské manželství zvláštní pododdíl § 123 – § 136.

Všeobecný občanský zákoník (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie – ABGB) byl vyhlášen pro všechny německé země dědičné (výjimku tvořily uherské země) 1. června 1811 zákonem č. 946 Sb. Platný byl od 1. ledna 1812. Absolutistické patenty ze dne 29. 11. 1852 č. 246.ř.z. platily v Uhrách, Vojvodině, Banátu, Chorvatsku, Slovinsku a Sedmihradsku. Říjnový diplom ustanovil v Uhrách již předešlý stav.⁸⁸

ABGB byl vyhlášen již ve zmíněném německém jazyce, avšak v desátém odstavci byl zdůrazněn požadavek, aby byl zákoník přeložen a uplatněn ve všech habsburských provinciích. Zákoník obsahoval celkem 1502 paragrafů a tvořil úvodní část a tři díly. Manželské právo je zakotveno v paragrafech 44–136.⁸⁹

Právní úprava vycházela z kanonického práva, jehož pravidla si stát upravoval na základě tradičního manželského a rodinného zákona. Zákoník často manželství definuje jako vzájemnou smlouvu založenou na vlastním svobodném rozhodnutí, která je uplatněna mezi dvěma lidmi, sňatek však nesmí ohrožovat některá ze zákonných překážek (viz. níže). Překážka při sňatku mohla nastat i u některých povolání, jako byly státní úředníci nebo vojáci. U státních úředníků byl vyžadován souhlas nadřízených, u aktivních vojáků byl sňatek povolen až po skončení vojenské služby. Finančně zajištění důstojníci museli zaplatit poplatek až 120 000 K.

---

⁸⁶ Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 4. vydání, Praha 2010, s. 197.

⁸⁷ Jan DVOŘÁK – Karel MALÝ, *200 Všeobecného občanského zákoníku*, Praha 2011, s. 403.

⁸⁸ Marta KADLECOVÁ – Karel SCHELLE – Renata VESELÁ, *Dějiny českého soukromého práva*, Plzeň 2007, s. 102.

⁸⁹ Tamtéž, s. 103.

Nestačilo však zaplatit pouze požadovanou částku, i výše postavený důstojník musel navíc získat souhlas představených.⁹⁰

Zákoník byl významným moderním právním dílem, nicméně co se ženských práv týče, žena byla vůči svému muži stále podřízena. Zmíněné pojednání najdeme v zákoníku zakotvené v rámci účinků platného manželství – práva a povinnosti manželů. V paragrafu 90 jsou obě strany vázány konat a plnit manželské závazky formou věrnosti a slušnosti k sobě navzájem. Následující paragraf pak pojednává o muži, jenž je hlavou rodiny, vede domácnost, musí poskytovat výživu druhé straně. Paragraf 92 definuje povinnosti manželky, jako např. bylo přijetí manželova jména, bydliště, pomoc při obstarávání příjmu v domácnosti a v plnění manželských povinností.⁹¹

Výsadní postavení muže v rodině můžeme nalézt i v paragrafech 137–186, které pojednávají o právech mezi rodiči a dětmi. Otec má výsadní právo dávat dítěti jméno nebo jinak rozhodovat o záležitostech dítěte týkajících se majetku nebo jiných záležitostí. Pokud by nastala mezi rodiči rozluka/rozvod, zákon v paragrafu číslo 142 ustanovuje péči o dítě ve prospěch ženy. Chlapci do čtyř let a dívky do sedmi let musí být vychovávány a ošetřovány matkou. Ve vyšším věku spadali potomci vždy do výhradní péče svého otce. Hlava III. dále stanovuje právní poměry dětí nemanželských, poručníků nebo opatrovníků.⁹²

Všeobecný zákoník vychází z výkladu o manželství. Císařský patent o překážkách v manželství ve znění, v jakém platil od roku 1811 č. 946 sb. je součástí občanského zákoníku. V paragrafu 39 zmiňuje různorodost víry, která nemá vliv na soukromé právo, pokud u jednotlivých námětů zákon nestanoví jinak.

- Úvod – tvoří nadpis „*O občanských právech vůbec*“ (pojednává o tom, co je občanský zákoník, působnost a jeho výklad).⁹³
- První díl § 15 – § 284 pojednává o osobním právu. Skládá se ze 4.kapitol.
- Díl druhý § 285 – §1341 je nejobsáhlejší. Pojednává o právu k věcem. Skládá se z 30 kapitol, které jsou děleny do dvou oddílů. První oddíl obsahuje rozdělení věcí, držbu, dědictví a vlastnické právo. Druhý oddíl zahrnuje smlouvy.
- Třetí oddíl §1342 – § 1502 pojednává o osobních a mocných právech.

---

⁹⁰ R. VESELÁ a kol., *Rodina a rodinné právo*, s. 70–71.

⁹¹ K. SCHELLE – J. TAUCHEN, *Občanské zákoníky*, s. 209.

⁹² Tamtéž, s. 217.

⁹³ Tamtéž, s. 217.

Právní úprava v prvním díle zákoníku nám překážky manželství dělí tímto způsobem⁹⁴:

- I. Nedostatek přivolení,
- II. Nedostatek k mohoucnosti účelu,
- III. Nedostatek podstatných obřadností.

I. Nedostatek přivolení

a) Pro nemohoucnost k přivolení § 48 – § 59

- Manželská smlouva nevstoupí v platnost, pokud je člověk duševně chorý, blbý nebo zuřivý.
- Nezletilí i zletilí, kteří se nemohou platně zavazovat, musí mít povolení vlastního – manželského otce. Není-li otec způsobilý či není na živu, je zapotřebí souhlas zákonného zástupce a souhlas soudního úřadu.
- Souhlas se sňatkem v případě nemanželského nezletilého dítěte předkládá poručník a svoluje soudní úřad.
- Pokud chce uzavřít manželství nezletilý cizinec a nemá potřebné doklady, zástupce soudního úřadu, ke kterému přísluší místem pobytu, vyjádří souhlas či nesouhlas ke sňatku.
- K právnímu odepření manželství může dojít ve chvíli, kdy osoba, s níž má být sňatek uzavřen, prokazatelně trpí nedostatkem nutných příjmů, nebo špatnými mravy, infekčními nemocemi nebo jinými vadami.
- Pro vojáky nebo jiné osoby patřící k vojsku je nutností k uzavření platné manželské smlouvy písemné povolení sboru či pluku, ke kterému oficiálně přísluší.
- Sňatek vynucený nátlakem nebo pod vlivem nepřirozeného duševního stavu (bázně) nutno posoudit podle velikosti nebezpečí, povahy člověka, na kterého byl vytvořen nátlak.
- Platný sňatek nenabývá právní moci, pokud byla druhá strana unesena a nebyla jí navracena svoboda.
- *„Omyl činí přivolení k sňatku neplatným jen tehdy, sběhl-li se v osobě budoucího manžela.“*

---

⁹⁴ Obecný zákoník občanský, císařský patent č.946/1811 Sb. zak. soud. Online, [cit. 10.10.2022]. URL: <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/946-1811.htm>>.

- Neplatnost manželství může být uznána v případě, pokud po svatbě muž u ženy přijde na těhotenství z jiného vztahu.
- Mylná očekávání od partnera nebrání v platnosti manželské smlouvy.

II. Nedostatek mohoucnosti k účelu § 60 – § 69

a) Mohoucnosti tělesné

- Manželský svazek nemůže zrušit trvalá, dočasná nebo přehodivší se nemohoucnost, která má vliv na manželské povinnosti.

b) Mohoucnost mravní

- Následkem odsouzení k těžkému kriminálnímu trestu (těžký žalář, trest nejtěžší) po dobu výkonu trestu není možné vstoupit do právoplatného manželství ode dne ohlášení do dne ukončení.
- Muž může být oddán pouze s jednou ženou. Žena musí být oddána pouze s jedním mužem. Pokud proběhl v minulosti u jedné nebo druhé osoby sňatek a chce znovu vstoupit do manželství, musí dokázat rozluku předchozího vztahu.
- Následkem svěcení nebo slibu.
- Následkem různosti náboženství.
- Následkem příbuzenství nesmí dojít ke vzniku manželství. Jde-li o sňatky příbuzných, vlastních – nevlastních sourozenců a jejich dětí, sourozenci rodičů z matčiny i otcovy strany.
- Nebo švagrovství.
- Následkem cizoložství.
- Zavraždění manžela či myšlenky na tuto skutečnost.

III. Nedostatek podstatných obřadností § 69 – § 82 (Aby bylo manželství platné, je zapotřebí ohlášek a slavnostních prohlášení)

Ohlášky

- Obsahují jména, příjmení, místo narození, stav, bydliště. Pokud je jednomu z budoucích manželů známá nějaká překážka, musí ji sdělit duchovnímu správci, který má kompetence oddávat nebo tomu, kdo manželství ohlašoval.
- Vyhláška musí být konána po tři dny nedělní nebo sváteční v daném církevním okrese. Pokud jedinec bydlí v jiném okrese, musí být vyhláška oznámena v obou okresech.

- Pokud snoubenci nežijí déle než šest neděl v okrese, kde má být manželství uzavřeno, je povinností konat ohlášky v místě pobytu.
- Pokud do půl roku od ohlášek nebude uzavřen sňatek, ohlášky se musí opakovat.
- Platnost ohlášek nastává, pokud alespoň byly jednou ohlášeny v okrese ženicha a okrese nevěsty. Jestliže nastane problém s formou nebo počtem ohlášek, neznamená to, že manželství se stává neplatným. Snoubence, jejich zástupce a duchovní stihne trest, jestliže nebudou ohlášky v náležité formě.
- Slavnostní prohlášení proběhne před farářem, pastorem či jejich zástupci (rozdílnost v náboženství) za přítomnosti dvou svědků.
- Slavnostní prohlášení může proběhnout i za souhlasu zplnomocněnce s povolením zemské správy a určením osoby, s níž je manželství uzavřeno.
- Zemské správě (tam, kde není krajský úřad) mohou snoubenci předložit stížnosti s odepřením oddavek.
- Po uzavření manželské smlouvy musí duchovní zapsat do knihy oddavků jméno rodinné, stáří, byt, stav (zda byli již dříve ve svazku), stav rodičů a svědků, den svatby, jméno duchovního správce, listy o překážkách.
- Jestliže je manželství uzavřeno na jiném farním místě, do kterého ani jeden ze snoubenců nespadá, správce farnosti po vydání listiny jmenuje zástupce, který provede zápis do knihy oddavků své fary s pojmenováním místa, kde a před jakým duchovním byl sňatek uzavřen.
- *„Duchovní správce toho místa, kde manželství je uzavřeno, musí nastavši sňatek rovněž zapsati do knihy oddavků své fary s dodatkem, kterým farářem byl jmenován za zástupce, a uzavření sňatku během osmi dnů oznámiti faráři, kterým byl zmocněn.“*

Dále tento císařský patent popisuje paragrafy, které mají vliv na prominutí překážek v manželství, které jak bylo zmíněno na začátku kapitoly o manželském patentu, byly často v rozporu s církevními překážkami. Paragraf 83 hovoří o prominutí překážek, které lze žádat u zemské správy ze závažných důvodů. Neuvádí však o jaké klíčové překážky se jedná. Další paragrafy hovoří o tom, jak postupovat při prominutí překážek.⁹⁵

---

⁹⁵ Tamtéž.

Zánik manželství je povolen pouze v případě neplatnosti či rozvodu od stolu a lože. Neplatné manželství, které je dané některou z překážek, musí prošetřit moc úřední. Žádat o zrušení manželské smlouvy může jen ten, kdo nenese vinu. O neplatnosti manželství rozhodne zemské právo, či pověří fiskální úřad toho okresu, kde je bydliště osob toto vyžadujících. Rozvod může být s dohodou nebo bez dohody. V případě dohody musí manželé o tomto obeznámit svého faráře. Ten jim připomene slib, který si dali partneři při svatebním obřadu a vysvětlí jim důsledky rozvodu. Nejméně třikrát v určeném čase musí připomenout oběma důsledky tohoto rozhodnutí. Následujícím krokem je obeznámení soudu, kam se manželé dostaví a soud jim stanoví vyživovací a majetkové povinnosti.⁹⁶

Rozvod bez dohody může nastat, pokud jedna strana se rozvést nechce. Poté následuje farářova domluva, i když se jedna strana této rozpravy neúčastní. Podá se žádost k soudu s vysvědčením od faráře, který věc přezkoumá. Soud může navrhnout pomoci s odděleným bydlením. Důvod pro uznání rozvodu může být cizoložství, zločin, nespořádaný život, ubližování či nakažlivá nemoc.⁹⁷

Zákoník zmiňuje také opětovné spojení manželů, které nastává v případě, pokud byli v minulosti rozvedeni. Tyto osoby lze opět spojit po vyrozumění příslušného soudu.⁹⁸

Všeobecný občanský zákoník byl novelizován nesčetněkrát. První novelizace proběhla v roce 1846 a zákoník byl platný až do roku 1950. ABGB je aktuálně s drobnými novelizacemi stále platný v Rakouské republice.⁹⁹

---

⁹⁶ I.SCHELLEOVÁ – K.SCHELLE, *Civilní kodexy*, s. 55–56.

⁹⁷ K. SCHELLE – J. TAUCHEN, *Občanské zákoníky*, s. 210. Zákon o rozvodu – § 103–109.

⁹⁸ Tamtéž, s. 211.

⁹⁹ Tamtéž, s. 16.

5. MANŽELSKÉ PRÁVO OD DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ DO POČÁTKU 20. STOLETÍ

V letech 1848–1849 probíhala v Rakouském císařství revoluce, která byla důsledkem nespokojenosti obyvatel s Metternichovým absolutismem a feudálním uspořádáním. Nemalý vliv měly ve stejném roce i zahraniční revoluce, které byly zahájeny v Paříži. Přejít od feudální ke kapitalistické otevřel lidem nové obzory v politickém smýšlení. Přejít v moderní společnost se týkal otázky národností Čechů a Slováků, kteří budovali svou národní existenci. Budování nové státní správy bylo dosaženo vyhlášením konstituce, která odstranila robotu a poddanství, které bylo zrušeno usnesením říšského sněmu a vyhlášeno Ferdinandem I. dne 7. září 1848.¹⁰⁰

Revoluční roky 1848–1849 můžeme uznat jako dovršení cesty o rovnosti občana před zákonem, který byl již zakotven v ABGB a nadále se formoval po zániku feudální společnosti. Zákoník patřil k nejvýznamnějším dokumentům své doby. Jeho nadčasovost se ukazuje v tom, že v něm zakotvené formulace o nedotknutelnosti vlastnictví vyústily zrušením poddanství či potlačením lenních vztahů zákonem č. 102/1862.¹⁰¹

V roce 1855 za bachovského absolutismu jinak Františko–Josefinského byla mezi Apoštolským stolcem a Rakouskými zeměmi uzavřena mezinárodní smlouva zvaná konkordát o manželských záležitostech č. 195/1855 ř. z. čl.10.¹⁰² V manželských otázkách byla přerušena účinnost Všeobecného občanského zákona a znovu zavedena rozhodovací pravomoc církevních soudů a obnovena činnost světských soudů. Pro člověka katolického vyznání se tak doba posunula zpět do před–josefinského období. Účinek konkordátu byl omezen církevním protestantským patentem z 8. dubna 1861, kdy obyvatelstvo evangelického vyznání bylo zrovnoprávněno s katolickým. Významným mezníkem se pro manželské právo stává rok 1867 zákonem č. 47, který obnovil ustanovení VOZ. V druhé hlavě první části stanovuje rozhodování světských soudů nad manželskými spory týkajícími se všech občanů zejména katolíků. Katolíci, kterým byl odňat souhlas duchovních ke sňatku, tak měli možnost uzavřít manželství před státními orgány, jelikož v tuto dobu byla založena podoba subsidiárního civilního sňatku pro tyto případy.¹⁰³

Tato podoba byla nazývána jako nouzový sňatek a byla vnímána jako podpůrná forma občanům, která probíhala před okresním hejtmanstvím a platila pro veškeré konfese. Nová

---

¹⁰⁰ Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva*, 3.vydání, Praha 2003, s. 209–214.

¹⁰¹ Karel MALÝ, *České právo v minulosti*, Praha 1995, s. 209.

¹⁰² Císařský patent platný ve vnitrostátní sféře od 8.11.1856 č. 185 ř. z.

¹⁰³ J.DVOŘÁK – K. MALÝ, *200 let všeobecného občanského zákoníku*, s. 405.

podoba civilního sňatku byla v podstatě propojením církve a státu. Zodpovědnost přenesenou na okresní hejtmanství a vymanění z úkonu církve můžeme nazvat procesí sekularizace.¹⁰⁴ V květnu tzv. květnovými zákony roku 1868 byl č. 49 stanoven výrok o náboženství rodičů: „*Jest-li manželství smíšené, následují synové náboženství otce a dcery náboženství matčina. Manželé však mohou dřív než vejdou v manželství anebo potom smlouvou ustanoviti, že to má býti naopak, aneb že všechny děti mají následovati náboženství otce nebo všechny náboženství matčina.*“¹⁰⁵ Důležitá změna je v článku 4 pojednávající o přestoupení z jedné církve do druhé. Značná svoboda v rozhodování po 14. roku života dítěte může být v rozhodnutí dítěte o tom, jaké náboženství dle svého přesvědčení zvolí. Úřad politický zašle oznámení o rozhodnutí duchovnímu církve či jinému společenství.¹⁰⁶ Týž rok vychází zákon dne 31. prosince, který zavádí příležitost smíru manželů před rozvodem. Manželé ho absolvují před soudem. Zákon č. 4 dokončený téhož dne též mění ustanovení občanského zákoníku a odstraňuje inferioritu církví katolických.¹⁰⁷

Nelze opomenout, proč politický konsens vůbec vznikl. Především platil pro nejnižší vrstvu společnosti námezdně pracujících, u kterých feudální společnost neviděla žádoucí založení rodiny a plození další nepotřebné chudiny. Jednalo se o jev společensky nežádoucí. Do praxe byl tento pokus o zamezení sňatků v nemajetných vrstvách zaveden v roce 1815 a prvotně vyzkoušen ve Vídni. V běžném životě poddaných (na panství) byla praxe taková, že vrchnostenský úřad nevydal žadateli ohlašovací listy. Žadatel se nemohl odvolat na jiný úřad, i když toto jednání bylo nezákonné. V 50. letech 19. století byla agenda proletariátu přenesena na obecní samosprávu v nejnižší instanci. Ve společnosti mělo toto přenesení vyřizovací povinnosti způsobovat dojem, že se jedná o agendu, do které nezasahuje stát. Po pěti letech byla vyřizovací povinnost přenesena na státní úřady a r. 1868 zrušena.¹⁰⁸

Politické konsensy manželství byly definitivně výnosem ministerstva vnitra z 9. září 1869 zrušeny i v dalších zemích, v Horním a Dolním Rakousku, Štýrsku a následně v zemích, kde toto nebylo uzákoněno – v zemích Bukoviny a Haliči. K pozdějšímu prosazení konsensu došlo v Salzbursku, Kransku, Tyrolsku a Vorarlbersku. V těchto posledních zemích došlo ke zrušení

---

¹⁰⁴ O sekularizaci více v monografii od Lukáše FASORY a kol., *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*, Brno 2009.

¹⁰⁵ Zákon 49/1868 Článek 1. Online, [cit. 12.10.2022]. URL: < <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/49-1868.htm> >

¹⁰⁶ Zuzana PAVELKOVÁ ČEVELOVÁ, *Každodennost manželství 19. století v Čechách pohledem soudních akt a příruček pro katolického kněze*, Pardubice 2015, s. 43.

¹⁰⁷ Jan KRČMÁŘ, *Právo občanské IV.*, Praha 1936, s. 5.

¹⁰⁸ Václav VANĚČEK, *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1976, s. 375.

nejpozději. Pro celou Dalmácii manželské konsensy nikdy nevstoupily v platnost v zákoně.¹⁰⁹

Rozporuplné poměry v rakouských zemích byly neúnosné, takže provedená novelizace občanského zákoníku v některých případech neprocházela ani panskou sněmovnou. O proměnu manželského práva v Rakousku se zasloužil sám papež, když v roce 1870 zrušil konkordát, jelikož rakouské země ho dosti porušovaly.¹¹⁰

V říjnu roku 1870 vychází další zákon stanovující podmínky pro sňatky mezi osobami, které nejsou hlášeny k žádné církvi uznávané státem. V 70. letech 19. století stát registruje obyvatele bez vyznání, proto se také oficiálně přiklání k uzavírání civilních sňatků.¹¹¹

V pojetí tohoto zákona můžeme opět shledat nadčasové pojetí ABGB, které (viz. výše) zmiňuje pojednání o vyznání pro katolíky, nekatolíky i lidi židovského náboženství, kterým neodpírá sňatek a z podstaty rozumí osobám, které nepřísluší k žádnému náboženskému společenství.

Nejvýznamnější zákony k manželskému právu v druhé polovině 19. století byly již výše uvedeny. Od 70. let vzhledem ke stabilitě manželského práva nedochází v zákoníku k žádným zásadním změnám. Ten můžeme sledovat až na počátku nadcházejícího století.

---

¹⁰⁹ J. KLABOUCH, *Politický konsens*, s. 77.

¹¹⁰ Ladislav VOJÁČEK – Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*, Brno 2012, s. 520.

¹¹¹ Tamtéž, s. 43.

6. MANŽELSKÝ ZÁKON V UHRÁCH

V této kapitole je popsána situace týkající se sňatků v 90. letech 19. století v Uhrách. Zákon počíná platit 1. října 1895 pro Uhersko se Sedmihradskem a obvod Rjecký.¹¹²

Církevní sňatky byly až do těchto let v Uhrách běžným zvykem. Už od dob Uherského a Chorvatského krále Kolomana (1095–1114) bylo uzavírání manželství konáno v kostele za přítomnosti kněze, svědků a obou partnerů. Pokud byl sňatek uzavřen jinak či jinde, bylo manželství neplatné a jednalo se o tzv. souložnictví. Toto platilo až do dne 22. listopadu 1892, kdy začal boj Weckerlovy vlády nekompromisním programem proti církevnímu zřízení.¹¹³ Povinná forma občanského sňatku byla daná podle §67 liberální kalvínskou vládou v čele s Desiderem Szilágyim, kterou předložila 2. 12. 1893 poslanecké sněmovně. Snoubenci musí dát souhlas se sňatkem před státním hodnostářem a svědky. Církevní sňatek je možný, ale není nutný a musí proběhnout po občanském obřadu.

„Nový manželský zákon § 149 podotýká: Povinnosti stran náboženské zůstávají netknuty, a oddávajícím matrikuláři aneb jinému státnímu funkcionáři, souhlas snoubenců přijímajícím, se nařizuje, zvláště snoubence na to upozorniti, že splněním formy státem předepsané, neučinili ještě dosti povinností náboženským. Kdyby však zdráhali se dosti učiniti předpisům církevním, jest manželství jejich před státem také platné.“¹¹⁴

První poslanecké zasedání v Uhrách jednající o civilních sňatcích bylo velmi bouřlivé. Nebyli to jen politici, kteří bouřlivě jednali o tomto usnesení, ale bylo zajímavé sledovat postoj celé společnosti. Diskuze v politických kruzích často vygradovala iniciativou jednotlivce. Katolíci i liberální politická strana připravovali a pořádali lidové shromáždění. Před schválením zákona panovalo společenské šílenství z řad obyčejných lidí, články pojednávající o civilním a církevním manželství se objevovaly nejen v novinách, ale i letáčích a brožurách. Článek o chystaném zákonu se 24. února 1894 objevil i ve vatikánských novinách *Losservatore Romano*, které nastiňují politickou situaci v Uhrách a zmiňují, že už víc jak týden se na veřejnosti ale i v domácnostech nemluví o ničem jiném než o civilních sňatcích. Vtipně popisují, že klid nebudete mít ani u piva nebo v kavárně u šálku kávy.¹¹⁵

Politický systém měl za úkol nastavit nové moderní podmínky a sjednotit manželské právo, které často způsobovaly neshody vyplývající ze zákona č. 53/1868 (o Vzájemném poměru

---

¹¹² Kamil HENNER, *O uherském právu manželském*, Praha 1904, s. 15.

¹¹³ Katolická církev byla v Uhrách zastoupena 58 % všeho obyvatelstva (47% římská, 11 % řeckosjednocená).

¹¹⁴ Alois SOLDÁT, *O uherském právu manželském*, Časopis katolického duchovenstva, č. 4, 1905, s. 46–52, zde s. 51.

¹¹⁵ Erika MALINIAKOVA, *Zákon o manželskom práve a parlamentné rozpravy v Uhorsku v roku 1894*, Forum historiae 9, 2015, s. 92–109, zde s. 97.

křesťanských vyznání ze zákona). Značné nedodržování tohoto zákona vyplývalo ze stanovení o náboženském vyznání. Pokud se vezmou lidé smíšeného náboženství, chlapec následuje náboženství otce a dcera náboženství matky. Často docházelo k nedodržování této zásady a dítě spadalo do církve, do které podle § 12 nepatří.¹¹⁶ Výhradní právo zejména pro křtěné děti chtěla mít pouze církev. Uspořádání manželského zákona v Uherských zemích spadalo do § 150, který tvoří 10 oddílů.¹¹⁷

Oddíly budou viz. níže blíže představeny a rozvedeny budou v této kapitole překážky manželské definované Uherským zákonem.¹¹⁸

1. Zasnoubení (§ 1–5)

- Zákon nedefinuje, jak má vypadat zasnoubení ani manželství, ale předpokládá, že tyto skutečnosti jsou každému známe, spíše poukazuje na majetkové následky, které mohou nastat z odstoupení od sňatku. Náhradu může žádat jedna strana (snoubenec/snoubenka) a jejich příbuzní, pokud jsou stíženi škodou. Snoubenec též musí vrátit majetek, co obdržel v závislosti na budoucí sňatek od jedné strany či jejich příbuzných. Pokud snoubenec zemře, nemusí dojít k náhradě škody příbuzným. Lhůta odpovídá jednomu roku ode dne odstoupení od zasnub.

2. Překážky manželské (§ 6–27)

- Uherský zákon dělí překážky na 2 typy:

A) Překážky vylučující a zakazující (*imp dirimentia – impediencia*) § 6–13

○ Vylučující

▪ § 6 Nezpůsobilost k právním činům

- (Manželství vzniká smlouvou, pokud je osoba nezpůsobilá, nelze právní jev uskutečnit).
- Týká se dětí do 12 let, duševně chorých, nezletilé choré osoby nebo hluchoněmých.

▪ § 7 Nedospělost manželská

- Rozhoduje mravní stanovisko z pohledu fyziologického. Zákoník ustanovuje dospělost u muže 18. rok u ženy 16. rok. Zdárné manželství není vyloučené ani u mladšího

---

¹¹⁶ Július POPELY, *Vzťah medzi štátom a cirkvou v poslednej tretině 19. storočia a korene politického klerikalizmu v Uhorsku*, in: Historická štúdie 24, 1980, s. 77–92, zde s. 89.

¹¹⁷ K. HENNER, *O uherském právu*, s. 13–14.

¹¹⁸ Představení zákona vychází z monografie K. HENNERA.

věku. Vždy se ale musí jednat o věk nad 12 let. Výjimku posuzuje ministerstvo práv.

- *§ 8 Nedostatek svolení svého zástupce při zletilých*
  - Do dovršení věku 24. let musí podle zákona udat svolení rodiče, adoptanti. Důraz je kladen na otcovskou moc. Pokud otec žije, dává svolení ke sňatku svého potomka. Není-li otec ke svolení, je oprávněna matka.
- *§ 8–10 Nedostatek svolení otce, pokud se tkne matky, při nezletilých dětech nedosahuvších ještě dvacátý rok*
- *§ 11 Pokrevensví – švagrovství*
  - Zákoník zdůrazňuje následky, které stykem mezi příbuznými vedou k tělesným i intelektuálním vadám. I vysoký věk mezi partnery je na závadu. Výjimečný dispens přísluší ministerstvu práv. V poměru švagrovství není dispens možný.
- *§ 12 Stávající svazek manželský*
  - Pokud u jedné či druhé strany trvá předchozí manželství, nelze uzavřít manželství další.
- *§ 13 Společné úklady na život překážejícího manžela*
  - Právo vylučuje společný život osobám, které útočily na překážejícího manžela. Cizoložství či soužití osoby, která vraždila s osobou ovdovělou.

Zákoník si též stanovuje, jaké překážky může prominout, jedná se zejména o překážku stanovující nedospělost manželskou §7 a otázku příbuzenství §11. Zbylé nastíněné překážky zákoník nepromíjí. Snoubenci tedy nemohou vstoupit do svazku manželského.

○ Zakazující

- *§14 Zahájení soudního řízení za účelem zastavení pod opatrovnictví pro duševní chorobu neb úplnou hluchoněmost*
- *§ 15 Nedostatek svolení opatrovníka na osobách na duchu slabých nebo hluchoněmých, postavených pod kuratelu¹¹⁹*
- *§ 16 Nedostatek svolení rodičů při nezletilých dětech, majících věk přes dvacet let*

---

¹¹⁹ Kuratela v dnešním významu znamená opatrovnictví.

- *§ 17 Poměr mezi bratřenci a sestřenicemi*
- *§ 18 Poměr adopční*
  - Adoptující osoba nemůže uzavřít manželství s osobou osvojující, bývalým chotěm či dítětem osvojujícího.
- *§ 19 Poměr poručenský*
  - Dostatečnou záruku vztahuje zákon k poručenci. Poručník s poručencem také nemůže navázat manželství. Paragraf chrání zájmy poručencovy ve smyslu jmění, které poručník spravuje.
- *§ 20 Cizoložství soudně přihlášené za překážku*
- *§ 21 Neplatné manželství, pokud není soudně prohlášeno*
- *§ 22 Prohlášení manžela za mrtva, jemuž materiální pravda neodpovídá*
- *§ 23 Pachatelství neb účastenství při zavraždění manžela*
- *§ 24 Smuteční doba pro ženu*
- *§ 25 Nedostatek církevního svolení při duchovních a řeholních*
  - Nedovoluje sňatek těm, kteří nemají povolení své církve, vrchnosti, slibu čistoty, či nepřijali duchovní svěcení.
- *§ 26 Nedostatek svolení nutného branného zákona*
  - Paragraf je ve stejném znění jako v Rakousku. Tresty též zůstávají neměnné.
- *§ 27 Nedostatek ohlášek*

Dále zákon stanovuje, že lze některé z překážek v určitých případech prominout—intimní vztah sestřenice s bratrancem §17, některé situace týkající se adopce § 18, cizoložství § 20, účast na zavraždění manžela či spolupachatelství na tomto činu § 23, smuteční doba § 24 a ohlášky § 27.

3. *Uzavření manželství (§ 28–40)*
4. *Neplatnost manželství (§ 41–72)*
5. *Zánik manželství (§ 73–103)*
6. *Rozvedení od stolu a lože (§ 104–107)*
7. *Manželství v cizině uzavřená a manželství cizinců (§ 108–120)*
8. *Trestní ustanovení (§ 121–126)*
9. *Smíšená ustanovení (§ 127–135)*

10. Závěrečná ustanovení (§ 136–150)

Civilní manželství lze uzavřít před oprávněnými státními úředníky za přítomnosti dvou svědků. Rovněž musí být předložena manželská smlouva. Sňatek poté matrikář zapíše do matriky. Uherský zákon o manželském svazku klade důraz na nerozlučitelnost sňatku. Uznává však práva jedince a připouští v některých případech jeho rozlučitelnost. Důvody rozvodu musejí být vážné, aby ostatní osoby, které chtějí uzavřít manželství, se nerozhodovali lehkomylně. K rozloučení manželství vedou dva důvody – smrt manžela, soudní rozloučení (cizoložství, sňatek a jeho uzavření po sňatku trvajícím, zlomyslné opuštění atd.).¹²⁰

---

¹²⁰ Představení zákona vychází z monografie K. HENNERA. s. 86–95.

7. MANŽELSKÉ PRÁVO VE 20. STOLETÍ

Již bylo uvedeno v kapitole o manželském právu v 19. století, že od 70. let nenastal v tomto právu žádný významný vývoj a ten trval až do počátku století dvacátého. Přes všechny reformátorské snahy nebyl manželský zákon nijak zásadně novelizován.

V období 1. světové války přinesla reformátorská snaha alespoň částečné novely občanského zákoníku. Nejednalo se sice o celoplošnou reformu, ale i revize občanského zákoníku a částečná modernizace byla pro manželské právo krokem vpřed. Celkem se jednalo o tři novely. Pouze dvě obsahovaly ustanovení o právu rodinném. Obě novely obsahovaly změny v paragrafech o vztazích rodičů a dětí. První novela č. 276 byla uvedena císařským patentem v roce 1914. Druhá novela č. 69/1916 se týkala generálního poručenství. Účelem těchto novel bylo zlepšit právní úpravu v náhradní rodinné péči, týkající se otázek osvojení a poručenství, které bylo změněno v jeho celkové podstatě. Konec 1. světové války vedl k rozpadu Rakousko-Uherska, zániku monarchie a k založení samostatného československého státu. Roku 1918 byl vydán zákon č. 11 zvaný jako recepční norma, jímž stát recipoval právní řád, v němž lze nalézt část stanovující manželské právo. Přejaté rakousko-uherské normy působily nemalé potíže.¹²¹

Pro církevní sňatek byl vydán nový přepracovaný kodex kanonického práva roku 1983. Manželství definuje jako smlouvu mezi mužem a ženou, kteří spolu chtějí uzavřít manželství k plození dětí a jejich výchově. Manželství můžou uzavřít osoby, kterým nezabraňuje zákon. V tomto kodexu nalézáme kapitoly k úkonům, které předcházejí manželství (pomoc s manželskou přípravou, vyslechnutí a průběh organizace sňatku). Manželský souhlas a jeho vady, forma manželství, která je neměnná od vydání dekretu *Tametsi* z roku 1563. Manželské překážky (nedostatečný věk, impotence, rozdílnost náboženství, předešlé trvalé manželství, svátost svěcení, slib celibátu, únos, usmrcení manžela, pokrevní příbuzenství, švagrovství, veřejná počestnost, zákonné příbuzenství (např. osvojení). Kodex odlišuje zákazy a záповědi. Bez povolení církevního hodnostáře nelze oddat bezdomovce, ty které nelze oddat podle norem sekulárního práva, osoby, které výhradně odmítají katolickou víru, nezletilce, osoby, které jsou stížené trestem kanonickým.¹²²

Uspořádání nového státního zřízení a s ním spojené válečné události vyvolaly potřebu nové reformy zákonů o manželství a rodině. V roce 1918 byl nátlak na změnu tak zásadní, že dne 14.

---

¹²¹ Renata VESELÁ, *Vývoj rodinného práva do roku 1938*, Brno 1993, s. 11.

¹²² A. HRDINA, *Kanonické právo*, s. 237–250.

listopadu při první schůzi Revolučního národního shromáždění byl podán návrh týkající se reformy manželského práva. Nelze opomenout, že se jednalo o zcela první návrh.¹²³

Návrh podal dr. Václav Bouček s podporou socialistických stran a inteligencí, do které patřil známý novinář a básník Stanislav Kostka Neumann. V. Bouček svůj návrh podal národnímu výboru ještě před vznikem Československa, ten se však vzhledem k nastávajícím událostem a prioritám pozastavil. Bouček se tedy rozhodl, že podá návrh na změny ve sněmovně osobně. Tento krok učinil hlavně kvůli tomu, aby se zahájilo jednání a věc nebyla odložena. Návrh obsahoval ustanovení k civilnímu sňatku, překážkám a rozlučitelnosti manželské (zvýšené možnosti oproti letem předešlým). Jednání bylo zahájeno okamžitě. Zákon se měl vztahovat i na Slovensko. Po jeho projednání nastaly problémy s církevními hodnostáři, kteří si samozřejmě chtěli ponechat svá práva. Problémy s ustavením nového manželského práva dospěly do takové situace, že vláda chtěla zanechat vše při starém. Silný odpor veřejnosti dotlačil vládu ke kompromisu, a byla tak v roce 1919 předložena nová osnova zákona. Nový dokument byl schválen 22. května 1919 a vydán pod číslem 320/1919 Sb. Tento zákon nese vžitý název manželský zákon či rozluková novela.¹²⁴

Pokud se na zákon podíváme podrobněji, zjistíme, že § 1–7 pojednává o vyhláškách, kterými budoucí novomanžele přivolují k manželskému sňatku církevnímu nebo občanskému. Vyhlášky nebo můžeme říci oznámení, měly obsahovat jméno, příjmení, bydliště, rodinný stav a stanovily, že pokud je budoucím manželům známá překážka ve sňatku, musí jí oznámit. Vyhlášky vydává politický úřad okresní, nebo ve městech obecní úřad. Na Slovensku tak činí matrikář. Vyhlášky musí viset na úřední desce v obci, kde snoubenci bydlí. Pokud snoubenci nemají svatbu půl roku od poslední vyhlášky, musí ji opakovat. Mohou požádat o zkrácení lhůty vyhlášek.¹²⁵

K přivolení k manželství musí dojít před přednostou okresního nebo obecního úřadu, nebo jeho zástupcem a zapisovatelem, dále za přítomnosti dvou svědků. Na Slovensku probíhá přivolení pod záštitou matrikáře. O uzavření manželství musí být zřízen spis, kde budou podepsaní oba manželé, dva přítomní svědci a úřední osoby. V § 11 je zakotveno ustanovení o knihách sňatků a vyhlášek, které vedou zmíněné úřady. Na žádost lze vydat úřední osvědčení. Pokud proběhne občanský sňatek, můžou snoubenci uzavřít i sňatek církevní. Lze uskutečnit i sňatek pouze církevní, kdy ohlášky a oddávky probíhají před duchovním správcem. U sňatků

---

¹²³ Milada HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině: komentář*, 3. vydání, Praha 2005, s. 18.

¹²⁴ J. KLABOUCH, *Manželství a rodina*, s. 164–166.

¹²⁵ Zákon č. 320/1919 Sb. Národního shromáždění, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Online, [cit. 15.10.2022]. URL: <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/320-19.htm>>.

smíšených musí být ohlášky u obou duchovních. Svatba může proběhnout též u obou nebo pouze u jednoho z nich. Ohlášky probíhají při bohoslužbě a při třech dnech zasvěcených. K platnosti může posloužit pouze jedna.¹²⁶

Až do vyhlášení Československého státu byl brán civilní sňatek jako doplňující. Stěžejní byla forma církevního sňatku. V ostatních státech byl hlavní formou sňatek civilní. V českých zemích se tak jednalo o výjimečný stav a šlo tak o stěžejní změnu oproti ABGB.¹²⁷

Paragraf č. 13 pojednává o rozlukovém zákoně¹²⁸. O rozluku lze zažádat v případě:

- Cizoložství,
- žalář na tři léta nebo i kratší, jehož čin svědčí o zlé povaze,
- opuštění partnera,
- ubližování nebo na cti urážení
- vedení nezřízeného života,
- choroba duševní trvající po tři roky, pijáctví, duševní degenerace,
- rozvrat manželský,
- nepřekonatelný odpor.

Novela zrušila v překážkách svěcení a řeholní sliby, překážku katolicismu. Veškerým vyznáním byly jednotně formovány překážky. Rozvrat a odpor mezi manželi mohl soudce zhodnocovat velmi volně.¹²⁹ Soud bude postupovat podle zásad a poučí manžele o důsledcích rozluky.

Paragraf 14 řeší promlčecí lhůty. Paragraf 15–17 řeší přeměnu rozvodu v rozluku. Paragraf 22 pokud chce manžel uzavřít nové manželství, musí počkat na nabytí právní platnosti rozluky.¹³⁰

Manželská novela se vztahovala i na Slovensko ale pouze částečně. Rozvod a rozluka se nadále řídila podle uherského manželského zákona. Novela upravovala spíše formu manželství.¹³¹

Praxe manželského práva v mnoha případech poukázala na slabiny rozlukového zákona. Reformní práce na zákonu o manželském právu byly započaty v roce 1920. Situace v první

---

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ R. VESELÁ, *Vznik Československé republiky a novelizace rodinného práva*, s. 3. Online, [cit. 15.10.2022]. URL: <<https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/vesela.pdf>>.

¹²⁸ Právní systém veden Všeobecným občanským zákoníkem, povoloval rozluku pouze nekatolíkům.

¹²⁹ J. KLABOUCH, *Manželství a rodina*, s. 166–167.

¹³⁰ Další článek pojednávající o novele manželského zákona z roku 1919. Václav VALEŠ, *Prvorepubliková novela manželského práva č.320/1919 Sb. z. a. n.*, Revue církevního práva 1, roč.45, Praha 2010, s. 97–104.

¹³¹ M. HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině*, s. 18.

republiky však dospěla k dílčím zákonům o nemanželských dětech a jejich ochraně č. 256/1921, osvojení č. 56/1928. Roku 1931 vyšel alimentální zákon (o výživě a zaopatření dětí).¹³²

Pro srovnání je zajímavé, že v letech 1921–1925 bylo uzavřeno 132 971 manželství. V letech 1926–1930 bylo uzavřeno 128 526 sňatků. V letech 1931–1935 bylo oddáno pouze 117 632 manželství a v okupovaných letech 115 596 sňatků.¹³³

Neblahé období pro rodinné právo byla doba protektorátu Čech a Moravy. Výnosem vůdce bylo stanoveno, že české obyvatelstvo se bude řídit německým právem vzhledem k prohlášení, že lidé v protektorátu jsou v tomto období německými příslušníky výnosem vydaného nařízení platného od 1. srpna 1939. Odstavec č. II. se věnoval právu ve věcech manželských, sňatku a rozvodu. Až dekretem vydaným 3. srpna 1944¹³⁴ byly německé předpisy, které se týkaly manželského práva, zrušeny.¹³⁵

Rok 1950 přinesl nový zákon o právu rodinném. Od dosavadního práva se lišil zejména formálně i obsahově. Zákon byl rozdělen do tří hlav – *manželství, rodiče a děti, poručenství*. Pokud chtěly osoby uzavřít sňatek, musely být především duševně zdraví. Kodex stanovil čtyři zákonné překážky (bigamie, přímé příbuzenství-vztah sestra a bratr, švagrovství).¹³⁶

Dále můžeme zmínit občanský zákoník z roku 1964, který byl často novelizován a upravován. Novelizace probíhaly také po roce 1989, které mají značný vliv až do dnešních dnů.¹³⁷ Zásadní novely byly provedeny i po roce 1991, které se týkaly spoluvlastnictví manželů. Rokem 1992 byl přijat zákon, kdy do práva rodinného včleňoval sňatek církevní. Změny v rozvodovém řízení přineslo ustanovení č. 91/1998¹³⁸

Dnes nám zákon o manželství upravuje předpis č. 89/2012. Podle dat Českého statistického úřadu vstoupilo v roce 2021 do manželství 46,8 tisíc párů, tj. o 1,4 tisíc více než v předchozím roce. Počet je však nižší než v letech 2015–2019. Nejvíce oblíbeným měsícem pro uzavření sňatku se stal srpen, naopak nejméně leden. Věk při vstupu do manželství byl u ženichů v rozmezí mezi 28–31 lety. U žen byl mezi 26–30 lety.¹³⁹

Znění aktuálního všeobecného zákoníku nám manželství definuje jako trvalý svazek muže a ženy, který vymezuje zákon. Hlavním záměrem manželského svazku je založení rodiny

---

¹³² R. VESELÁ, *Rodina a rodinné právo*, s. 77.

¹³³ J. KLABOUCH, *Manželství a rodina*, s. 186.

¹³⁴ Dekret ze 3.srpna 1944 č.1, *O obnovení právního pořádku*.

¹³⁵ Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Encyklopedie českých právních dějin*, III. svazek K-M, Plzeň 2015, s. 554-555.

¹³⁶ Tamtéž, s. 557.

¹³⁷ I.SCHELLEOVÁ – K.SCHELLE, *Civilní kodexy*, s. 34.

¹³⁸ K.SCHELLE – J.TAUCHEN, *Encyklopedie*, s. 562.

¹³⁹ Český statistický úřad, Pohyb obyvatelstva za rok 2021, Online, [cit. 20.10.2022]. URL: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ci/pohyb-obyvatelstva-rok-2021>>.

a následná výchova potomstva a dále podpora a pomoc mezi manželi. Toto ustanovení nám stanovuje druhá část rodinného práva paragraf § 655.¹⁴⁰

---

¹⁴⁰ Zákony, *Občanský zákoník*, Online, [cit. 1.10.2022]. URL: <<https://www.mesec.cz/zakony/obcansky-zakonik-2014/f4581004/>>.

8. PŘECHODOVÉ RITUÁLY

Slovo rituál pochází z latinského slova *ritualis*. Ottův slovník naučný chápe tento pojem jako zvyklost nebo obřad. Římané vnímali tento pojem jako soubor zvyklostí, který vychází z obřadářů. V křesťanství je pojem chápán jako ceremonie spojené s posvátnými úkony.¹⁴¹

Definice slova rituál nemusí být zas až tak obtížná, jeho chápání však ano. Především to může být z pohledu člověka, který si z pochopitelného důvodu může význam promítat do svého vlastního chápání. Všeobecně je rituál brán jako způsob založený na tradici, kterou lze chápat jako stabilitu prvků, jež umožňují její opakování.¹⁴²

Podle J. Assmana jsou rituály a slavnosti jakási forma rozdělení stále se opakujícího stereotypu života ve smyslu nekonečného fenoménu, který je chápán jako lidský život. Život by měl být rozdělen na drobné časové úseky, jež vstěpují životu řád.¹⁴³

Vědy zabývající se životem člověka z pohledu sociálního a kulturního často užívají kategorie historického času a času sociálního, který sleduje životní etapy člověka a přírody kolem něj. Přelomové chvíle v každém lidském životě jsou narození, sňatek a umírání. Čas, který každý člověk na tomto světě má, nelze překročit. Po celý život člověka obklopují různé symboly, které mají pro každého jedince bohatý obsah.¹⁴⁴ Část našeho života tvoří jazyk, náboženství, tradice nebo obřadová kultura. Filozof kultury Ernst Cassirer uvedl: z těchto vláken „*je utkaná symbolická síť, tkanivo lidské zkušenosti*“. Symbolika, která ovlivňuje naše myšlení a jednání, patří do lidského konání, které má nemalý vliv i na obřadní kulturu.¹⁴⁵

Rituál má své dané uspořádání, ke kterému přísluší symboly, jež představují určité významy, kterým účastníci rituálu rozumějí a vědí k čemu slouží. Pro předmoderní společenství byl rituál určitým dorozumívajícím prostředkem a plnil tak důležitou funkci vedle nonverbální a verbální komunikace. Objevoval se v každodenním životě člověka a obřady měly svůj specifický jazyk. V životě člověka tvořily rituály významné mezníky, které pro něj měly posvátný význam. Ritualizaci vytvářela společnost obřadnostní chování, kterým zprostředkovávala její individuální stav. Rituální symbolické prostředky umožňovaly společnosti usměrnit přechodové rituály, které vymezovaly určitý způsob lidského života.

---

¹⁴¹ Jan OTTO, *Ottův slovník naučný*, 21.díl, Praha 1904, Online, [cit. 25.10.2022]. URL: <https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Ritus>.

¹⁴² Jana KARLOVÁ, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, Červený Kostelec 2013, s. 37–38.

¹⁴³ Jan ASSMANN, *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*, Praha 2001, s. 55.

¹⁴⁴ Symbol – znak, značka, znamení, Má konvenční nebo tradiční význam. Obor zabývající se symboly se nazývá sémiotika. Blíže k sémiotice Ferdinand de SAUSSURE, *Kurs obecné lingvistiky*, Praha 2007.

¹⁴⁵ Václav FROLEC, *Čas života a obyčejová tradice*, in: *Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka*, Brno 1985, s. 18.

Přechodové stavy byly vnímány spíše v negativním světle pro toho, kdo jím procházel nebo měl k dané osobě blízko. Pro osobu se v podstatě měnila nová životní role a přicházela tak nová etapa, čímž byla „sít' očekávání mezi danou osobou a jejími blízkými narušena a změněna“.¹⁴⁶

Mezi významné přechodové rituály patří narození, sňatek a úmrtí. Jako rituál také můžeme vnímat dlouhou cestu od dětství k dospělosti, kdy z dětského světa přecházíme do světa dospělých. Významnými mezníky v této etapě může být výběr povolání, závěrečná zkouška na střední škole, plnoletost, první vydělané peníze. U ženy může být přechod z dětství do dospělosti způsoben první menstruací nebo první láskou. Těchto aspektů si okolí nemusí ani povšimnout, ale v myšlení mladého člověka dochází ke změnám, které mění způsob jeho života.¹⁴⁷

Obřady u přírodních národů se nám mohou jevit někdy zvláště kruté. Mladý člověk ukazuje na svou dobrou kondici tím, že je schopen vydržet fyzickou bolest. Naše společnost dříve nechápala tyto rituály, považovala je často za barbarské, avšak postupem doby jsme již v hodnocení těchto tradic mnohem opatrnější a k obřadům jiných kultur mnohem vstřícnější. Pochopení k těmto obřadům nacházíme ve významu pro stabilitu celistvé kultury a jednotlivce, který rituálem prochází.¹⁴⁸

Významná práce o přechodových rituálech pochází od Arnolda Van Gennepa, který klasifikoval rituály a poukázal na přechod jedné životní etapy k druhé, která vede ke změně sociálního statusu ve společnosti a výsledné změně v nové životní roli.¹⁴⁹ Přechod z jedné etapy do druhé rozdělil do tří fází – preliminární (odloučení), pomezí, postliminární (přijímací neboli iniciační fáze).¹⁵⁰ Dále rozdělil rituály na animistické a dynamistické. Do animistických rituálů zařadil rituály sympatetické – kontaktní, pozitivní – negativní, přímé – nepřímé.¹⁵¹ Do jednotlivých kapitol začlenil rituály, které doprovází společnost po celý jejich život. Ve druhé a třetí kapitole nastínil materiální přechody a postavení jedinců a skupin¹⁵²:

- Těhotenství a porod:
  - rituál odlučovací, kdy je těhotná žena odloučena od společnosti,
  - rituál navrácení a začlenění ženy zpět do společnosti,
  - rituál spojený s porodem.

---

¹⁴⁶ Hana STOKLASOVÁ, *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století*, Pardubice 2017, s. 104.

¹⁴⁷ Pavel ŘÍČAN, *Cesta životem*, Praha 2004, s. 225.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 227.

¹⁴⁹ Arnold Van GENNEP, *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*, Praha 1997.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 13.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 18.

¹⁵² A. GENNEP, *Přechodové rituály*. Rozdělení v rámci kapitol, které rámcově definují jistou klasifikaci.

- Narození a dětství:
  - rituál oddělení dítěte od matky, které je s matkou spjato pupeční šňůrou,
  - rituál odloučení a přijímání,
  - rituál jména a křtu.
- Iniciační rituál:
  - dospělost,
  - obřízka,
  - křest,
  - pomezí období.
- Zásnuby a svatby:
  - rituál zasnoubení,
  - sváteční obřad,
  - odloučení,
  - rituál rozvodu.
- Pohřební obřady:
  - odloučení, pomezí doba a přijímací rituál v pohřebních obřadech.

Nelze opomenout ani práci Victora Turnera, jenž reagoval na práci jeho předchůdce A. Gennepa a přiřadil tak novou teorii vztahující se k limoidní teorii v kapitole o rovinách klasifikace v rituálu života a smrti.¹⁵³

Podle M. Eliade ztrácí iniciace tradičního rituálního pojetí svou hodnotu, kterou se s nemalým úsilím snaží držet alespoň křesťanství, i když některé z konfesí jim nepřiznávají vyšší hodnotu.¹⁵⁴ Moderní doba s sebou přinesla proměnu rituálů, v některých ale můžeme hledat pouze jejich torza. Otázkou zůstává, jestli tento průběh není pouhým procesem aktuální moderní doby, která v podstatě formuje nové rituály a jejich nové pojetí, které se se svou podstatou situují do dnešních dnů a vzdálené budoucnosti.¹⁵⁵

Mezi křesťanských sedm svátostí, vyčleněných již od 12. století patří křest, biřmování, eucharistie, smíření, pomazání, kněžské svěcení a manželství.¹⁵⁶ Další kapitoly budou věnovány především předsvatebním, svatebním a posvatebním tradicím, jež jsou součástí svátosti manželské.

---

¹⁵³ Victor TURNER, *Přechodové rituály*, Brno 2004.

¹⁵⁴ Mircea Eliade, *Iniciace, rituály, tajné společnosti: Mystická zrození*, Brno 2004, s. 209.

¹⁵⁵ H. STOKLASOVÁ, *Přechodové rituály*, s. 106.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 109.

8.1 Předsvatební čas

8.1.1 Volba partnera – námluvy – zasnoubení

Volba partnera je dnes vnímána jako příjemný fenomén vybudování něčeho nového. Bylo tomu ale vždycky tak?

Je známo, že dítě se formuje především v útlém věku svého života. Domníváme se tedy, že na výběr partnera má nemalý vliv také vztah s vlastními rodiči a zázemí v rodině. Podle R. Dulmena bylo dítě v době osvícenství sužováno velkou odpovědností, která bylo reakcí na mnoho pravidel, jak se má dítě chovat. Výchovou se má dítě připravovat na budoucí dospělý život, nicméně tvrdá výchova plná pravidel mu budoucí život příliš neusnadňovala. Mělo být racionální, potlačovat své nálady a zároveň pořád být dítětem a poslouchat různé rozkazy.¹⁵⁷ I to mohlo mít velký vliv na výběr budoucího partnera s ohledem na to, že je dnes dokázáno, že partnera si vybíráme podle podobnosti svých rodičů.

Láska vždy nehrála zásadní roli, i když je tento hluboký cit pro budoucí manželství velmi důležitý, vždy na něj nebyl brán ohled. Mladí lidé si sami vždy partnera nehledali, ve většině případů to v dřívějších dobách dělali sami rodiče. Z pohledu rodiny se často jednalo o rozšíření majetku. Vlastnictví půdy na venkově byla nejlepší perspektiva do budoucnosti dítěte, i proto často rodiče svého syna nebo dceru donutili do sňatku s hmotně zabezpečeným partnerem. Náзор rodičů na budoucího partnera byl v minulých dobách velmi důležitý a v mnoha případech i prvořadý. Výběr partnera byl především zaměřen ekonomicky.¹⁵⁸

Je třeba popsat, jak to s výběrem partnera probíhalo. Po výběru partnera bylo samozřejmostí s ním po seznámení vstoupit do manželství, neboť sexualita před sňatkem mezi mladými lidmi nebyla žádoucí ani pro ně ani pro společnost. Zatímco v 16. století byl vstup do sňatku s vhodným partnerem v podstatě soukromou záležitostí, v 18. století byl sňatek výhradně v rukou církve. Předmanželská sexualita tedy mezi partnery, kteří spolu chtěli sdílet život nebyla možná.¹⁵⁹

Církevní pojetí při výběru partnera poukazovalo na názor spřízněnosti rodin, které byly plně v souladu s pojetím historických systémů. Tento koncept byl spojen s výrokem sv. Augustina před tisíci lety o tom, že budoucí křesťanští manželé mají usilovat o partnerské svazky, které nespojuje žádné spojenectví ve formě pokrevnosti. Spojení těchto dvou lidí mohlo posloužit k šíření lásky po celém křesťanském společenství a mohlo zamezit ve sporech

---

¹⁵⁷ Richard Van DULMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18.století)*, Praha 1999, s. 107

¹⁵⁸ Pavel POPELKA, *Od věnečku k obálce aneb co všechno kdysi znamenala svatba na Uherskobrodsku a Moravských Kopicích*, Uherský Brod 2011, s. 23.

¹⁵⁹ R. DULMEN, *Kultura a každodenní život*, s. 137.

a nepřátelství, které vznikaly mezi rody v předešlých dobách. Toto pojednání se mohlo týkat např. válek, kdy sňatek dětí válečných rodů mohl mít vliv na jejich ukončení.¹⁶⁰ Tyto vynucené sňatky měly negativní vliv převážně na dívky a měly význam zejména pro jejich rodinu.¹⁶¹

Výběr partnera byl prvním krokem k budoucímu společnému uzavření životů dvou lidí. Ještě do 19. století bylo vzhledem ke vzdálenostem hledání partnera dosti omezeno. Můžeme konstatovat, že pokud se takové hledání konalo, tak z většiny případů pocházeli oba partneri ze stejného či vedlejšího farního obvodu.¹⁶² Sociální mobilita byla především silnější ve městech. První krok zpravidla uskutečňoval muž. Pokud měl muž zájem o budoucí partnerku, mohl uskutečnit první krok, ve kterém požádal po předchozí domluvě s dívkou osobně, ústní či písemnou formou dopisu její rodiče nebo popř. poručníka, který měl dívku na starost. Konečné rozhodnutí náleželo však pouze rodičům. Je samozřejmé, že často docházelo k přimluvě u rodičů od samotné dcery, pokud byl pro ni partner zajímavý. Námluvy od nežádoucích ženichů však nebyly neobvyklé. Prvně nebylo na místě optání nevěsty, ale náleželo rodičům, kteří posléze mohli dceři ženicha nutit. V tomto případě se dal očekávat odpor ke sňatku s mužem, který projevil zájem.¹⁶³

Nevěstu pro syna hledal především otec. Ještě v 16. – 17. století převládala praxe, kdy svatba partnerů byla mezi dvěma rodinami nebo hospodáři. Láska, zamilovanost, zalíbení v každodenním životě partnerských vztahů nehrála roli ani tak jako krása nevěsty. Tento ideál byl objeven až v 18. století. Pojem láska mezi partnery nebyla však taková jako ji chápeme z dnešního pohledu. Vždyť i sám M. Luther řekl o vztahu ke své ženě: „*Miluji ji nikoli z vášně a žáru, nýbrž z veliké úcty*“.¹⁶⁴ Nevěsta byla dlouhou dobu z námluv vyloučena. Ještě v první polovině 19. století nebylo nutností, aby se partneri, pokud byli vzájemně vybráni rodiči, blíže seznámili.¹⁶⁵

Nalezení pravého partnera a udržení si své životní lásky mělo někdy i své stinné stránky, pokud přišlo zklamání. Neopětovanou lásku či proradnost vnímal mladý zamilovaný člověk jako velké ublížení a to ženy i muži mohli dávat najevo nošením smutečního černého oděvu. Tento osud chtěl člověk přirozeně zvrátit, a tak se v nevyhnutelné situaci často uchýlil i přes

---

¹⁶⁰ John BOSSY, *Křesťanství na západě 1400-1700*, Praha 2008, s. 36.

¹⁶¹ Jean Claude BOLOGNE, *Svatby: Dějiny svatebních obřadů na západě*, Praha 1997, s. 200.

¹⁶² I ve farnosti Jilemnice bylo hledání partnera uskutečňováno především ve společné či sousední farnosti.

¹⁶³ Milena LENDEROVÁ – Tomáš JIRÁNEK a kol., *Z dějin české každodennosti*, Praha 2011, s. 145.

¹⁶⁴ J. HORSKÝ – M. SELIGOVÁ, *Rodina našich předků*, s. 72.

¹⁶⁵ Milena LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*, Praha 1999, s. 78.

svou křesťanskou víru k magickým praktikám, které měly odvrátit neopětovanou lásku, či měla být vytracena svobodná vůle.¹⁶⁶

Na již zmíněné rodičovské donucování z pohledu ekonomického nebo sociálního postavení dětí reagovala církev, která výhradně prosazovala svobodnou volbu při výběru partnera. Z křesťanského hlediska bylo doporučováno při volbě partnera vybírat si takové, kteří mají základ dobrých vlastností a mravů. Volba nemá vycházet z donucování a zaslepenosti. Rozhodnutí by mělo být vedené z ctnosti, srdce a rozumu, nikoli přitažlivosti tělesné.¹⁶⁷

Výběr manžela nebo manželky se často řídil tím, z jaké sociální skupiny druhý partner pochází. Tradiční pojetí sociálního statusu záviselo převážně na muži. Pokud si žena vzala muže z vyšší sociální skupiny, její sociální vzestup se díky němu zvedl. Tak to alespoň tehdejší společnost vnímala. I proto se lze domnívat, že některé šlechtičny zůstaly tzv. na ocet, jen aby se jejich sociální postavení díky partnerovi nesnížilo. Výjimka nastala v případě sňatku, kdy si muž bral ženu s velkým věnem, které posílilo jeho sociální vzestup. Jiná situace byla u chudiny a proletariátu, kdy rodiče povolovali volné partnerství, a kdy si dívka mohla vybrat jakéhokoliv chlapce. Regulace těchto sňatků přicházela přímo od vrchnosti a následně státu, kdy manželský konsens ovlivňoval vstup do manželského svazku. Efekt na sebe nenechal dlouho čekat, důsledkem tohoto nařízení bylo čím dál více nemanželských porodů.¹⁶⁸

Známost, u které bylo předem myšleno na hřích, nebyla nedovolená. Známost má mít veřejný charakter a tím je myšleno, že by o vztahu měli vědět rodiče a nemělo by tak docházet k tajným setkáním. Známost může být pouze ta, která má zachovanou čistou morální hodnotu a je předurčena ke sňatku, který proběhne v nejbližší době.¹⁶⁹

V pojetí křesťanské církve můžeme vidět zásadní doporučení k volbě budoucího partnera, které bylo zárukou šťastného manželství. Toho si byla církev vědoma, a proto se po celá staletí držela neměnných názorů na pojetí volbu partnera. Pokud našla osoba křesťanského vyznání vhodného partnera, mohlo se přikročit k dalším krokům v přípravě na svatební den.

Můžeme si klást otázku, kde se mladí lidé seznamovali. Často k takovým seznámením docházelo přes otce a jeho povolání, kdy si dcera brala jeho spolupracovníka. K takovým seznámením často docházelo i v jilemnické farnosti, kde můžeme usuzovat z více případů, že podle povolání tchána a zetě se jednalo nejspíše o tento charakter seznámení.

---

¹⁶⁶ Alena NACHMANOVÁ, *Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zásnubách a svatbě*, in: Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, Pardubice 2007, s. 47–56, zde s. 49.

¹⁶⁷ Antonín SKOČDOPOLE, *Příručná kniha bohosloví pastýřského*, 2. vydání, Praha 1891, s. 511–512.

¹⁶⁸ M. LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*, s. 80–81.

¹⁶⁹ František TOMÁŠEK, *Katechismus katolického náboženství*, Praha 2006, s. 112.

K seznámení partnerů mohlo docházet také při rozšiřování společenského života, ke kterému nejvíce docházelo v 19. století. Kinder-bály byly událostí, kde docházelo přes rodiče k prvnímu seznámení jejich potomků, a kde byla možnost získat si počáteční orientaci v sňatkovém teritoriu. Dalšími možnostmi pro seznámení byly různé společenské akce jako plesy, koncerty, taneční hodiny. Ke konci století to byly i například sportovní aktivity, ve kterých mohlo dojít k seznámení a zároveň se mohla ukázat fyzická zdatnost budoucího partnera.¹⁷⁰

Z dnešního pohledu našeho vnímání minulosti máme dojem, že naši předci byli hodně zaměstnání těžkou prací. Tento dojem je jistě pravdivý. Mladý člověk byl převážně vázán ke společenství, na jehož vrcholu stál pán domu, který požadoval práci a řád. Nicméně druhá příjemnější strana života byla spjata s kulturou. Byly založeny vesnické či městské spolky, jak ve městech, tak na vesnicích. Spolky se staraly o chod tradičních vesnických či městských kulturních aktivit.¹⁷¹

Ustavený spolek po zvolení ostatních členů vedl nejrozumnější z nich. V Čechách byl nazýván mládenec na Moravě stárek. V některých spolicích se stávalo, že účast v nich byla otcem synovi zakázána. Otec si třeba nepřál, aby syn chodil mezi své vrstevníky. Pokud se ale do spolku dostal, měl možnost se tam třeba ohlížet po své budoucí nevěstě. Těmto prostředkům shánění partnera se dříve říkalo ohlady, vohlady nebo námluvy.¹⁷² Spolky nevykonávaly žádnou hospodářsko – politickou funkci, zkrátka svobodným chlapcům nabízely i příležitost při poznávání své partnerky. V rámci svého působení nabízely spolky pomoc, ale zároveň byl jejich úkolem dozor nad morálkou týkajících se sňatků, v případě sexuálního života vyžadovaly zdrženlivost, která měla trvat až do svatby.¹⁷³ Pokud byl vybrán vhodný partner a proběhly námluvy, mohlo se přejít k zasnubám, které společnost považovala za nutné k dalšímu kroku. V některých případech zasnuby probíhaly v soukromí vzhledem k tomu, že se církev od nich distancovala kvůli tajným sňatkům, které se mohly konat u této soukromé příležitosti. Dekret *Ne temere* v roce 1907 doplnil tridentské nařízení a zasnuby byly od této chvíle platnou formou pro uzavření sňatku. Aby zasnuby vstoupily v platnost, byla zapotřebí smlouva, která musela obsahovat podpis obou snoubenců, dvou svědků a v neposlední řadě podpis duchovního. Zasnuby probíhaly formou rodinné oslavy, která svou podstatou plnila formu ekonomickou a sociální. Z pohledu finanční stránky se řešily majetkové poměry páru, které byly zakomponovány do svatební smlouvy. Společné seznámení rodičů, kteří se mohli přesvědčit,

---

¹⁷⁰ M. LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*, s. 78.

¹⁷¹ R. DULMEN, *Kultura a každodenní život*, s. 127.

¹⁷² Eva JANČÍKOVÁ, *Historie svateb od nejstarších dob až po současnost*, Praha 2012, s. 34.

¹⁷³ R. DULMEN, *Kultura a každodenní život*, s. 128.

zda výběr partnera byl správný, plnilo funkci sociální stránky zásnub.¹⁷⁴ Svatební smlouva měla majetkový charakter, ve kterém se stanovila majetková uspořádání manželského páru a dědictví v případě úmrtí některého z nich. Těchto dokumentů se z minulosti dochovalo velké množství. Ve svatební smlouvě nalezneme jména snoubenců, jména rodičů, bydliště, v některých případech i povolání.¹⁷⁵ Dále obsahovala majetkové poměry týkající se věna nevěsty, výbavy nebo výměnku. Z počátku bylo uzavírání smluv pouze na ústní bázi, později přešlo na formu písemnou. Při uzavírání smlouvy museli být přítomni svědci, kteří by v případě potřeby dosvědčili ustanovené podmínky. Svědci nemuseli být přítomni při sepisování této smlouvy od konce 16. století, kdy byly smlouvy zapisovány písařem do městských knih a knih smluv. V pozdějším období podepisovali svědci svatební smlouvy u notáře.¹⁷⁶ Zásnuby se většinou konaly v domě rodičů nevěsty, kdy muž oficiálně požádal rodiče o její ruku. Přítomní nemuseli být pouze rodiče a snoubenci, ale také příbuzní a přátelé rodiny. Symbolicky byly spojeny ruce obou snoubenců a ženich navlékl nevěstě zásnubní prsten s kamenem. Matka nevěsty obdržela od budoucího ženicha kytici. Pokud by došlo ke zrušení zásnub, měla nevěsta prsten ženichovi vrátit.¹⁷⁷

K zásnubám lze dodat, že podle ABGB je bylo možné zrušit, jelikož nebyly považovány za právně závazné. Žádný trest tedy ani v podobě přestupku nebyl na místě. Jediné, co obě strany mohly požadovat, byla náhrada věcných nákladů, které byly s aktem spjaté.¹⁷⁸

Také nelze opomenout, že církev se snažila poučovat budoucí partnery, aby si sňatek včas pořádně rozmysleli a domysleli důsledky případného rozvodu. První poučení dostávaly již děti při výuce katechismu, který byl vyučován ve školách. Další poučení vycházela z časopisů, které byly vydávány a pomáhaly kněžím v argumentech, na co si mají dát manželé pozor a jak je manželství důležité. Takovéto ponaučení najdeme na stránkách Časopisu katolického duchovenstva, Pastýře Duchovního či Duchovního rádce.¹⁷⁹

Pokud byli partneři dohodnuti, proběhlo namlouvání a zásnuby. Poté se mohli budoucí manželé odebrat na faru, kde byli seznámeni s dalším postupem. Proběhla zde zkouška

---

¹⁷⁴ H. STOKLASOVÁ, *Přechodové rituály*, s. 169–170.

¹⁷⁵ Pavla NÁCOVSKÁ, *Svatební smlouvy jako pramen sociálně-dějinného a historicko-demografického poznání (Kutná Hora 1550-1600)*, *Historická demografie* 21, 1997, s. 37–72, zde s. 43–46.

¹⁷⁶ A. NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba*, s. 221–222.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 231.

¹⁷⁸ Marie MACKOVÁ, *Sňatek ve světle rakouského Všeobecného občanského zákoníku*, in: *Oznamuje se láskám našich... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*, Pardubice 2007, s. 67–74, zde s. 68.

¹⁷⁹ H. STOKLASOVÁ, *Přechodové rituály*, s. 166–167.

ve znalosti náboženství, sepsání snubního protokolu, kde byly zjišťovány zákonné překážky týkající se obou manželů. Poté následovaly ohlášky a domluvení se na termínu sňatku.¹⁸⁰

8.1.2 Snubní protokol – manželské překážky

Po námluvách a domluvení sňatku v rodině přicházejí snoubenci na faru s žádostí o uzavření sňatku. Farář má za povinnost seznámit snoubence s průběhem sňatku a poučit je o formalitách s obřadem spojených. Farář měl za úkol zkoušet snoubence z teorie náboženství a pokládat různé otázky týkající se jejich vztahu. Toto posléze zadával do dokumentu nazvaného snubní protokol.¹⁸¹ Zkouška z náboženství byla zejména v jeho znalosti a poučení o sňatku a věcí s ním spojených.¹⁸² Povinnost zadávat informace týkající se snoubenců, byly zavedeny Josefem II. v roce 1784, ale nesmíme opomenout, že tyto náležitosti vyžadovali faráři už mnohem dříve. Rakouský pastorační teolog Franz Giftschütz upozorňuje na vedení knihy snoubenců.¹⁸³ Jaké náležitosti má taková kniha mít, byly nalezeny už v manželském patentu vydané Josefem II. V knize snoubenců mají být uvedeny identifikační náležitosti snoubenců, jako bylo jméno a příjmení, bydliště, věk, rodinný stav, jména jejich svědků a datum, kdy proběhlo zasnoubení.¹⁸⁴

K. Borový ve své knize *Úřední sloh církevní* uvádí, jaké otázky byly snoubencům pokládány. Přítomni byli i dva svědci, kterých se farář ptal na poměry mezi snoubenci a případné překážky v jejich vztahu. V protokolu jsou otázky: na jméno a příjmení, jakého jsou snoubenci náboženského vyznání, jaké povolání snoubenci vykonávají, příp. jejich rodiče, kde je jejich současné bydliště a jak dlouho v něm setrvávají, rodinný stav (svobodný, ovdovělý), zda mají povolení ke vdávání (ve většině případů ho dává otec), zda je to jejich svobodná vůle vstoupit do manželství, zda nejsou spolu příbuzní, zda nepřislíbili manželství jiné osobě, zda mají společný slib o vztahu. Intimní otázky pak směřovaly také na minulá manželství, pokud jeden ze snoubenců byl ovdovělý. Otázky se týkaly zásadně přízně zemřelého se současným partnerem. Nechyběly ani otázky, zda někdo z páru nemá dítě. Součástí protokolu byly i dotazy na obcování s rodinnými příslušníky, příbuznými od partnera (matka, sestra). Poslední otázky

---

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 170.

¹⁸¹ Markéta SLAVÍKOVÁ, *Smíšené sňatky a manželské překážky ve farnosti Dašice v 19. století*, Diplomová práce, Pardubice 2021, s. 16. Online, [cit. 25.10.2022]. URL:<https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/78190/SlavikovaM_%2bSmisene%2bSnatky_HS_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y%20>.

¹⁸² Klement BOROŮVÝ, *Úřední sloh církevní: příručná kniha praktického úřadování pro katolické duchovenstvo*, Praha 1887, s. 572.

¹⁸³ Učebnice poukazuje na vedení knih sňatků. Franc GIFTSCHÜTZ, *Počátkové k veřejnému v císařství král. zemích předepsanému vykládání pastýřské theologie*, Praha 1790.

¹⁸⁴ Markéta SLAVÍKOVÁ, *Smíšené sňatky a manželské překážky*, s. 16.

se vztahovaly zejména na přísahu, zda snoubenci neklamou faráře a také zda se osvědčili v náboženství, ze kterého jsou zkoušeni. Součástí byly i křestní listy případně povolení sňatku.¹⁸⁵ Můžeme konstatovat, že zejména řada posledních otázek se týkala velmi choulostivých záležitostí. J. Chládek konstatuje, že pokud se vyskytla určitá překážka stavu manželského, bylo možné se obrátit na příslušného biskupa, který jim mohl při překážce, která nebyla dosti závažná, udělit dispens. Mnoho snoubenců takovéto kroky po kněžích vyžadovalo. Kněží mohli do určité míry snoubencům napomáhat, ale oficiální cestou museli dispens předkládat děkanovi sami. Chládek dále zmiňuje, že takový nátlak na osobu faráře je nepřijatelný a manželé by se takových kroků měli vyvarovat.¹⁸⁶

Co ale s tím, pokud ženich nebo nevěsta ve zkoušce neobstáli? Zákon zemský se k této události vyjádřil takto: Kdyby pastýřové duchovní seznali, že ženich nebo nevěsta ve zkoušce neobstáli, můžou se oddavky na určitý čas odložit.¹⁸⁷

8.1.3 Manželské překážky

Všeobecný občanský zákoník vstoupil v platnost roku 1811. V jeho znění stát neuděloval žádné prominutí překážek. Bylo nutné obejít překážky civilní a řídit se pouze překážkami církevními, které mohly nastat v případě uzavření sňatku. Před uzavřením konkordátu v roce 1855 platilo, že i když snoubenci měli při uzavření sňatku nějakou státní překážku, mohli být oddáni, i kdyby vstoupila v zábranu církevní překážka, kterou stát neuznává. V období 1855–1868 v tzv. konkordátním bylo na doporučení faráře, aby sňatek neuzavírali snoubenci v případě, pokud jim brání některá z civilních překážek. Po svolení biskupa i tento sňatek mohl vstoupit v platnost.¹⁸⁸

Platnost překážek státních a církevních byla v 19. století tvrdým oříškem, ve kterých se faráři často ztráceli. Pro pastorační praxi platily tyto překážky: „*Omyl, nespravedlivé nucení, pohlavní neschopnost, nedostatek duševní způsobilosti, nedospělost (min. věk), pokrevní příbuzenství (do 4.stupně), duchovní příbuzenství, mravopověstnost, trvajícím svazek manželský, vyšší svěcení a slavné sliby, rozdílnost náboženství, únos, zločin, nedostatek tridentské formy. Závady nepatřičné pro vztah tvořil slib čistoty, zásnuby s jinou osobou, rozdílné náboženství.*“ (katolík x nekatolík) – v praxi je tato skutečnost připuštěna, pokud jejich dítě bude vychovávané v katolické víře.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ K. BOROVÝ, *Úřední sloh církevní*, s. 568-570.

¹⁸⁶ Jiljí CHLÁDEK, *Počátkové opatrnosti pastýřské, neb krátká naučení jakby se pastýřové duchovní v povolání svém chovati měli*, Díl II. Praha 1780, s. 210.

¹⁸⁷ Emanuel DOLEŽAL, *O zkoušce snoubenců*, ČKD 19, č. 1, Praha 1846, s. 65–90, zde s. 71.

¹⁸⁸ H. STOKLASOVÁ, *Přechodové rituály*, s. 175.

¹⁸⁹ Zuzana ČEVELOVÁ, *Gender, víra a manželství v „dlouhém“ 19. století*, Pardubice 2012, s. 140–141.

Ve skutečnosti se katoličtí faráři nejvíce setkávali se třemi překážkami:¹⁹⁰

- Pokrevní příbuzenství,
- Švagrovství,
- rozdílné náboženství.

8.1.3.1 Ohlášky

Ohlášky tvořily další krok k manželskému sňatku a sloužily k informaci o konání sňatku, jimž nebrání žádná překážka. Už v roce 1215 stanovil lateránský koncil trojí ohlášky, ale vzhledem k tomu, že společnost toto nařízení nebrala příliš v potaz, uplatnění tohoto nařízení ustanovil v pozdějších letech tridentský koncil. Nařízení o ohláškách bylo posléze zakotveno i ve Všeobecném občanském zákoníku.¹⁹¹

„Byli shozeni z kazatelny“ toto se říkalo o snoubencích, jejichž ohlášky/vyhlášky farář třikrát po sobě výhradně v neděli či ve svátek po bohoslužbě vyhlášoval z kazatelny. Podstatou takového vyhlášení si duchovní správa činila záruku u přítomných, že pokud by znali některou ze zmiňovaných překážek, měli dostatek času takovou okolnost nahlásit a sňatku takovýmto způsobem třeba i zabránit. Bohatší vrstva si mohla zaplatit po vyhlášení ohláškách hudbu, kterou jim na přání muzikanti vytrubovali a hráli.¹⁹²

Mohlo se také stát, že ohlášky byly předplacené. To v podstatě znamenalo, že mohly být vyhlášeny v jeden den bohoslužby třikrát za sebou. To se stávalo spíše sporadicky, např. při těhotenství budoucí nevěsty a hrozilo tak, že by se další ohlášky nestihly. Také panovaly pověry o tom, že vlastní ohlášky nemají snoubenci poslouchat. Mezi lidmi se šířilo, že jejich dítě bude hloupé, němé či jinak nemocné. Někdy se pověry týkaly i smrti.¹⁹³

K prominutí druhé a třetí ohlášky může dojít v případě nevyhnutelné daleké cesty jednoho ze snoubenců, stěhování na jiné místo, vysoké stáří, brzké narození dítěte, hospodářské záležitosti nebo nemoc. K prominutí všech ohlášek pak může dojít ve zvlášť nutných potřebách, např. konání svatby v liturgické době, což znamená v některém svátku postním nebo adventním, nebezpečí života osoby, která by mohla schválně bránit sňatku či odstoupení od sňatku jednoho ze snoubenců. Opomenout ani nelze obavu ze sexuálního společného soužití.¹⁹⁴

---

¹⁹⁰ H. STOKLASOVÁ, *Přechodové rituály*, s. 175. Více k podrobnosti překážek Jiří KAŠNÝ, *Manželství v západní tradici*, České Budějovice 2016, s. 42–58.

¹⁹¹ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. Macková, *Dějiny české každodennosti*, s. 148.

Více v kapitole Všeobecný občanský zákoník – Ohlášky.

¹⁹² Kamila SKOPOVÁ, *Rodinné svátky o století zpátky aneb oslavy a rituály v české domácnosti*, Praha 2010, s. 40.

¹⁹³ A. NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba*, s. 232.

¹⁹⁴ Josef KUPKA, *Ohlášky manželské a pomíjení jich*, ČKD 3, Praha 1862, s. 169–179, zde s. 175–178.

Jakou měly mít ohlášky formu? Měly obsahovat křestní jméno a příjmení, pokud nebyl snoubenec farářem znám, napsal do ohlášky i okres nebo kraj, odkud snoubenec pocházel, rodinný stav – svobodný, ovdovělý případně se uvádí i jméno zemřelého manžela nebo jeho bydliště. Duchovním pastýřům bylo doporučováno, aby se vyhýbali urážkám a jednalo se ve slušnosti. Toto ustanovení se mohlo týkat např. slova nemanželský.¹⁹⁵

8.2 Svatební den

Po vyhlášení poslední ohlášky mohlo dojít k nejdůležitějšímu bodu zmíněných kroků a tím byl svatební obřad.

Před svatebním obřadem byla nevěsta připravována na svůj velký den s pomocí sousedek nebo blízkých. Oblékání svatebních šatů probíhalo vždy v oddělené místnosti, a to buď v některé z komor domu nebo tzv. špejchárku.¹⁹⁶ Šaty nevěsty se po dobu staletí měnily. Bílá barva nebyla vždy typickou pro svatbu. Dříve nosily nevěsty barvy výrazné (zlatá nebo modrá). Až v 19. století byly šaty nevěsty bílé se závojem, živůtkem až ke krku a dlouhými rukávy.¹⁹⁷ Závoj odrážel ekonomické postavení nevěsty či její rodiny. Nebyl však určen pro vdovy nebo starší ženy. Dbalo se na jednoduchost a zároveň dobrou kvalitu materiálu, kterou si však nemohly dovolit všechny společenské vrstvy. Kytice měla ladit k nevěstiným šatům, převážně ale měla barvu bílou. Ženichův šat se v průběhu staletí moc nezměnil. V podstatě byly možné dvě varianty, a to frak s čamarou, která v 70. letech 19. století zmizela. Ženichův oblek se tak skládá z fraku či delšího kabátu později žaketu. Ženy, které se účastnily obřadu, měly mít barevný šat, který nesměl ozdobami zastínit nevěstu. Výhradně se neměly do kostela nosit vyzývavé šaty, které působily nedůstojně. Nosit se neměla ani červená barva. Druzičkám byla doporučována barva pastelová a od 19. století barva taková, jakou si určí nevěsta. Nemělo by se však jednat o barvu bílou.¹⁹⁸

Po oblečení nevěsty do svatebních šatů, byla nevěsta přivedena před ženicha a hosty.¹⁹⁹ Svatební hosté dostávali v domě nevěsty snídani, po níž následovala krátká rozprava a požehnání od družby, která byla přednášena nejen před hosty, ale i před nezvanými, kteří se

---

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 173–174.

¹⁹⁶ Vincenc PAULUS, *Svatba v okolí Chrasti (na Chrudimsku)*, Český lid 3, Praha 1894, s. 103–111, zde s. 107.

¹⁹⁷ Eva UCHALOVÁ, *Dámské svatební šaty ve sbírkách Uměleckoprůmyslového musea v Praze*, in: *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*, s. 229–240, zde s. 229.

¹⁹⁸ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, s. 152–153.

¹⁹⁹ V současné době má ženich vidět nevěstu až těsně přes obřadem. Pokud by viděl nevěstu dříve, přináší to podle pověr do manželství smůlu. Tento zvyk se stále dodržuje.

přišli na snoubence podívat. Poté družba požádal rodiče, aby snoubencům před obřadem požehnali.²⁰⁰

Poté následovala cesta do kostela. Při příchodu do kostela měl družba za povinnost seřadit celý průvod. První přicházel ženich s družbou, poté nevěsta, kterou následovaly družičky, mládenci a ostatní hosté podle významu postavení, které měli ke snoubencům. Předstoupením před oltář a příchodem faráře musí snoubenci pokleknout současně. Pokud by tak neučinili, může tomu, kdo poklekně dříve, hrozit smrt – pravila jedna z pověr.²⁰¹

K uzavření sňatku docházelo v dopoledním čase z důvodu následující mše svaté a snoubencům mohlo být požehnáno. Odpolední oddavky byly málo časté a muselo o ně být požádáno písemnou žádostí u biskupa.²⁰²

Při obřadu byl kněz převlečen do roucha s bílou štolou. Kněz přistupuje před snoubence, na svrchní stupínek, který se nachází před prostředkem oltáře a před ním klečí snoubenci. Ženich je po pravé straně nevěsty. Farář začíná s dotazy na snoubence. První dotaz se týká toho, zda vstupují do manželství dobrovolně, po svolení jsou vyzváni k natažení a spojení pravých rukou, na něž položí konec štolu a pronáší v latině: „*Co bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“ Poté následuje modlitba za snoubence a posvěcení svatebního prstenu.²⁰³

Prsten se navlékal na čtvrtý prst levé ruky, měla jím procházet tepna lásky. V 9. století je o něm zmínka popisující církevní obřady, kdy sám papež Mikuláš I. prohlásil: „*Tímto prstenem si tě беру, tímto zlatem tě uctívám, tímto darem tě obdarovávám.*“ Prsten si zpravidla navlékala pouze nevěsta, až v době renesance měl prsten i ženich. V 19. století se stávají dva prsteny pravidlem zejména v měšťanské společnosti.²⁰⁴ Prsten symbolicky naznačoval moc muže nad ženou. Prsteny byly velmi masivní, až později měl prstýnek tenký kroužek.²⁰⁵

Rituál posvěcení prstenu vypadal tak, že prsteny byly pokropeny svěcenou vodou a nad nimi byla vznesena modlitba (*Ve jménu otce i syna i ducha svatého*), poté si je snoubenci mohli navléknout na prst levé ruky. Pokud byl jeden ze snoubenců ovdovělý, jeho prsten byl už v minulosti při prvním sňatku posvěcen, nebylo možné ho tedy posvětit podruhé. Závěr obřadního rituálu je ukončen závěrečnou modlitbou, pokropení snoubenců svěcenou vodou.²⁰⁶

Základ svatebního rituálu byl stejný už od raného novověku. Neměnné rysy zůstaly i v období sekularizace a modernizace. Jediný výrazný atribut můžeme shledat ve volbě svědků.

---

²⁰⁰ Vincenc PAULUS, *Svatba v okolí Chrasti*, s. 107

²⁰¹ Tamtéž, s. 109.

²⁰² A. SKOČDOPOLE, *Příruční kniha*, II., s. 524–525.

²⁰³ Tamtéž, s. 525.

²⁰⁴ A. VONDRUŠKOVÁ, *Rodinné svátky a oslavy*, Praha 2010, s. 216–217.

²⁰⁵ M. LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*, s. 89.

²⁰⁶ A. SKOČDOPOLE, *Příruční kniha*, II., s. 525–526.

Svědci se zpravidla volili dva a byli vždy vybíráni budoucími manželi. Jeden svědek měl odsvědčit svazek manželský nevěstě a druhý ženichovi. Zpravidla se vybírali z okruhu blízkých přátel. V chudších vrstvách se mnohdy stávalo, že budoucí novomanželé dorazili o svatebním dnu bez svědků. Pokud se tak stalo, funkci svědků zastali místní kostelníci. Svědci byli zapotřebí především z důvodu podepsání do matriky a dosvědčení o čistotě manželské obou snoubenců.²⁰⁷

Po ukončení obřadu se snoubenci s hosty odebrali slavit počátek svého manželství. Mnohdy takové oslavy mohly trvat i několik dní. Nejčastěji jejich cesta ze svatebního obřadu vedla na svatební hostinu, kde se pilo, jedlo a tančilo. Svatební hostina bude dále rozvedena v další kapitole.

8.3 Posvatební čas

8.3.1 Svatební hostina

Po celém svatebním obřadu přicházela na řadu hostina. Konzumace jídla a nápojů byla po svatbě velmi tradičním zvykem, kterého se zúčastňovali pouze pozvaní hosté, kteří byli na svatbě. Je na místě si uvědomit, že takováto slavnost byla pro rodinu ukázkou jejího sociálního postavení. Počet hostů, dostatek jídla a pití se stávaly kritérii pro zhodnocení celkového dojmu svatby pro všechny zúčastněné. K uspořádání takové oslavy bylo příznačné najít vhodné prostředí, kterým se často stával dům ženicha nebo nevěsty, té však především. Hostina se také mohla konat v příslušném hostinci, kde svatba proběhla.²⁰⁸ Dobrá hudba, zpěv a tanec byla neodmyslitelnou součástí svatebního veselí. Kvalita hudebního doprovodu měla velký vliv na celkový dojem ze svatebního obřadu. Důležití byly hudebníci, kteří měli za úkol hrát hudební repertoár, který se vztahoval k místní lokalitě. Každá píseň nemusela mít veselý ráz, a to třeba při tanci, kdy se kamarádky loučily se svobodou nevěsty.²⁰⁹

Svatební hostina byla jednou z nejdražších položek svatebního rituálu. Rodiny ženicha a nevěsty se chtěly co nejlépe prezentovat a ukázat své majetkové možnosti. Proto pokud svatba nebyla nutná, např. těhotenství nevěsty, byla v některých případech odložena z důvodu nedostatku finančních prostředků. Snoubenci tak čekali do dalšího roku, kdy bude více peněz a budou si moci svatbu a zejména pak hostinu dovolit.²¹⁰

---

²⁰⁷ H. STOKLASOVÁ, *Přechodové rituály*, s. 191–192.

²⁰⁸ Zuzana BENUŠKOVÁ, *Už sa chystá svatba istá: svadobné obyčaje slovom a obrazom*, Bratislava 2020, s. 100.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 103.

²¹⁰ Jaroslav ŠTIKA, *Svatební hostina jako jev sociální a hospodářský*, in: *Svatební obřad: Současný stav a proměny*, Brno 1983, s. 77-82, zde s. 77.

Pokud si rodina mohla takovou hostinu dovolit uspořádat ve venkovském prostředí, trvala nejméně tři dny. První den se hostina uskutečnila v domě nevěsty, druhý den v domě ženicha a třetím dnem opět pokračovala v domě nevěsty. V mezidobí se část hostiny odehrávala v hostinci. Na hostině se podávaly především produkty z místní lokality, a to jak vypěstované na polích, tak odchované v hospodářství (hovězí, vepřové, kuřecí). Přípravy svatební hostiny zařizovaly především místní ženy, které vařily a pekly koláče. Tento způsob probíhal převážně na venkově. Ve městech byla hostina skromnější a trvala nejvýš jeden den.²¹¹

Jídlo a nápoje byly ovlivněny místními zvyky, kde se svatba konala. Hostina začínala polévkou, a to většinou hovězím nebo drůbežím vývarem. Poté byl servírován knedlík s křenovou omáčkou a vařeným masem nejlépe hovězím. Dále se mohlo jednat o husu, skopovou pečení nebo zvěřinu na smetaně. Nedílnou součástí svatební hostiny byly koláče. Konala-li se svatba v době Masopustu, mohli svatebčané na stole očekávat zabijačkové hody. Nedílnou součástí zakončení hostiny byla krupicová kaše, která měla podle tradice snoubencům přinést blahobyt, štěstí a lásku.²¹²

Kuchařka Magdaleny D. Rettigové zase nabádá k jiným receptům na svatební tabuli. Polévka byla tradiční černá, která se často vaří při zabijačkách. Hlavní menu tvořili bažanti, zvěřina, zelí nebo klobásy. K pití bylo zejména podáváno pivo, víno nebo slivovice. Pilo a jedlo se zejména to, co se v daném regionu vypěstovalo.²¹³

Zvykem při svatební hostině u ženicha a nevěsty bylo jíst jídlo z jednoho talíře, a to zejména polévka. Nápoje též pili novomanželé z jedné sklenice. Tradice společného jídla a pití bývá často chápána jako jejich společná spolupráce a náklonost jeden k druhému po celé manželství.²¹⁴

Během hostiny se dbalo na zábavu, která probíhala mezi chody. O vyplnění volného času se především staral družba, který hosty měl za úkol rozveselovat různými veselými historkami, žerty a někdy nechyběly ani scénky.²¹⁵ Hry a slovní soupeření pro pobavení hostů probíhalo i mezi družbou ze strany nevěsty i ženicha. Zejména se jednalo o hádanky, které měly církevní obsah a jenž pocházel i z biblických témat. Ty, jak je známo, byly v běžném životě zapovězeny.²¹⁶

---

²¹¹ M. LENDEROVÁ, *K hříchu a modlitbě: Žena v minulém století*, s. 89.

²¹² K. SKOPOVÁ, *Rodinné svátky*, s. 55–56.

²¹³ E. JANČÍKOVÁ, *Historie svateb*, s. 99–102.

²¹⁴ A. NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba*, s. 317.

²¹⁵ Jana KOŠTUŘÍKOVÁ, *Svatební hostina: tradiční pokrmy a způsob stolování na vybraných příkladech z Valašska a Podřevnicka*, in: *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*, s. 123–127. zde s. 126.

²¹⁶ A. NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba*, s. 328.

Kritika bujarého veselí a zábavy na svatební hostině přicházela zejména od církevních představitelů. Ti kritizovali nejenom podobu samotných částí svatebních obřadů, ale zejména rozhazovačnost a zbytečnost těchto radovánek. O regulaci oslav se zejména snažili hlavně ve městech různými církevními a policejními nařízeními a řády. Nevhodný byl pro duchovní obzvlášť tanec. Mravokárcům se však svatební veselí nikdy nepodařilo zcela zamezit. Pravdou zůstává, že čím nižší vrstva se účastnila, tím divočejší oslavy byly. Alkohol, tanec, hádky a rvačky, které se na svatbě často udály, byly proti morálním zásadám církve, a proto církevní hodnostáři chtěli, aby byly takové události zakázány.²¹⁷

8.3.2 Dary

Důležitým zvykem ve svatebním obřadu bylo také přinášení darů svatebními hosty novomanželům. V lidové kultuře sehrávalo obdarování velkou roli. Přinesení konkrétního daru vyjadřovalo vztah dárce k obdarovanému a zároveň se jednalo o jakousi formu úcty.²¹⁸

Obdarování nepřicházelo pouze od svatebčanů po svatebním obřadu, ale i před ním. Zvyklostí bylo, že si předávali různé dárky mezi sebou ženich s nevěstou. Ženich mohl dostat košili, nevěsta zase střevíce. Hlavním obdarováním docházelo ze strany ženicha nevěstě, a to zásnubním prstýnkem.²¹⁹

Rodina se často kvůli svatebnímu obřadu, zejména kvůli svatební hostině, zadlužovala. Takže přinesené dárky jí mohly alespoň částečně ve finanční situaci pomoci. Příznačné pro venkovskou společnost bylo dávání naturálních dárek z vlastních zdrojů, které mohly posléze posloužit v přípravě hostiny. Hodnota darů se odrážela od ekonomických poměrů dárce, nebo jejich postavení ve svatebním obřadu. V městské společnosti byly spíše prosazovány dary věcné, které měly manželům posloužit k vybavení společné domácnosti. V současné moderní době se novomanželům dávají především peníze.²²⁰

Finanční obnosy se v minulosti vybíraly již v průběhu svatebních příprav. Finanční dary se vybíraly v doprovodu písní a říkadel, které měly magickou formu, jež měla mít pozitivní vliv na blahobyt novomanželů. Starší fáze výběru peněz byla konána ihned po svatebním obřadu, kdy budoucí nevěsta a hospodyně v jednom, chodila po domech s pytlím nebo mošnou a prosila ostatní hospodyňky o příspěvek na domácnost. Této formě se říkalo tzv. *na pytačky* či *na ptaní*. Podstatou se jednalo o určitou formu sousedské pomoci. Další již zmíněná podoba

---

²¹⁷ Rudolf ŽÁČEK, *Svatební rituály, zvyky a festivaly*, in: *Svatby oddavky veselí: příspěvky k tématu*, Opava 2018, s. 73–124, zde s.106–107.

²¹⁸ Alexandra NAVRÁTILOVÁ, *Darování ženichovi a nevěstě v průběhu svatebního veselí*, in: *Svatební obřad: současný stav a proměny*, Brno 1983, s. 93–99, zde s. 94.

²¹⁹ Jiřina LANGHAMEROVÁ – Jakub LANGHAMMER, *Fenomény lidových tradic*, Praha 2021, s. 51.

²²⁰ R. ŽÁČEK, *Svatební rituály*, s. 109–110.

obdarovávání je spjata s přinášením potravin jako jsou mouka, vejce, sůl, mléko do domu, kde se konaly přípravy na hostinu. Tento druh obdarovávání nebyl určen přímo nevěstě a ženichovi, ale zejména celé rodině, která svatbu financovala. Takovéto dary přinášeli zejména ti, kteří věděli, že budou účastníky svatební hostiny. Očekávalo se, že pokud si takto známí mezi sebou vpomohou, bude tato forma pomoci oplacena při stejné nebo podobné události.²²¹

Dar získaný od rodičů nevěsty představovalo především věno, jehož součástí byla výbava.²²² Tento dar zahrnoval především peněžité či praktické věci do nové rodiny novomanželů. Jednalo se o peřiny, nádobí, prádlo, nábytek. Hodnota darů byla opět závislá na ekonomickém postavení rodiny. Obdarování od rodičů mohli být i chlapci, kteří dostávali dárky v podobě nářadí, oblečení nebo dobytka. Převážení výbavy bylo velkou událostí, neboť rodiče se chtěli pochlubit, kolik toho novomanželům dali. Výbava byla převážena na vyzdobených vozech tažených koňmi do nového domova nevěsty. Často byla doprovázena muzikou a tancem. Reprezentace rodiny byla nejdůležitějším aspektem zmíněného úkonu.²²³

8.3.3 Svatební noc

První svatební noc strávená oficiálně se svým partnerem je dnes příjemným zakončením svatebního dne. Nebylo tomu tak vždy. První svatební noc byla pro mnoho mladých dívek i traumatizujícím zážitkem, přihlédneme-li k tomu, že dívka nebyla dostatečně poučena. Tento fakt se netýkal pouze obyčejných lidí, nýbrž i vladařů. Matky byly velmi neochotné vysvětlovat své dceři průběh první svatební noci. Základní poučení bylo tabu, pokud vůbec o styku mluvily, tak spíše v negativním smyslu. Pohlavní dospívání bylo v minulosti našich předků opředeno tajemstvím. Volná morálka platila především pouze pro muže. Předmanželské zkušenosti mohl muž sbírat v domech lásky či nezávazným stykem s jinou ženou ještě před manželstvím. Tyto praktiky byly ženám odepírány, jediný legální prostor pro nabírání zkušeností měly v manželství.²²⁴

První svatební noc nemůžeme pokládat za bezvýznamnou. Pro církevní předpisy se jednalo o akt, který symbolicky dovršil uzavření sňatku. K mylné představě z dnešního pohledu můžeme dojít, pokud si myslíme, že svatební noc byla záležitost pouze snoubenců. Soulož páru byla veřejnou událostí, o které se vědělo a nebylo ani vyloučeno, že někteří z účastníků svatby na ni přišli osobně dohlédnout. Toto se odehrávalo ve všech společenských vrstvách. K události

---

²²¹ A. NAVRÁTILOVÁ, *Darování ženichovi a nevěstě*, s. 94.

²²² Výše majetkového vypořádání tzv. věna se uvádí do formulí svatebních smluv.

²²³ Alena VONDRUŠKOVÁ, *Rodina populárně historická encyklopedie*, Brno 2020, s. 163–167.

²²⁴ M. LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*, s. 95–97.

docházelo tradičně zejména v domě ženicha. Akt byl v podstatě hříchem, který ale společnost vnímala jako nevyhnutelný.²²⁵

První svatební noc nemusela probíhat ihned po svatebním obřadu. Církev doporučovala a ponechávala novomanželům čas na posunutí tohoto aktu o tři dny, kdy se snoubenci měli modlit a očistit svůj budoucí hřích. Jednalo se tzv. o tři noci Tobiášovy nebo jinak nazývanou noc cudnosti. Snoubenci mohli odkládat událost i kvůli tradici, kdy nevěsta mohla dokázat svou cudnost tím, že na první mši po svatbě přišla ještě s panenským věnečkem a dala tím najevo stálou čistotu.²²⁶

Od uzavření manželského svazku byl pár pod velkým společenským tlakem zejména v oblasti plození dětí, které bylo především jeho hlavním úkolem. Pracovní síla a zabezpečení od dětí na stáří nebylo hlavním důvodem. Pokud muž neměl do pár let od uzavření manželství dítě, nemohl se stále stát otcem rodiny, ale především nebyl pánem domu. Žena, která nemohla přijít do jiného stavu, byla společností vnímána v negativním světle. Lidé tento stav vnímali především jako boží trest.²²⁷

Musíme si uvědomit, že po celá staletí tu hrála významnou roli morální politika státu a církve. Zásadními změnami procházely sexuální akty mezi lidmi od 16. – 18. století. Ještě v 16. století bylo téma sexuality rozebíráno, od 18. století bylo spíše tabuizováno. Až ke konci 19. století bylo méně zasahováno církví i státem do sexuálního života společnosti.²²⁸

8.3.4 Situace po svatebním veselí

Po uzavření sňatku se žena dostává pod nadvládu svého manžela. Měla by být poslušná, dělat vše, co po ní manžel žádá, a všude ho následovat. Vůle ženy má být ovládána mužem a dělat vše, co se sluší a patří.²²⁹

Po sňatku se mění sociální status obou partnerů. Nový status byl dáván najevo oblečením nebo chováním novomanželů. U ženy byla hlavním úkolem starost o novou domácnost. Muž měl zase být hlavou rodiny a náležitě jí vést. Manželka měla svému muži vytvářet příjemné prostředí po jeho každodenní těžké práci. Ten o ni měl na oplátku pečovat a zabezpečovat přístřeší pro celou rodinu.²³⁰

---

²²⁵ R. ŽÁČEK, *Svatební rituály*, s. 112.

²²⁶ A. VONDRUŠKOVÁ, *Rodina*, s. 169.

²²⁷ R. DULMEN, *Kultura a každodenní život*, s. 198.

²²⁸ Tamtéž, s. 191–193.

²²⁹ Friedrich Julius ROTMANN, *Popis svatebních obyčejů u známých národů*, Praha 2009, s. 156.

²³⁰ M. LENDEROVÁ, *Z dějiny české každodennosti*, s.156.

Realita chudších vrstev byla v méně příznivé situaci. Mohla zde existovat úcta k ženě? V této společenské vrstvě měla žena před sebou každodenní rutinu těžké dřiny, rození dětí a sexuálního nátlaku od svého manžela. Kvůli společenské a ekonomické situaci si nemohla dovolit od svého muže odejít. Podmínky byly neúprosné. Situace se změnila až v přelomových letech 19. – 20. století.²³¹ To je však již jiná kapitola život.

---

²³¹ M. LENDEROVÁ, *Žena v českých zemích*, s. 122.

9. SŇATEČNOST

Pro svou bakalářskou práci jsem si před dvěma lety vybrala téma nemanželských dětí a s tím souvisejících úkonů, např. křtů, společenských tradic atd. ve městě Jilemnice v letech 1765–1913. Důvodem bylo to, že tyto historické údaje nebyly pro tuto lokalitu dosud statisticky zpracovány.²³²

Tato diplomová práce volně navazuje na stejné období ve stejném městě jen na jiné téma, a to jsou sňatky a opět souvislosti s tím spojené.

Je zajímavé porovnávat historické údaje s dnešní realitou. Společnost se za dvě staletí sice hodně proměnila, je méně konzervativní a do života vstoupily hlavně v posledních letech moderní technologie. Je pravdou, že je společnost méně svázána konvencemi a i církev již nemá takový vliv jako dříve. Takže partnerský život je ve volnější rovině, svatby se konají jen asi v polovině vztahů. Průměrný věk ženicha je podle posledních statistik 32,6 let a nevěsty 30,3 let. Ale přesto společenské a rodinné vazby zůstávají prakticky neměnné.²³³

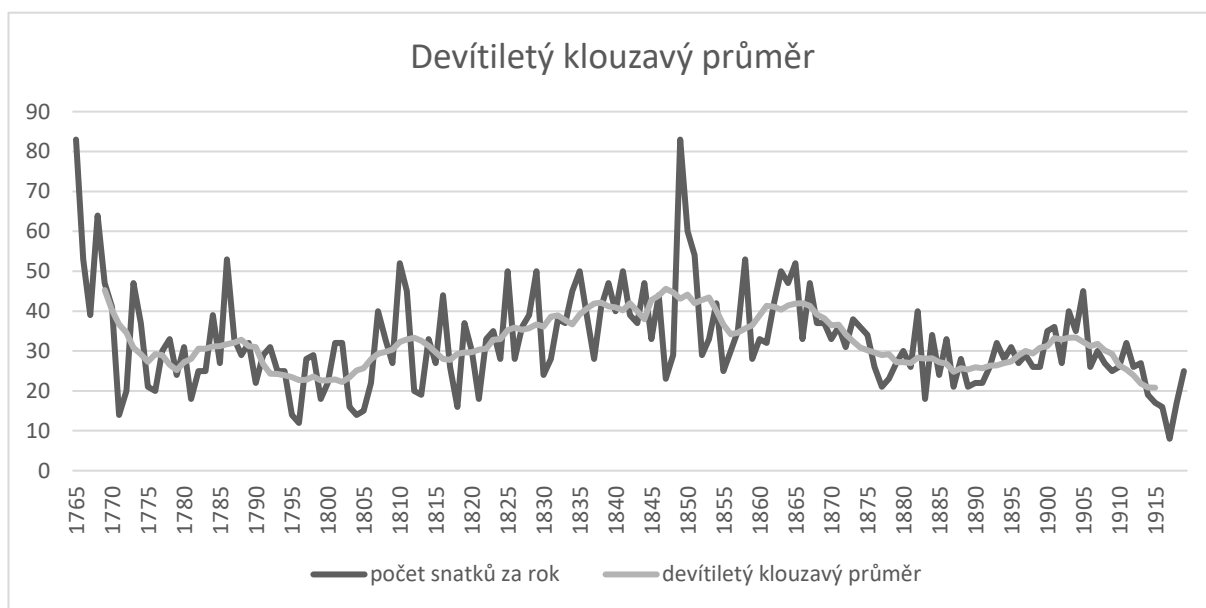
²³² Aneta ZÁŘECKÁ, *Nemanželské děti v Jilemnici v letech 1765-1913*, Bakalářská práce, Pardubice 2020.

²³³ Česká republika od roku 1989 v číslech, Obyvatelstvo: vybrané demografické údaje, Online, [cit. 22.10.2022]. URL:<<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-aktualizovano-2682022>>.

9.1 Počet sňatků

V letech 1765–1919 bylo ve farnosti Jilemnice uzavřeno celkem 5 026 manželství. Nejvíce sňatků ve farnosti bylo uzavřeno v počátečním roce sledování, a to v roce 1765 a dále v roce 1849. V obou zjišťovaných letech se jednalo celkem o 83 sňatků za dané období. Počáteční léta mají vysoký nárůst sňatků nejspíše kvůli nečinným úřadům, které v této době neměly dohled nad příslušným věkem, a tak budoucí snoubenci mohli s povolením vstupovat do sňatku okamžitě.

Graf 1. Vývoj počtu uzavřených sňatků ve farnosti Jilemnice v letech 1765-1919

V roce 1771 křivka prudce klesá k hodnotě pouhých 14 sňatků. Tento jev si lze spojit s počátkem neúrody a následujícím hladomorem v těchto letech. Následující léta se stav dostává do běžných hodnot, avšak v roce 1795 opět klesá. Další pokles v počtu sňatků ve farnosti Jilemnice nastává počátkem 19. století a to zejména v roce 1804. Tuto skutečnost můžeme přisuzovat počátku Napoleonských válek a dále značnou drahotou obilí, kterou panství trpělo zejména v letech 1805–1811, a o které se zmiňuje autor knihy o městě Jilemnice pan Luštinec.²³⁴

V roce 1866 bylo město okupováno armádou pruských vojáků. I vzhledem k této události křivka počtu oddaných nadále klesá až do počátku 20. století.

Stagnace sňatků také přichází v této farnosti s počátkem první světové války, kdy mladí muži byli povoláni na frontu. Tento pokles začíná v roce 1914 a velmi nestabilní se udržuje až do roku 1918, tedy do posledního roku války. Nejméně sňatků bylo uzavřeno ve válečném roce

²³⁴ J. LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, s. 23.

1917, kdy se vzalo pouze 8 párů. Posledním registrovaným datem je rok 1919, kdy sňatečnost opět stoupá.

Tabulka 2. Průměrný počet sňatků za jeden rok

Období	Počet za dané desetiletí²³⁵	Průměrný počet sňatků za jeden rok
1765–1769	286	57,2
1770–1779	287	28,7
1780–1789	312	31,2
1790–1799	233	23,3
1800–1809	253	25,3
1810–1819	319	31,9
1820–1829	347	34,7
1830–1839	377	37,7
1840–1849	425	42,5
1850–1859	389	38,9
1860–1869	410	41,0
1870–1879	305	30,5
1880–1889	275	27,5
1890–1899	269	26,9
1900–1909	326	32,6
1910–1919	213	21,3

V tabulce 2 je znázorněn jednak počet sňatků uskutečněných ve sledovaném období a dále průměrný počet sňatků v přepočtu na jeden rok. První sledované údaje jsou jen za pětileté období, ostatní sledované roky jsou již uváděny jako celá desetiletí. Nejvíce sňatků v průměru se konalo v prvních letech sledovaného období, a to v letech 1765–1769, kdy se uskutečnilo 57,2 obřadů v roce. Hned po něm následuje desetiletí 1840–1849 s hodnotou 42,5 sňatků v roce a počtem 425 sňatků celkem. Nejmenší počet oddaných byl v letech 1910–1919 a to pouhých 213 sňatků uskutečněných za celé období. V průměru to bylo pouhých 21,3 sňatků v roce. S velkou pravděpodobností byla důvodem 1. světová válka, která v té době probíhala a postihla nejen jilemnickou farnost ale i celý svět.

²³⁵ Počty jsou uvedeny pro desetiletí. Pouze první léta 1765–1769 byly počítány jako pětileté období.

9.2 Hrubá míra

Dalším ukazatelem pro počet sňatků může být výpočet hrubé míry sňatečnosti pro vybraná léta v porovnání s dalšími farnostmi. Hrubá míra sňatečnosti ve farnosti Jilemnice je vypočítána z počtu oddaných v pětiletém průměru na počet obyvatel. Vzhledem k tomu, že v těchto letech známe počet obyvatel, pak lze dobře s tímto ukazatelem pracovat. Sledovaná období můžeme konfrontovat i s dalšími obdobnými lokalitami, které byly podobného zemědělského charakteru a nesmíme zapomínat také na textilní průmysl. Pro porovnání byla vybrána lokalita Lochenice, která se nachází v blízkosti Předměřic nad Labem a farnost Libčany, která je vzdálená 10 km od města Hradec Králové.

Tabulka 3. Hrubá míra sňatečnosti ve farnosti Jilemnice (hodnoty jsou uvedeny v ‰)

Rok	Počet obyvatel ²³⁶	Počet oddaných (pětiletý průměr)	Hrubá míra sňatečnosti ve farnosti Jilemnice	Hrubá míra sňatečnosti ve farnosti Lochenice ²³⁷	Hrubá míra sňatečnosti ve farnosti Libčany ²³⁸	Hrubá míra sňatečnosti v českých zemích ²³⁹
1869	3718	38,0	10,2	9,5	11,2	8,9
1880	3418	29,2	8,5	10,3	8,3	7,9
1890	3345	23,8	7,1	7,1	6,7	7,7
1900	3593	30,0	8,3	x	7,7	8,0
1910	3833	27,2	7,1	x	8,4	7,4

V tabulce 3 můžeme vidět nejvyšší hrubou míru sňatečnosti pro farnost Jilemnice v roce 1869 a to s hodnotou 10,2 ‰, čímž převyšuje i výsledek pro české země, a to víc jak o 1 ‰. V pětiletém průměru se jedná o 38 sňatků na 1000 obyvatel v roce. Vysvětlení můžeme hledat i v přírůstku počtu obyvatel, na který měla vliv zdejší tovární – textilní výroba. Dalším pravděpodobným důvodem může být výstavba hlavní silnice vedoucí z Liberce do Vrchlabí, která protínala úsek mezi Jilemnici a Hrabačovem. Výstavba probíhala v 50. letech 19. století.²⁴⁰ Pozitivní vliv na celou oblast a také železnice, která byla v 90. letech 19. století uvedena do provozu v nedalekých obcích Martinice – Rokytnice nad Jizerou a mýjela také zastávku v obci Jilemnice²⁴¹

²³⁶ Roky pro počet obyvatel byly získány z Retrospektivního lexikonu obcí 1869-2011, Díl III. Online, [cit. 24.5.2022]. URL:<https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu>.

²³⁷ V. KALOUSOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Lochenice*, s. 77.

²³⁸ A. ŠIKULOVÁ, *Demografický vývoj ve farnosti Libčany v dlouhém 19.století (1785-1914)*. Diplomová práce Pardubice 2009. s. 65.

²³⁹ Data vycházejí z publikace L. KÁRNÍKOVÉ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*, Praha 1965, s. 336.

²⁴⁰ J. LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, s. 25.

²⁴¹ Více o železnici na Jilemnicku informuje kniha od Jana LUŠTINCE, *Historie místní dráhy Martinice v Krkonoších – Jilemnice – Rokytnice nad Jizerou*, Praha 2004.

Po zbytek období se hodnoty udržují v rozmezí 7–8 %. Nejnižší hrubá míra sňatečnosti se pohybuje v letech 1890 a 1910, kdy na 1000 obyvatel bylo pouhých 7,1 sňatků. Stejně tomu bylo i v 90. letech 19. století ve farnosti Lochenice, kdy i tady byl zaznamenán počet sňatků 7,1 %. Věra Kalousová ve své publikaci také uvádí, že v průběhu let počty značně kolísají. To ale není případ sledované farnosti. Ta se v rámci počtu hrubé míry sňatečnosti v českých zemích obstojně drží.

Farnost Libčany měla nejvíce zvýšenou hodnotu v počtu sňatků v 70. letech 19. století s hodnotou 11,2 %. Alexandra Šikulová se domnívá, že se v tomto případě jednalo o dobré příhodné zemědělské podmínky.

Všeobecně se dá konstatovat, že farnost odpovídá rámcově celozemským poměrům, pokud budeme opomíjet lehké výkyvy o pár setin promile.

9.3 Sňatkový věk

Průměrný sňatkový věk ve sledované farnosti byl zjišťován z matričních zápisů. Nelze však vyloučit chyby při zapisování do matrik, které mohly nastat při nesprávných zápisech prováděných místními faráři. Věk byl před zavedením křestních listů často zaokrouhlován nebo zapsán nepřesně. Povinnost předkládat při uzavírání sňatku křestní listy, nastala až v polovině 19. století. Ludmila Fialová ve své práci zmiňuje rok 1850, kdy se křestní listy začaly běžně používat jako oficiální doklady, avšak jiné zdroje uvádějí tuto povinnost o deset let dříve.²⁴²

Ve výzkumu byly počítány pouze svatby, kdy alespoň jeden ze snoubenců pocházel z farnosti Jilemnice. Manželství, kdy oba partneři pocházeli z jiné farnosti, nebyly započítávány. V níže uvedené tabulce jsou uváděny údaje až od roku 1785. Jeden z důvodů je, že zápis v matrikách byl sice zaveden již v roce 1784, spíše ale v jeho půli a z tohoto důvodu byl průměrný sňatkový věk počítán až v dalším roce s celkovými daty z důvodu porovnatelnosti. Sňatkový věk byl zjišťován u mužů i žen. V případě mužů v letech 1785–1919 chybí v evidenci věk u pěti snoubenců. V případě žen nebyl věk v matrice zapsán pouze u třech případů. Průměrný sňatkový věk se stává velmi zajímavým údajem a je velmi podobný zemskému průměru.

Obecně bylo dané, že ve vesnickém prostředí byly sňatky častější než v prostředí městském. Toto prostředí mělo i vliv na sňatkový věk, který byl na venkově nižší než ve městech. Růst obyvatelstva měl vliv i na vzestup svobodné populace. Lidé, kteří byli ve službě, měli často i omezené možnosti sňatku z důvodu, že nebyl povolen vrchností. V průběhu 18. století se sňatkový věk zvyšoval, a to zejména při prvním sňatku. Dívky se vdávaly ve dvacátém až dvacátém pátém roku života. Muži se ženili ve většině případů o čtyři až pět let déle.

Věk při sňatku nebyl v dřívější době nějak ovlivněn. Až v roce 1811, kdy vstoupil v platnost všeobecný občanský zákoník, byla věková hranice omezena. U snoubenců mladších dvaceti čtyř let byl požadován souhlas zákonného zástupce (rodiče nebo opatrovníka). Souhlas zákonného zástupce se týkal především budoucích nevěst vzhledem ke vstupu do manželství v nižším věku.²⁴³

Dalším aspektem ovlivňující věk při vstupu do manželství bylo povolání. To se týkalo především postavení úředníka, učitele anebo vojáka. Úředník, který měl zájem o vstup do manželství, musel předtím splnit např. podmínku dosažení určitého postavení ve svém oboru. I učitelé měli značná omezení. Ti si museli zajistit práci na vesnické škole, kde měli zároveň

---

²⁴² A. ŠIKULOVÁ, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Libčany*, s. 126–127.

²⁴³ L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, s. 159–161.

jednoduché bydlení pro sebe a svou rodinu, jelikož v té době panovala mezi učiteli velká chudoba. Museli se například věnovat i kostelní činnosti. Ustanovení, které bylo v platnosti od roku 1858, zabraňovalo mužům uzavřít sňatek v rozmezí 24–27 let, když neabsolvovali vojenskou službu. Dekret z roku 1868 stanovil, že vojenská povinnost má trvat tři roky a ve výjimečných případech dva roky. Povolení ke sňatku bylo možné získat, ale úřad vydával souhlas ve velmi ve výjimečných případech.²⁴⁴ V 19. století měl na zvyšování sňatkového věku podíl i vývoj ekonomický či sociální. Ve 20. – 50. letech se věk v průměru zvýšil o dva až tři roky u obou pohlaví.²⁴⁵ Podobné zjištění je uváděno i v další publikaci. Jedná se převážně o obyvatelstvo z vesnického prostředí, kdy přibývá v průběhu 30 let i více svobodných, a to jak mužů, tak žen. Zvýšením sňatkového věku se snížil podíl žen, které přicházely jako nevěsty v úvahu vzhledem k omezenému reprodukčnímu věku. V 1. polovině 20. století došlo k poklesu uzavřených sňatků. Zejména u venkovských žen se vstup do manželství posouval o 3–4 roky. Muži vstupovali do manželství ve 30 letech svého života. Zvýšený věk měl dopad na vyšší počet dětí narozených mimo manželství. Trend se odrazil i v severních a západních zemích v Evropě, kde byla snížena míra sňatečnosti ještě výrazněji.²⁴⁶

Věková pyramida snoubenců dle věku je velmi dobrou specifikací a ukázkou, jaká léta věku při vstupu do manželství byla nejvíce zastoupena. Graf je znázorněn od 14 do 60 let, starší ročníky nejsou doplněny vzhledem k malému vzorku.²⁴⁷

---

²⁴⁴ J. KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, s. 187–189.

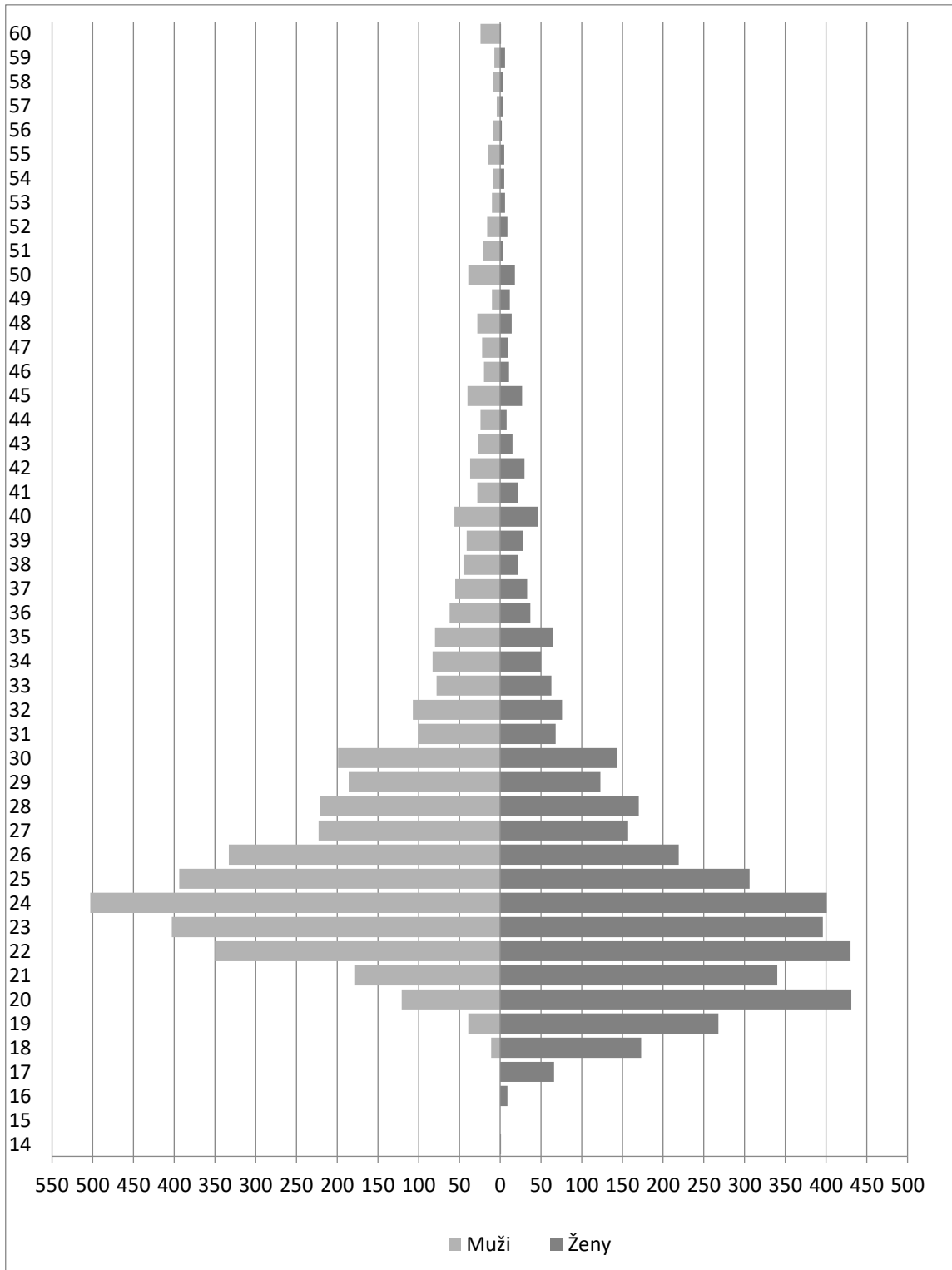
²⁴⁵ L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, s. 162.

²⁴⁶ Ludmila FIALOVÁ, *Vývoj sňatečnosti a plodnosti v českých zemích v 19. století*, *Historická demografie* 12, 1987, s. 207–224, zde s. 209–210.

²⁴⁷ Skupina nad 60+ je zastoupena v malém počtu. Grafické znázornění by nebylo dobře prokazatelné.

Graf 2. Věková pyramida snoubenců mezi lety 1785–1919 (od 14 do 60 let)

Pyramida je rozdělena na muže a ženy. Pokud se podíváme na křivku mužů vstupujících do manželského svazku, vidíme nejpočetnější skupinu ve věku 24 let. V tomto případě je hlavním důvodem to, že ženich nemusel dostat povolení od svého otce nebo zákonného zástupce, a to vzhledem k tomu, že tento věk byl nejnižší věkovou hranicí při uzavření sňatku. Hned v závěsu

je vidět věk 23, 25 a 22. Posledním výraznějším věkem je 30 let, ale i po něm vidíme další roky, které byly více zastoupeny, a to u vdovců. U žen je vidět nejméně výraznější křivka u věku 20 a 22 let, za kterými hned následuje věk 24 let. Jak bylo zmíněno, před polovinou 19. století si farář věk často zaokrouhloval. I tento jev můžeme pozorovat na křivce. U narození končícím 0 a 5 je vidět zvýšená hodnota (30–35, 40–45, 50, 60). Zaokrouhlení věku snoubenců zaznamenala ve své práci také Šárka Jirásková.²⁴⁸

Tabulka 4. Průměrný sňatkový věk snoubenců v letech 1785–1919 (přičteno 0,5)

Období	Muži		Ženy	
	První sňatek	Druhý sňatek	První sňatek	Druhý sňatek
1785-1789	25,1	43,0	22,6	38,3
1790-1799	25,1	48,4	23,0	36,8
1800-1809	26,5	44,7	23,7	37,6
1810-1819	26,9	47,6	24,0	39,2
1820-1829	26,4	42,1	24,7	37,8
1830-1839	26,2	43,4	24,2	39,0
1840-1849	26,7	44,9	25,1	40,4
1850-1859	27,9	42,5	26,2	38,3
1860-1869	27,6	45,6	26,1	40,2
1870-1879	27,3	44,2	25,4	41,3
1880-1889	27,2	43,9	25,1	44,6
1890-1899	27,4	44,2	25,6	39,2
1900-1909	28,3	47,2	25,7	41,7
1910-1919	28,6	47,2	25,4	43,5

V tabulce 4 můžeme vidět průměrný sňatkový věk u mužů a žen, a to jak při prvním nebo druhém sňatku ve farnosti Jilemnice. Pokud se zaměříme na první sňatky mužů, nejnižší průměrný věk byl zjištěn v prvním zkoumaném období v letech 1785–1789 a v letech 1790–1799, kdy věk dosahoval v průměru 25 let. I u žen můžeme v prvních sledovaných letech vidět nejnižší průměrný věk, a to 22,6 let.

Nízký průměrný věk v počátcích 18. a 19. století odpovídá českým zemím, kdy snoubenci nebyli do první poloviny 19. století ovlivněni věkovou hranicí.²⁴⁹ I tím můžeme vysvětlit nízký sňatkový věk ve farnosti Jilemnice v počátečních letech zkoumaného období.

V 19. století se věk obou snoubenců udržel v průměru na 24 letech nejspíše kvůli dolní hranici plnoletosti.

²⁴⁸ Šárka JIRÁSKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790–1899*, Diplomová práce, Pardubice 2006, s. 33.

²⁴⁹ V. KALOUSOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Lochenice*, s. 80

V dalších letech se již u obou pohlaví postupně průměrný věk zvyšoval, a to dost výrazně. Ke konci zkoumaného období rozdíl průměrného věku u obou pohlaví činil při prvním vstupu do manželství již celé 3 roky.

Ve farnosti Lochenice byl nejnižší průměrný věk mužů zjištěn v počátečním sledovaném období v letech 1784–1789, a to věk 25 let.²⁵⁰ Tedy v průměru podobně jako ve sledované farnosti Jilemnice. Stejně tomu bylo i ve farnosti Zdechovice, kdy Šárka Jirásková udává nejnižší průměrný věk pro počáteční sledované roky 1790–1799, průměrná léta věku při vstupu do manželství se pohybovala mezi 25–26 let.²⁵¹ U žen při vstupu do prvního sňatku činil průměrný věk 22,6 let. Opět tyto údaje korespondují s údaji obou farností. Naopak nejvyšší hodnota při prvním sňatku u mužů byla zjištěna v letech 1910–1919, kdy dosahovala 29 let. U žen se zvýšila zejména v 50. letech 19. století. Po celou dobu sledovaných let se průměrné hodnoty u mužů až na menší výkyvy nejčastěji pohybovaly v rozmezí v 26–28 let. Svobodné ženy vstupovaly do manželství v průměru mezi 24–26 roky života. Ani na počátku 20. století se věk o moc nezvýšil.

U vdovců při vstupu do druhého či vícenásobného sňatku byla nejnižší sledovaná hodnota zjištěna v letech 1820–1829, kdy průměrný věk odpovídal 42 rokům. U žen byl nejnižší průměrný věk zaznamenán v letech 1790–1799, a to 36,8 let. Ve farnosti Zdechovice byl zjištěn průměrný věk u mužů 37 let ve 40. letech 19. století. Nejvyššího průměrného věku při vstupu do manželského svazku dosahovala farnost Jilemnice v 90. letech 18. století. Vdovy vstupovaly do opakovaného manželství v průměru od 37–47 roku života. Vysokou hodnotu věku u vdov si udržela 80. a 90. léta 19. století, stejně tak jako ve Zdechovicích. V průběhu zkoumaného období průměrný věk u obou pohlaví kolísá, ale je zajímavé, že ke konci tohoto období se jak u mužů, tak i u žen zvyšuje, takže u mužů činí průměrný sňatkový věk 47,2 let a u žen 43,5 let.

Tabulka 5. Věk při prvním sňatku obou svobodných snoubenců podle věkových skupin

Věk	Muži													
	1785		1800		1820		1840		1860		1880		1900	
	- 1799 ²⁵²		- 1819		- 1839		- 1859		- 1879		- 1899		- 1919	
	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
14	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
15-19	11	3,2	11	2,2	12	1,9	7	1,03	4	0,7	x	x	x	x
20-24	199	58,5	253	50,8	325	52,3	272	40,06	208	34,8	169	37,22	103	21,9
25-29	86	25,3	125	25,1	165	26,5	234	34,46	242	40,5	197	43,39	246	52,2
30-34	29	8,5	62	12,4	66	10,6	107	15,76	95	15,9	60	13,22	74	15,7

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Š. JIRÁSKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Zdechovice*, s. 34.

²⁵² Jedná se o kratší časový úsek z důvodu lepší přehlednosti zbylých let, které jsou v rámci desetiletí.

35-39	4	1,2	24	4,8	36	5,8	35	5,15	36	6,0	21	4,63	31	6,6
40-44	8	2,4	10	2,0	10	1,6	14	2,06	7	1,2	2	0,44	10	2,1
45-49	2	0,6	7	1,4	5	0,8	6	0,88	1	0,2	3	0,66	6	1,3
50-54	1	0,3	5	1,0	2	0,3	4	0,59	3	0,5	x	x	1	0,2
55-59	x	x	x	x	1	0,2	x	x	1	0,2	1	0,220	x	x
60+	x	x	1	0,20	x	x	x	x	x	x	1	0,220	x	x
celkem	340	100	498	100	622	100	679	100	597	100	454	100	471	100

Tabulka 5 se týká věku mužů při prvním sňatku v období mezi roky 1785–1919. Počáteční roky jsou opět až od 80. let 18. století z důvodu neuvádění sňatků do matričních zápisů. Jak je vidět z přehledu, nejvíce je u mužů vstupujících do manželství zastoupen věk 20–24 let a 25–29 let. Ostatní věkové kategorie jsou výrazně nižší.

V tabulce nejsou snoubenci do 14 let zastoupeni ani v jednom případě. Až období mezi patnáctým a devatenáctým rokem věku je uvedeno v 90 případech. Nejmladším ženichům bylo osmnáct let a byli evidováni v 11 případech.

Mezi ně patřil i osmnáctiletý Jan Roztík, rolník z Hrabačova č. 24, který byl synem rolníka Ignáce Roztíka, též bydlicího v Hrabačově ve stejném domě jako jeho syn. Matka Jana Františka byla dcerou sedláka z Jilmu. Nevěstou se stala dvacetiletá Anežka, manželská dcera Josefa Kavana, též rolníka z Víchové. Matka nevěsty Marie byla dcerou rolníka Josefa Hrubého z Víchové. Budoucí manželé dostali povolení od obou rodičů, a tak byli 29. září roku 1853 oddáni v chrámu jilemnickém.²⁵³ Tento sňatek lze vnímat jako rovnocenný z hlediska sociálního zařazení.

Nejstarším ženichem, který vstupoval jako svobodný do manželství, se stal devětašedesátiletý podomek Josef Buchar z Jilemnice, manželský syn Jiřího Buchara, rolníka z Mříčné, a jeho manželky Josefy. Jeho nevěstou se stala o dvacet jedna let mladší Anna, manželská dcera Dominika Pavlouska, tkalce z Jilemnice. Dědeček z matčiny strany pocházel též z Jilemnice a byl povoláním punčochář. Svatba proběhla 3. listopadu 1881 za přítomnosti dvou svědků.²⁵⁴

²⁵³ SOA Hradec Králové, Fond Sbírký matrik východočeského kraje – FÚ Jilemnice. Matrika oddaných 1817–1867. Fol. 85.

²⁵⁴ SOA Hradec Králové, Fond Sbírký matrik východočeského kraje – FÚ Jilemnice. Matrika oddaných 1819–1919. Fol. 83.

Tabulka 6. Věk při prvním sňatku obou svobodných snoubenců podle věkových skupin

Věk	Ženy													
	1785-1799		1800-1819		1820-1839		1840-1859		1860-1879		1880-1899		1900-1919	
	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
14	x	x	x	x	1	0,15	x	x	x	x	x	x	x	x
15-19	88	23,85	73	13,7	114	16,84	77	10,3	75	11,3	51	10,2	33	6,6
20-24	205	55,56	317	59,6	315	46,53	334	44,9	294	44,5	250	50,1	252	50,3
25-29	40	10,84	98	18,4	166	24,52	201	27	156	23,6	128	25,7	140	27,9
30-34	24	6,5	23	4,3	42	6,2	80	10,8	83	12,6	39	7,8	45	9
35-39	6	1,63	11	2,1	24	3,55	31	4,2	32	4,8	9	1,8	22	4,4
40-44	4	1,08	8	1,5	9	1,33	14	1,9	13	2	7	1,4	3	0,6
45-49	1	0,27	1	0,2	6	0,89	6	0,8	6	0,9	12	2,4	1	0,2
50-54	2	0,54	1	0,2	x	x	1	0,1	2	0,3	3	0,6	4	0,8
55-59	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
60+	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1	0,2
celkem	369	100	532	100	677	100	744	100	661	100	499	100	501	100

Tabulka 6 se týká věku žen při prvním sňatku v období mezi roky 1785–1919. Počáteční roky jsou opět až od 80. let 18. století z důvodu neuvádění sňatků do matričních zápisů. Jak je vidět z přehledu, nejvíce je u žen vstupujících do manželství zastoupen věk 20–24 let a 25–29 let. Tento věk je totožný s věkem mužů z předchozí tabulky. Za zmínku ještě stojí věkové kategorie 15–19 let a 30–34 let, které s kolísajícími hodnotami tvoří také početnou skupinu. Ostatní věkové kategorie jsou vcelku zanedbatelné. Ve skupině 15–19 let jsou započítány nevěsty ve věku 16 let, kterých bylo evidováno celkem 9.

V tabulce 6 je také uvedena nejmladší nevěsta, kterou se stala čtrnáctiletá Anna, manželská dcera domkaře Josefa Kučery z Víchové a matky Marie. Jejím snoubencem byl šestadvacetiletý Johan Johu, sedlák z Víchové, který byl synem koláře Josefa a ten pocházel z obce Jestřabí a matky Terezie, též ze selské vrstvy. Sňatek proběhl v prosinci roku 1827 za přítomnosti dvou svědků z obcí Jestřabí a Poniklá.²⁵⁵

Nižší věk nevěsty měl velký vliv i na plodnost páru. Pokud žena vstupovala do manželství v nižším věku, páru se zvyšovala možnost přivést za doby manželství na svět i více dětí. Podle statistik se v průběhu 18. a 19. století natalita na území českých zemí zvyšovala. Koncem 18. století bylo přivedeno na svět 200 tisíc dětí. A na počátku 20. století to bylo téměř

²⁵⁵SOA Hradec Králové, Fond Sbírký matrik východočeského kraje – FÚ Jilemnice. Matrika oddaných 1817–1867. Fol.14.

*Měsíc prosinec je na svatbu v této době velmi méně obvyklým měsícem, kvůli dodržování křesťanských svátků.

330 tisíc dětí. V 18. století se až v 80 % narodilo první dítě po svatbě. Porodnost však mohly v mnoha ohledech ovlivňovat i výjimečné situace v daném regionu.²⁵⁶

Tabulka 7. Věkové rozdíly mezi svobodnými snoubenci ve farnosti

Věkový rozdííl	Období													
	1785-1799		1800-1819		1820-1839		1840-1859		1860-1879		1880-1899		1900-1919	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Muži starší	244	75,78	368	77,15	379	63,70	413	63,73	365	63,48	286	66,20	341	74,78
Nad 20 let	1	0,31	4	0,84	3	0,50	3	0,46	4	0,70	2	0,46	x	x
15-19	2	0,62	15	3,14	8	1,34	6	0,93	9	1,57	8	1,85	12	2,63
10-14	17	5,28	28	5,87	29	4,87	38	5,86	33	5,74	37	8,56	24	5,26
5-9	78	24,22	101	21,17	99	16,64	138	21,30	116	20,17	88	20,37	115	25,22
1-4	146	45,34	220	46,12	240	40,34	228	35,19	203	35,30	151	34,95	190	41,67
Stejný věk	27	8,39	54	11,32	80	13,45	54	8,33	48	8,35	48	11,11	50	10,96
1-4	31	9,63	41	8,60	111	18,66	138	21,30	115	20,00	70	16,20	50	10,96
5-9	16	4,97	11	2,31	22	3,70	39	6,02	41	7,13	23	5,32	14	3,07
10-14	3	0,93	2	0,42	2	0,34	4	0,62	5	0,87	3	0,69	1	0,22
15-19	x	x	1	0,21	1	0,17	x	x	x	x	1	0,23	x	x
Nad 20 let	1	0,31	x	x	x	x	x	x	1	0,17	1	0,23	x	x
Ženy starší	51	15,84	55	11,53	136	22,86	181	27,93	162	28,17	98	22,69	65	14,25
Celkem	322	100	477	100	595	100	648	100	575	100	432	100	456	100

Při zkoumání věkových rozdílů mezi svobodnými snoubenci bylo zjištěno, že starší muži oproti ženám byli po celé sledované období více procentuálně zastoupeni než ženy starší oproti mužům. Z počátku zkoumaných let byli starší muži zaznamenáni až v 76 %. Obdobný výsledek byl zjištěn i u zkoumání těchto údajů ve farnosti Lochenice a Libčany. V Libčanech tento podíl starších mužů dosáhl maxima v letech 1785–1819, a to v 78 %. Farnost Lochenice dosáhla svého maxima v letech 1784–1819, a sice o 4 % více než farnost Jilemnice. Naopak nejnižších hodnot ve farnosti Jilemnice dosahuje podíl starších mužů v období mezi lety 1860–1879, a to 63 %. Pokles je výrazný víc jak o 13 %. Nejvíce se na této statistice podílel věkový rozdíl 1–4

²⁵⁶ L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, s. 166.

roky a jako další větší vliv má věkový rozdíl 5–9 roků. Ostatní skupiny nejsou již tak výrazné. Celkem za sledované období bylo zjištěno 2396 starších mužů.

Starších žen v poměru k jejich protějškům bylo daleko méně a to 748 za celé sledované období. Nejvíce starších žen bylo zjištěno v letech 1860–1879 a to ve 28 %. Největší skupinu tvoří snoubenci, u nichž činí věkový rozdíl 1–4 roky. Další početná skupina je u partnerů s věkovým rozdílem 5–9 let, kdy partnerka byla starší než její nastávající. Tento věkový odstup platí jak pro skupinu mužů tak i pro skupinu žen.

V tabulce 7 ve skupině mužů je uveden i 56letý snoubenec, který dosáhl největšího věkového rozdílu se svou snoubenkou, a to o 33 let. Oba pocházeli z obce Jilemnice.²⁵⁷ Ve skupině žen největší věkový odstup od ženicha měla 48letá Josefa Mejsnarová, manželská dcera krejčího z Jilemnice, která si vzala o 22 let mladšího ženicha Karla Novotného, tkalce z Jilemnice dne 7. února 1860. Byli oddáni týden po ohláškách za přítomnosti dvou svědků.²⁵⁸

Věkový rozdíl mezi manželi hrál velkou roli v počtu narozených dětí. Ve většině případů měly páry dítě do jednoho roku po sňatku a další potomky v průměru každé dva roky. V případě, že dítě zemřelo ihned či pár dní po porodu, následoval u manželů další potomek v kratším časovém úseku. Pokud žena překročila svůj plodný věk, který je přisuzován třicetiletému mezníku jejího života, interval mezi narozenými dětmi se čím dál více prodlužoval. Konečný věk ohledně plodnosti u žen je v průměru mezi dvaadvacátým a čtyřicátým rokem života, v některých případech i později.²⁵⁹

---

²⁵⁷ SOA Hradec Králové, Fond Sbírký matrik východočeského kraje – FÚ Jilemnice. Matrika oddaných 1815–1851. Fol. 14.

²⁵⁸ SOA Hradec Králové, Fond Sbírký matrik východočeského kraje – FÚ Jilemnice. Matrika oddaných 1852–1882. Fol.43.

²⁵⁹ L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, s. 167.

Pro lepší přehlednost, kdy vstupovali lidé z farnosti do druhého nebo dalšího manželství, byly vytvořeny dvě tabulky rozdělené do dvou časových období (1785–1849 a 1850–1919).

Tabulka 8. Věkové rozdíly při druhém a dalším sňatku snoubenců (1785–1849)

Věkový rozdíl	1785-1849					
	vdovec-svobodná		svobodný-vdova		vdovec-vdova	
	Počet	%	počet	%	počet	%
Muž starší	210	93,75	24	30,38	64	84,21
Nad 25 let	30	13,39	x	x	6	7,89
20-24	22	9,82	1	1,27	6	7,89
15-19	32	14,29	3	3,80	8	10,53
10-14	47	20,98	x	x	16	21,05
5-9	47	20,98	6	7,59	14	18,42
1-4	32	14,29	14	17,72	14	18,42
Stejný věk	8	3,57	4	5,06	4	5,26
1-4	4	1,79	16	20,25	3	3,95
5-9	2	0,89	16	20,25	5	6,58
10-14	x	x	15	18,99	x	x
15-19	x	x	4	5,06	x	x
20-24	x	x	x	x	x	x
Nad 25 let	x	x	x	x	x	x
Žena starší	6	2,68	51	64,56	8	10,53
Celkem	224	100	79	100	76	100

Tabulka 9. Věkové rozdíly při druhém a dalším sňatku snoubenců 1850–1919

Věkový rozdíl	1850-1919					
	vdovec-svobodná		svobodný-vdova		vdovec-vdova	
	Počet	%	počet	%	počet	%
Muž starší	227	90,08	24	31,17	70	72,16
Nad 25 let	16	6,35	x	x	4	4,12
20-24	18	7,14	x	x	7	7,22
15-19	41	16,27	1	1,30	10	10,31
10-14	57	22,62	2	2,60	17	17,53
5-9	52	20,63	5	6,49	14	14,43
1-4	43	17,06	16	20,78	18	18,56
Stejný věk	7	2,78	2	2,60	4	4,12
1-4	10	3,97	17	22,08	14	14,43

5-9	6	2,38	19	24,68	6	6,19
10-14	1	0,40	12	15,58	2	2,06
15-19	1	0,40	1	1,30	1	1,03
20-24	x	x	2	2,60	x	x
Nad 25 let	x	x	x	x	x	x
Žena starší	18	7,14	51	66,23	23	23,71
Celkem	252	100	77	100	97	100

V minulosti byl velký podíl ovdovělých vzhledem k vysoké úmrtnosti, kteří vstupovali do dalšího manželství. Byl pro to důvod jak sociální, tak i ekonomický. Ve farnosti Jilemnice vstupovali do manželství v prvním zkoumaném vzorku nejčastěji vdovec se svobodnou dívkou a tvořili tak 90 % případů z celkového zkoumaného období. Toto zjištění odpovídá mnoha dosavadním výzkumům. Ovdovělý muž měl větší možnost dalšího sňatku než ovdovělá žena. Z hlediska biologického byly vdovy omezeny věkem, který měl nemalý vliv na porodnost. Vstup do manželství vdovcům nedělal problém, byl mnohem rychlejší než u vdov, jelikož muži nemuseli dodržovat období smutku po zemřelé partnerce tak dlouho jako vdovy. Ty byly ovlivněny zejména morálními zásadami v dlouhodobém držení smutku. Vdovec také potřeboval, aby se nová partnerka starala o jeho děti z předchozího manželství. Úmrtí předchozí partnerky bylo většinou zapříčiněno vyšší úmrtností v produktivním věku.²⁶⁰

V prvním časovém období 1785–1849 při zkoumání věkových rozdílů partnerů při vstupu do druhého a dalšího sňatku bylo zjištěno, že nejčastěji byl ve svazku vdovec – svobodná starší muž, a to o 5 až 14 let. Ve vztahu svobodný – vdova byl starší muž zastoupen nejvíce ve věkovém rozdílu 1 až 4 roky. U vztahu partnerů vdovec – vdova byl zjištěn největší počet sňatků u věkového rozdílu 10–14 let oproti partnerce. U vztahu žen k mužům nebyly věkové rozdíly nijak významné. Věkový rozdíl nad 25 let byl zjištěn u vztahu vdovec – svobodná, a to ve 30 případech. V tomto sledovaném období bylo celkem uzavřeno u vztahu vdovec – svobodná 224 sňatků, u vztahu svobodný – vdova 79 sňatků a u vztahu vdovec – vdova 76 sňatků.

V druhém časovém období 1850–1919 je z tabulky 9 zřejmé, že nejvíce případů, kdy snoubenci vstupovali do manželství, byl jako v prvním sledovaném období vztah ovdovělý muž a svobodná partnerka, a to v 90 % zkoumaného období. Starší muž byl z celkového počtu 252 evidovaných starší než partnerka ve 227 případech. Věkový rozdíl byl nejvyšší u věkové

²⁶⁰ Markéta SKOŘEPOVÁ – Josef GRULICH, *Palingamní sňatky na území českobudějovické diecéze ve srovnávací perspektivě: farnosti České Budějovice a Nový Rychnov, 1786–1825*, Historická demografie 41, 2017, č. 1, s. 151–171, zde s. 160–161.

skupiny 10–14 let v počtu 57 sňatků a další ve skupině 5–9 let, a to počtem 52 sňatků. U svobodných žen převažovala nepočtená skupina 1–4 roky věkového rozdílu od svého partnera. Další sledovaný vztah tvoří ovdovělí partneři, kdy největší věkový rozdíl je u skupiny 1–4 roky. Z 97 sňatků u skupiny vdovec – vdova byly ženy starší pouze ve 23 případech, a to nejvíce ve věkovém rozmezí 1–4 roky. Zbývající sňatky tvořil svobodný mládenec – ovdovělá žena, kdy nejčastější věkový rozdíl u mužů je 1–4 roky, a to v 16 případech. Ovdovělé ženy byly starší v rozmezí 5–9 roků v počtu 19 sňatků a dále ve skupině 1–4 roky v počtu 17 sňatků.

V obou sledovaných obdobích je nejvíce zastoupena skupina vdovec – svobodná. Vdovci měli největší a nejlepší předpoklad vstoupit do druhého nebo dalšího manželství. Důvodů vyhledání nové partnerky po ztrátě své manželky a matky od jeho dětí bylo více. Hlavním důvodem byla péče o děti z prvního manželství. Vdovec se svou novou partnerkou mohl také dále rodinu rozšiřovat. Nová manželka převzala péči o domácnost, společně se podíleli na práci na poli atd. Příkladem mohl být i sňatek z roku 1883, kdy si Josef Mládek majitel barvírny z Jilmu, který se stal vdovcem ve svých 27 letech, našel nevěstu Karolínu svobodnou 27letou manželskou dceru Václava Kinšla z Jilemnice.²⁶¹

Další velký vliv na sňatek samozřejmě zvyšovalo i ženichovo sociální postavení. Pokud si dobře zajištěný hospodář nebo řemeslnický mistr hledal novou partnerku, měl větší šanci uspět.

Menší šanci měly vdovy se svobodnými mládenci. Vždy se mládencům nejednalo o lásku, ale např. i o to, vybudovat si lepší sociální postavení, a tak si polepšit po ekonomické stránce. Takto si polepšil 31letý svobodný dělník Josef Slovák z Jilemnice, který si vzal o šestnáct let starší vdovu Annu po zemřelém obuvníkově Josefovi Vejnarovi. Spolu uzavřeli manželský sňatek čtrnáct dní po ohláškách dne 13. října 1887.²⁶²

Když jeden z partnerů zemřel, vdovci měli vyšší šanci při hledání nové partnerky než vdovy při hledání nového partnera. Velice vhodné bylo vyhledávání partnera se stejným osudem. Po úmrtí partnerů si 55letý chalupník Vincent Kubánek a o čtyři roky starší vdova po obchodníkovi, Marie Višňáková, řekli své ano dne 12. ledna 1884 v kostele v Jilemnici.²⁶³

Historická demografie se často zabývá otázkou, zda sňatky mezi ovdovělými osobami jsou z hlediska populačního vývoje výhodné či nikoli. Na jedné straně je tato možnost posuzována jako navrácení ovdovělé osoby do procesu rozmnožování. Na druhou stranu ale

---

²⁶¹ SOA Hradec Králové, Fond Sbírký matrik východočeského kraje – FÚ Jilemnice. Matrika oddaných 1882-1919. s.6.

²⁶² Tamtéž, s. 23.

²⁶³ Tamtéž, s. 6.

většinou dochází ke zkrácení reprodukčního období mladšího partnera, který uzavře sňatek s ovdovělým, většinou starším jedincem. Na otázku o výhodném či nevýhodném sňatku s ovdovělým si můžeme následně odpovědět tím, že jedinou možnou cestou bude sledování věkových rozdílů mezi partnery. Sňatkový věk patří do standartních údajů v historické demografii. Musíme však konstatovat, že v mnoha případech se badatelé soustředí pouze na věk při prvním sňatku, ale poté nelze na tuto otázku hledat odpověď.²⁶⁴

---

²⁶⁴ M. SKOŘEPOVÁ – J. GRULICH, *Palingamní sňatky na území českobudějovické diecéze*, s. 162.

9.4 Rodinný stav snoubenců

V tabulce 10 můžeme vidět ve zkoumaném období ve farnosti Jilemnice rodinný stav snoubenců, při kterém vstupovali do manželství, a to jak v počtu uzavřených svazků, tak v procentním vyjádření.

Tabulka 10. Snoubenci podle rodinného stavu ve farnosti Jilemnice

období	svobodný - svobodná		vdovec - svobodná		svobodný - vdova		vdovec - vdova		celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
1765-1769	229	80,1	37	12,9	8	2,8	12	4,2	286	100,0
1770-1779	190	66,2	55	19,2	18	6,3	24	8,4	287	100,0
1780-1789	252	80,8	29	9,3	14	4,5	17	5,4	312	100,0
1790-1799	182	78,1	31	13,3	10	4,3	10	4,3	233	100,0
1800-1809	207	81,8	30	11,9	8	3,2	8	3,2	253	100,0
1810-1819	271	85,0	24	7,5	13	4,1	11	3,4	319	100,0
1820-1829	285	82,1	43	12,4	12	3,5	7	2,0	347	100,0
1830-1839	312	82,8	38	10,1	15	4,0	12	3,2	377	100,0
1840-1849	351	82,6	42	9,9	13	3,1	19	4,5	425	100,0
1850-1859	297	76,3	54	13,9	18	4,6	20	5,1	389	100,0
1860-1869	334	81,5	50	12,2	11	2,7	15	3,7	410	100,0
1870-1879	241	79,0	37	12,1	11	3,6	16	5,2	305	100,0
1880-1889	219	79,6	35	12,7	9	3,3	12	4,4	275	100,0
1890-1899	213	79,2	32	11,9	13	4,8	11	4,1	269	100,0
1900-1909	267	81,9	32	9,8	10	3,1	17	5,2	326	100,0
1910-1919	189	88,7	13	6,1	5	2,3	6	2,8	213	100,0
Celkem	4039	80,4	582	11,6	188	3,7	217	4,3	5026	100,0

Největší zastoupení ve sledovaném období mají snoubenci, kteří vstupovali do manželství jako svobodní v celkovém počtu 4039 a podílem na sňatcích 80 % z celkového stavu. Palingamní sňatky neboli ostatní sňatky, kdy jeden z partnerů uzavírá sňatek podruhé, tvořily zbylých 20 %.

V prvním pětiletí můžeme vidět zvýšený počet sňatků s průměrem 80 %, avšak hned období následující je v počtu nižší, a to 66 %, tedy o 14 % méně. V dalších letech tento průměr kolísá v rozmezí 76 až 85 % z celkového stavu. Vysoký nárůst můžeme registrovat mezi lety 1810–1819. Podobný vývoj můžeme sledovat ve farnosti Ústí nad Labem s obdobnými hodnotami.²⁶⁵ I ve farnosti Lochenice se můžeme setkat s počtem necelých 83 %.²⁶⁶ Nejvyšší procento u svobodných pak lze vidět i na počátku 20. století, kdy hodnota byla zvýšená i

²⁶⁵ Sabina DUŠKOVÁ, *Demografický vývoj obyvatelstva v Ústí nad Labem*, s. 125.

²⁶⁶ V.KALOUSOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Lochenice*, s. 85.

vzhledem k prodlužování délky života či déle svobodných mužů a žen. I v Libčanech byl zaznamenán vyšší nárůst sňatků, a to o 4 %.

Farnost Jilemnice tak můžeme řadit ve sledování, pokud se vstupu svobodných do prvního sňatku týče mezi průměrnou či lehce nadprůměrnou.

Do druhého manželství nejčastěji vstupoval vdovec, který si bral svobodnou dívku. Nejvíce případů těchto svazků bylo zjištěno v letech 1770–1779, a to 19 % z celkově uzavřených manželství. Zvýšený počet sňatků v těchto letech byl i u skupiny svobodný – vdova a u skupiny vdovec – vdova. Tento jev můžeme přisuzovat zvýšenému počtu úmrtí v daném desetiletí z důvodu hladomoru, který byl způsoben velkou neúrodou v českých zemích. Toto zjištění je také analyzováno v rozsáhlém článku Lucie Steinbachové, kde popisuje, jak k této události došlo a jaké byly její následky.²⁶⁷

Nižších hodnot pak všechny tři skupiny dosahovaly ke konci období. Vdova se vdala za svobodného ženicha průměrně ve 4 %. Vdovci se svobodnými dívkami se brali ve 12 % z celkového počtu. Což tedy potvrzuje, že vdovy měly daleko menší pravděpodobnost dalšího sňatku než vdovci. Samostatný život mohly prožít bez dalšího sňatku, pokud měly dobré ekonomické zázemí.

---

²⁶⁷ Lucie STEINBACHOVÁ, *Hladomor v letech 1771-1772*, Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje 3, 2002, s. 188–196.

9.5 Sociální původ snoubenců

Sociální původ snoubenců je jedním z dalších témat, které nám matriční zápisy poskytují. Informace o původu snoubenců umožní nahlédnout do jednotlivých povolání obyvatel a podkryjí sociální stratifikaci a případně strategii, se kterou snoubenci do manželství vstupovali. Z evidovaných povolání můžeme sledovat sociální vzestup nebo naopak sestup v souvislosti s výběrem partnera.

Výzkum sociálního původu snoubenců byl opět prováděn v období od roku 1765 do roku 1919. Rozdíly v sociální skladbě během sledovaných let budou dále rozebrány v textu a poskytnou nám informaci, jak se skladba obyvatelstva měnila v dlouhém časovém úseku. Ve výzkumu sociálního původu se objevují všechny páry, kdy alespoň jeden ze snoubenců pocházel z farnosti Jilemnice.

Nejstarší zápisy sociálního postavení v matriční evidenci byly už od počátku sledovaných let, ale vzhledem k tomu, že povolání nebylo povinné do matrik zapisovat, tak je faráři zpočátku zapisovali spíše sporadicky. Počáteční informace byly ze začátku velmi strohé a povolání se uvádělo převážně pouze u mužů – otce a syna. Ve většině případů nebyl uveden žádný sociální původ. Od počátku 30. let 18. století se zápisy v matriční evidenci objevují již v hojnějším počtu. Pokud se podíváme do 19. století, objevují se případy, kdy otec uveden je a synovo povolání chybí nebo naopak. U nevěst bylo ve většině případů uváděno povolání otce, v případě vdov sociální postavení po zemřelém manželovi. Ve velmi málo případech byla uváděna profese snoubenky.

Rozřazení snoubenců do jednotlivých skupin nebylo jednoduché vzhledem ke specifikům dané oblasti. Jelikož se jedná o dlouhý časový úsek, skupiny byly rozděleny podrobněji oproti jiným studiím, které se zabývaly stejnou tematikou.²⁶⁸

Musíme si uvědomit, že každá lokalita se liší svým typem ať už městským nebo vesnickým, a z toho důvodu tak musí být vybrána klasifikace nejvhodnější a nejpodrobnější pro zkoumaný socioprofesionální původ.

Skupiny obyvatel můžeme rozdělit do sociálních vrstev podle prestiže, společenského postavení, vzdělání či chování. V první polovině 19. století se sociální skupiny skládají ze tří vrstev. V horní vrstvě bychom našli šlechtice, duchovní, úředníky a měšťany. Ve střední

---

²⁶⁸ Např. Věra Kalousová rozřadila sociální původ do sedmi skupin (sedlák, dělník v zemědělství, tovaryš, chalupník, řemeslník, dělník mimo zemědělství a skupinu ostatní).

Věra KALOUSKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Ločenice*, s. 89.

Š. JIRÁSKOVÁ ve své práci použila rozřazení také do sedmi skupin (rolník, chalupník a domkář, nájemník, řemeslník a živnostník, podruh, čeledín a služebník, ostatní).

Š. JIRÁSKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Zdechovice*, s. 41.

vrstvě jsou zařazeni podnikatelé, řemeslníci, nižší panští služebníci, dále tovaryši, sedláci, učitelé a domkaři. Do nejnižší vrstvy patří podruzi, nádeníci, zemědělská čeleď, cikáni nebo žebráci.²⁶⁹

Příslušníci nejnižší vrstvy obyvatel ve věci uzavírání sňatků byli odkázáni na své vrchnostenské pány. Změna přišla 1. listopadu 1781 patentem o zrušení nevolnictví. Žadatelé o sňatek už nemuseli žádat o povolení od vrchnosti. Stačilo předložit ohlašovací lístek, který bezplatně vrchnost vystavila. Poddaní už nemuseli jako v předchozích letech vlastnit povolení o vdávání či ženění do měst. Mnohé se změnilo i u svateb katolíků a evangelíků, kteří mohli společně uzavřít sňatek. Nemalý vliv na sňatky měl i manželský patent vydaný roku 1783, který zrušil církevní jurisdikci ve věcech manželských.²⁷⁰

Krokem zpět byl politický konsens, který zejména v 50. – 60. letech 19. století omezoval manželství. Pokud se obyvatelé rozhodli vzít, museli podat žádost o uzavření sňatku. Především šlo o okruh osob nižších vrstev, jako byli invalidé, nebo vysloužilí vojáci. Veřejné sféře šlo především o to, aby se lidé z této vrstvy dále nerozmnožovali a nepřinášeli společnosti další výdaje. J. Klabouch uvádí, že zajímavým úkazem jsou dokumenty okresních úřadů, ve kterých nenacházíme povolení ke sňatku od úředníků a inteligence, ale zejména od čeledínů, tovaryšů, dělníků a osob bez pravidelného zaměstnání. Především po nich byl soustavně vyžadován politický konsens k manželství.²⁷¹

Střední vrstvy měly důležitou funkci v utváření sociálního postavení ve společnosti. V 19. století se podíl střední vrstvy odhaduje na 15–20 % z celkového stavu obyvatelstva. Potřeby střední třídy se nacházely především v dosažení určitého postavení ve společnosti, vzdělání, blahobytu týkajícího se vlastnění jakéhokoliv prosperujícího podniku, nebo zvelebování svého obydlí. Trvalá snaha byla o udržení postavení, ve kterém bylo možné dosáhnout v pokračování živnosti, nebo alespoň stejně ceněné pozice, jaké dosáhl otec rodiny. Níže postavené osoby se snažily, aby vlastnily alespoň domek nebo menší chalupu. Časem se měnila i vnitřní struktura, která byla závislá na přibývajících profesích. Početnou skupinou pracujícího obyvatelstva byli sedláci, kteří tvořili v 90. letech 18. století podíl 9 %, v roce 1846 to bylo 6 % a v 70. letech 19. století se podíleli téměř 10 %.²⁷²

---

²⁶⁹ Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK, *Nástin sociálního vývoje v českých zemích 1781–1914*, Praha 2010, s. 147.

²⁷⁰ J. KLABOUC, *Manželství a rodina v minulosti*, s. 119–120.

²⁷¹ J. KLABOUC, *Politický konsens k manželství v Čechách*, s. 54–55.

²⁷² Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK, *O středních vrstvách v českých zemích 1750–1950*, Opava 2002, s. 87.

Sociální vrstvu horní třídy vnímáme jako nejmocnější a nejprestižnější složku společnosti. Tato třída má největší vliv na ekonomický, kulturní a celospolečenský vývoj společnosti. Role v rámci sociálního postavení spočívá v její kvalifikaci, na kterou má vliv dosažené vzdělání, nebo dovednosti. V podstatě ji můžeme definovat jako řídicí a vládnoucí jednotku k uspokojování potřeb ostatních tříd. Stavovská společnost zahrnovala do této skupiny zejména šlechtu. V posledním desetiletí zmíněného společenství se řadili mezi elitu podnikatelé podnikající zejména v průmyslu, či městský patriciát jako např. obchodníci. Sociální postavení v občanské společnosti bylo tvořeno vysoce postavenými úředníky, velkoobchodníky a soudci.²⁷³ Do horních vrstev společnosti se častěji dostávaly vrstvy střední, jako lékaři, advokáti a vysokoškolské učitelé.²⁷⁴ V českých zemích v období 19. století tvořily horní vrstvy 0,5–1 % obyvatel. Kolem roku 1800 se jednalo zhruba o 23 až 45 tisíc lidí, na konci 19. století činil počet lidí v této vrstvě dokonce 50 až 100 tisíc.²⁷⁵

Z matriční evidence farnosti Jilemnice bylo při výzkumu specifikováno sociální postavení snoubenců. Jak je níže rozvedeno, snoubenci byli rozděleni do 12 sociálních kategorií. V tomto přehledu si můžeme udělat podrobnější představu o sociální stratifikaci jilemnické farnosti. Dá se říct, že výzkum sociálního postavení patří k nejzajímavějším údajům sledování v dané oblasti.

První skupina – *řemeslníci a živnostníci*. V této skupině se jednalo o lidi, kteří vykonávali řemeslo či provozovali živnost. Do této skupiny se řadili: obchodníci, barvíři, obuvníci, kameníci, krejčí, pekaři, tkalci, hostinští, cukráři, kloboučníci, truhláři, zámečníci, provazníci, truhláři, tesaři.

Druhá skupina – *hospodáři*. Zde jsou zařazeny podskupiny: sedláci, chalupníci, rolníci, domkáři, to znamená zkrátka všichni, kteří byli v obci nějakým způsobem vázáni k půdě.

Třetí skupina – *sloužící, služby a pomocníci*. Toto je skupina zaměřená na pomoc druhým. Do skupiny byli zařazeni pomocníci, kočí, pivovarští pomahači, myslivci, sluhové, čeledí a tovaryši. Označení čeledín definuje pracovníka sloužícího nejen v zemědělství. Tovaryš je učeň, který po splnění zkoušek může samostatně vykonávat profesi ve svém oboru.

Čtvrtá skupina – *úředníci a inteligence*. To jsou lidé, kteří se podíleli na vedení obcí, či měli v místě nějaké vyšší postavení. Jednalo se o úředníky, advokáty, účetní, lékaře, lékárníky, továrníky a také učitele.

---

²⁷³ J. MACHAČOVÁ – J. MATĚJČEK, *Nástin sociálního vývoje*, s. 270-272.

²⁷⁴ Milena LENDEROVÁ – Marie MACKOVÁ a kol. *Dějiny každodennosti v dlouhém 19. století*, II. díl, Pardubice 2005, s. 14. Online, [cit.15.10.2022]. URL: <https://ff.upce.cz/sites/default/files/public/st49717/dejiny_kazdodennosti_19._stoleti_140596.pdf>.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 11.

Pátá skupina – *měšťané a obyvatelé*. Sem byli řazeni vážení měšťané a tzv. sousedi, kteří byli plnoprávními příslušníky obce.

Šestá skupina – *pracovníci na dráze*. Zařazení bylo vybráno z důvodu většího výskytu těchto povolání zejména pak v 19. století. Patřili sem průvodčí, zřízenci dráhy, strojvůdci. Zvýšený počet těchto profesí v matriční evidenci byl důsledkem otevření železniční trati v Martinicích do Rokytnice přes Jilemnici roku 1898.²⁷⁶

Sedmá skupina – *podruzi*. Kategorie byla velmi hojně zastoupena, proto je vytvořena samostatná skupina. Podruzi byli představitelé vesnického obyvatelstva. Příslušela jim manuální práce, kterou vykonávali v závislosti na zaměstnavateli (statkáři). Řadili se mezi nejhudší vrstvu vesnického obyvatelstva.

Osmá skupina a devátá skupina – *dělníci*. Byli rozřazeni do dvou skupin pro lepší přehlednost. Samostatní dělníci tvořili pojem pro dělníky, u kterých nelze blíže určit, kde byla jejich činnost vykonávána, avšak jednalo se převážně o dělníky pracující v továrně. *Dělníci v zemědělství* byli převážně nádeníci.

Desátá skupina – *vojsko a policie*. Tato skupina zahrnuje vojáky a strážníky, kteří se starali o bezpečnost obyvatel. V případě strážníků se jednalo o zaměstnance obce.

Jedenáctá skupina – *ostatní*. V této skupině jsou povolání, která nebylo možné dosadit do jiných skupin. Profese byly zastoupeny velmi zřídka – např. kostelník.

Dvanáctá skupina – *kategorie s názvem neuvedeno*. Zde jsou lidé, u kterých nebyly žádné profese uvedeny.

---

²⁷⁶ Více podrobností ve knize JANA LUŠTINCE, *Historie železničního provozu na trati Martinice v Krkonoších–Jilemnice–Rokytnice nad Jizerou 1899–1989*, Praha 2004.

Tabulka 11. Sociální původ ženichů a jejich nevěst. (Předložen počet a zvýrazněny nejvyšší zjištěné hodnoty)

Sociální původ nevěst (počet/procenta)													
Sociální postavení ženichů (počet/procenta)	Řemeslník a živnostník	Hospodář	Sloužící, služby a pomocníci	Úředník a inteligence	Měšťané a obyvatelé	Pracovník na dráze	Podruzi	Dělníci	Dělníci v zemědělství	Vojsko a policie	Ostatní	Neuveдено	Celkem
Řemeslník a živnostník	1278	291	159	30	98	3	29	26	43	3	8	232	2200
	58,1%	13,2%	7,2%	1,4%	4,5%	0,1%	1,3%	1,2%	2,0%	0,1%	0,4%	10,5%	43,8%
Hospodář	55	152	2	1	10	-	7	-	7	2	2	139	377
	14,6%	40,3%	0,5%	0,3%	2,7%	-	1,9%	-	1,9%	0,5%	0,5%	36,9%	7,5%
Sloužící, služby a pomocníci	94	29	33	5	9	-	7	5	6	-	-	11	199
	47,2%	14,6%	16,6%	2,5%	4,5%	-	3,5%	2,5%	3,0%	-	-	5,5%	4,0%
Úředník a inteligence	103	11	6	47	8	1	-	-	-	1	2	10	189
	54,5%	5,8%	3,2%	24,9%	4,2%	0,5%	-	-	-	0,5%	1,1%	5,3%	3,8%
Měšťané a obyvatelé	18	5	1	2	12	-	1	-	-	-	-	40	79
	22,8%	6,3%	1,3%	2,5%	15,2%	-	1,3%	-	-	-	-	50,6%	1,6%
Pracovník na dráze	17	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	20
	85,0%	-	10,0%	5,0%	-	-	-	-	-	-	-	-	0,4%
Podruzi	1	1	-	-	2	-	9	-	1	-	1	40	55
	1,8%	1,8%	-	-	3,6%	-	16,4%	-	1,8%	-	1,8%	72,7%	1,1%
Dělníci	27	4	7	-	-	-	-	12	-	-	-	1	51
	52,9%	7,8%	13,7%	-	-	-	-	23,5%	-	-	-	2,0%	1,0%
Dělníci v zemědělství	20	13	4	-	-	-	2	-	8	-	-	13	60
	33,3%	21,7%	6,7%	-	-	-	3,3%	-	13,3%	-	-	21,7%	1,2%
Vojsko a policie	35	7	1	5	3	-	4	1	2	-	-	11	69
	50,7%	10,1%	1,4%	7,2%	4,3%	-	5,8%	1,4%	2,9%	-	-	15,9%	1,4%

Ostatní	6	3	1	1	1	-	-	1	1	-	-	10	24
	25,0%	12,5%	4,2%	4,2%	4,2%	-	-	4,2%	4,2%	-	-	41,7%	0,5%
Neuvedeno	397	291	13	13	72	1	30	-	16	2	6	862	1703
	23,3%	17,1%	0,8%	0,8%	4,2%	0,1%	1,8%	-	0,9%	0,1%	0,4%	50,6%	33,9%
Celkem	2051	807	229	105	215	5	89	45	84	8	19	1369	5026
	40,8%	16,1%	4,6%	2,1%	4,3%	0,1%	1,8%	0,9%	1,7%	0,2%	0,4%	27,2%	100,0%

Tabulka 12. Sociální původ ženichů a jejich otců. (Předložen počet a zvýrazněny nejvyšší zjištěné hodnoty)

Sociální původ jejich otců (počet/procenta)													
Sociální postavení ženichů (počet/procenta)	Řemeslník a živnostník	Hospodář	Sloužící, služby a pomocníci	Úředník a inteligence	Měšťané a obyvatelé	Pracovník na dráze	Podruzi	Dělníci	Dělníci v zemědělství	Vojsko a policie	Ostatní	Neuvedeno	Celkem
Řemeslník a živnostník	1272	381	31	24	83	4	35	24	41	6	10	289	2200
	57,8%	17,3%	1,4%	1,1%	3,8%	0,2%	1,6%	1,1%	1,9%	0,3%	0,5%	13,1%	43,8%
Hospodář	21	151	1	2	7	-	1	-	1	-	6	187	377
	5,6%	40,1%	0,3%	0,5%	1,9%	-	0,3%	-	0,3%	-	1,6%	49,6%	7,5%
Sloužící, služby a pomocníci	54	58	25	6	8	-	5	15	8	1	1	18	199
	27,1%	29,1%	12,6%	3,0%	4,0%	-	2,5%	7,5%	4,0%	0,5%	0,5%	9,0%	4,0%
Úředník a inteligence	83	38	8	35	13	-	1	1	-	1	-	9	189
	43,9%	20,1%	4,2%	18,5%	6,9%	-	0,5%	0,5%	-	0,5%	-	4,8%	3,8%
Měšťané a obyvatelé	10	5	2	1	5	-	-	-	-	-	1	55	79
	12,7%	6,3%	2,5%	1,3%	6,3%	-	-	-	-	-	1,3%	69,6%	1,6%
	10	1	1	2	2	1	-	2	-	-	-	1	20

Pracovník na dráze	50,0%	5,0%	5,0%	10,0%	10,0%	5,0%	-	10,0%	-	-	-	5,0%	0,4%
Podruzi	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51	55
	5,5%	1,8%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	92,7%	1,1%
Dělníci	21	12	3	-	2	2	-	8	-	-	-	3	51
	41,2%	23,5%	5,9%	-	3,9%	3,9%	-	15,7%	-	-	-	5,9%	1,0%
Dělníci v zemědělství	14	16	-	-	-	-	4	-	11	-	-	15	60
	23,3%	26,7%	-	-	-	-	6,7%	-	18,3%	-	-	25,0%	1,2%
Vojsko a policie	22	16	1	3	4	-	-	3	1	3	-	16	69
	31,9%	23,2%	1,4%	4,3%	5,8%	-	-	4,3%	1,4%	4,3%	-	23,2%	1,4%
Ostatní	3	3	-	-	2	-	-	-	-	-	3	13	24
	12,5%	12,5%	-	-	8,3%	-	-	-	-	-	12,5%	54,2%	0,5%
Neuvedeno	401	332	9	19	40		41	2	29	1	5	824	1703
	23,5%	19,5%	0,5%	1,1%	2,3%		2,4%	0,1%	1,7%	0,1%	0,3%	48,4%	33,9%
Celkem	1914	1014	81	92	166	7	87	55	91	12	26	1481	5026
	38,1%	20,2%	1,6%	1,8%	3,3%	0,1%	1,7%	1,1%	1,8%	0,2%	0,5%	29,5%	100,0%

V tabulkách 11 a 12 – sociální původ snoubenců – můžeme vidět sociální strategii zkoumaného období.

Tabulka 11 je zaměřena na sociální původ snoubenců. Nejvíce sňatků probíhalo mezi snoubenci, kdy oba pocházeli ze sociální skupiny řemeslníci a živnostníci, a to v 58 % případů. Jednalo se o skupinu nejpočetnější střední třídy. Tato skupina byla zastoupena v nejvyšším počtu 1278 lidí z celkového počtu 2200 lidí. Další početnější skupinu v počtu 103 sňatků tvořil vztah ženicha ze skupiny úředník s nevěstou ze skupiny řemeslník a živnostník. Jako další zajímavější vztah v celkovém počtu 152 tvoří skupina u ženicha hospodář a u nevěsty také hospodář. O sňatkové strategii můžeme mluvit i v případě, kdy si syn řemeslníka či živnostníka bral dceru hospodáře, a to ve 291 případech. Pokud přihlídneme k hodnotám, které slouží k porovnávání, zda se snoubenci brali ve stejných sociálních skupinách, budeme překvapeni. Pouze řemeslníci a hospodáři nejčastěji uzavírali sňatek s rovnocennou partnerkou, co se profese týče. Ve zbylých skupinách se velmi často vyskytuje vstup do jiné sociální skupiny, převážně do skupiny řemeslník a živnostník. V případě skupiny měšťané a obyvatelé u obou partnerů byly sňatky uzavřeny ve 12 případech. Pro kategorii sloužící, služby a pomocníci či kategorii dělníci mohlo manželství s touto sociální skupinou znamenat vzestup do lepšího sociální vrstvy.

Ve sloupci *neuvedeno* jsou uváděny vyšší hodnoty, jak již bylo výše zmíněno, v první polovině sledovaného období farář ne vždy povolání snoubenců a jejich otců zapisoval.

Z provedeného výzkumu můžeme vidět, že převažuje v sociálním původu řemeslnická a živnostenská činnost, kde jsou nejvíce zastoupeny skupiny obchodníků a tkalců. U nevěst, kde nebylo uvedeno povolání otce, se převážně jednalo o povolání dělnice, učitelka, švadlena, šička, krejčová, ale také v jednom případě mlynářka. Těchto případů bylo ovšem velmi málo. Na počátku sledovaného období se obyvatelé farnosti živili převážně zemědělskou a řemeslnickou činností. V pozdějších letech i s ohledem na průmyslovou revoluci a zvyšování vzdělání, se začínají vytvářet nová místa a vzniká i prostor pro nové uplatnění skupin jako úředníci a inteligence nebo pracovník na dráze, dělník pracující pro tovární výrobu apod.

Tabulka 12 je zaměřená na povolání ženichů a jejich otců. Předpokladem pro budoucí povolání syna bylo, že půjde ve šlépějích svého otce. Nejvíce synů se drželo profese, která se týkala nějakého řemesla či živnosti. Tradice pokračování v povolání z otce na syna je vidět v přehledu na prvním místě, kde tvoří 1272 případů z celkového čísla 2200, což je skoro 58 %. Synové se tedy vyučili a převzali řemeslo nebo živnost po otci. S tímto jevem se setkáváme spíše až v pozdějších letech v 19. století. I ve vztahu v hospodářství tomu nebylo jinak. Hospodář předal svému synovi povinnost starat se o půdu ve 151 případech. Jako další nejvyšší

položka z přehledu je u vztahu syna jako řemeslníka a živnostníka, zatím co otec byl hospodář, a to v 381 případech. Lepší budoucnost si vybrali v 83 případech synové řemeslníků a živnostníků, kteří se stali úředníky, či postoupili do jinak vzdělanější vrstvy. Propad můžeme sledovat u skupiny hospodář, kdy syn odešel sloužit, a to v 58 případech. V ostatních nižších hodnotách z tabulky vidíme, že se syn povolání svého otce nedržel a patří tak do jiného sociálního postavení.

9.5.1 Celibát žen ve školství

„Slovo celibát pochází z latinského slova caelebs – neženatý, svobodný, oč u celibátu v církvi jde, vysvětluje kanonické právo. Kán. 277 stanoví v § 1.: Duchovní jsou povinni zachovávat dokonalou a trvalou zdrženlivost pro Boží království, a proto jsou vázáni celibátem, který je zvláštním Božím darem, jímž se mohou duchovní snáze a s nerozděleným srdcem svobodněji oddat Kristu a službě Bohu i lidem. §2.říká: S náležitou moudrostí se duchovní chovají k osobám, jejichž častá společnost by mohla ohrozit závazek duchovních ke zdrženlivosti nebo vzbudit pohoršení u věřících.“²⁷⁷

Tímto způsobem si katolická církev vysvětluje celibát. Celibát se však netýkal pouze duchovních osob, ale také učitelek v 19. století a na počátku 20. století. V Čechách byl celibát učitelek uzákoněn v lednu roku 1903. V současnosti učitelky tvoří valnou většinu v učitelském sboru a může nám připadat zvláštní a nelogické, proč celibát musely vůbec dodržovat.

S rozvojem vzdělání stoupal počet dívek, které se chtěly stát učitelkou. Jenže již od počátku dějin lidstva bylo pro ženy úkolem hlavně rodit děti a starat se o domácnost.

V 60. – 70. letech 19. století se zvyšoval počet žen, které se o tuto profesi ucházely. Vláda úřadující v těchto letech se domnívala, že povolání učitelky budou chtít dělat pouze ženy, které nebudou mít naději vstupu do manželství či jinak se finančně zajistit. Ve společnosti tehdy převládal názor, že ženy by zaměstnání učitelky odvádělo od povinnosti starat se o rodinu a výchovu dětí. Řada učitelek tehdy získala vzdělání v klášterním prostředí a celibát jim proto přišel přirozený. Na druhé straně učitelka, která vstoupí do manželství, vede sexuální život, bude těhotná a nemohla by podle veřejného mínění učit. V 90. letech však vzrůstal počet odpůrců a celibát začínal být vnímán jako nespravedlivý a nezdravý nástroj moci.²⁷⁸

---

²⁷⁷ Pastorage: podklady pro pastorage a duchovní život, Poznámky k celibátu. Online, [cit. 10.6.2022]. URL:<<https://www.pastorage.cz/texty/knihovna/14-poznamky-k-celibatu>>.

²⁷⁸ Marie NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, Praha 1999, s. 111–112.

Problém celibátu v Habsburské monarchii nebyl dlouhodobě řešen. Až před první světovou válkou byla ženám nabídnuta pomocná ruka a ženy začínaly opět učit a mužští kolegové je začali tolerovat. Stále větší pozornost byla věnována tomu, aby nevznikla určitá rivalita na pracovišti. Učitelé měli pocit, že místa dostávají jejich kolegyně hlavně z důvodů jejich šarmu.²⁷⁹

Ženská emancipace se projevila zejména v 19. století. Emancipační hnutí k nám přišlo oproti západní Evropě později, především však začalo pracovat s mužským světem, a to zejména ve 30. letech, kdy muž začínal vnímat ženu jako spolupracovnici ve prospěch českého národa.²⁸⁰

Nesmíme opomenout ani ženské spolky, které se zasloužily o konec celibátu učitelek. Mezi ně patří Americký klub dam, do kterého patřil i Vojtěch Náprstek, který je často nazýván bojovníkem za pokrok. Ve svých tehdy radikálních přednáškách vyřkl i téma žena – učitelka, kdy řekl: „*žena je schopna vykonávat nejrůznější profese mimo vlastní domácnost, svobodná a bezdětná učitelka vychovávající padesát dětí může společnosti prospět víc než matka starající se o dva tři vlastní potomky.*“²⁸¹

Přes veškeré úsilí se v Rakousku-Uhersku celibát učitelek nezrušil. Až s nástupem československého státu na základě zákona přijatého Národním shromážděním došlo ke změnám. Tím zákonem byl 455/1919 sb. ze dne 24. července, „*kterým se zrušuje celibát literárních a industriálních učitelek na školách obecných a občanských (měšťanských) v republice Československé.*“ Vynesením tohoto nařízení mohly učitelky vstoupit do stavu manželského. Pokud žena neměla službu za sebou, musela požádat okresní školní radu, která sňatek povolovala. Bylo tam ustanovení, že v případě mateřství bude poskytnuta dovolená. V případě, že dítě osiří, dostane peněžní zaopatření. Pokud učitelka odejde z místa, bude jí vyplaceno odbytné za odpracovaná léta. Toto je zkrácený výčet zákona, který byl účinný dnem 1. listopadu.²⁸²

V jilemnické farnosti bylo před rokem 1919 uvedeno v matričních zápisech celkem 37 učitelů a 3 učitelky. V tomto výzkumu jsme se zaměřili pouze na nevěsty a ženichy s učitelským povoláním. Ve 43 % pocházel snoubenec-učitel ze stavu řemeslnického a živnostenského, a tedy nepokračoval v otcových šlépějích. Ve 27 % pocházel učitel z hospodářství. Ve zbylých

---

²⁷⁹ Karel VIK, *Učitelé a učitelky, Ženský obzor* I, 1902, č. 3, s. 34–36.

²⁸⁰ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i modlitbě: Žena devatenáctého století*, Praha 2016. s. 241.

²⁸¹ Tamtéž, s. 245.

²⁸² Zákon 455/1919 Sb. o zrušení celibátu literárních a industriálních učitelek ve školách, Online, [cit.10.6.2022]. URL:<<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1356/1/2/zakon-c-455-1919-sb-kterym-se-zrusuje-celibat-literarnich-a-industrialnich-ucitelek-na-skolach-obecnych-a-obcanskych-mestanskych-v-republice-ceskoslovenske>>.

11 % se jednalo o měšťana či obyvatele, ve 13 % o úředníka a inteligenci, dva případy (5 %) jsou neuvedeny.

Konkrétní případy učitelek, které kvůli manželskému sňatku odešly ze svého povolání, jsou celkem tři za sledované období. Tato problematika je velmi zajímavá a málo prozkoumaná, tak je vhodné ji věnovat alespoň jednu kapitolu v této práci i přesto, že je zkoumaný vzorek velmi malý. Na těchto případech vidíme, že učitelky si vybíraly partnery ze stejné sociální vrstvy, kdy ve všech případech z ní i samy pocházely.

- Prvním případem byla 21letá Růžena Štrumhanová, učitelka v Jilemnici, manželská dcera Jana, řídicího učitele na škole v Milovicích. Maminka také pocházela z vyšší sociální skupiny, byla dcerou ředitele panství v Poličanech. Růžena se provdala za Františka Ročka, 23letého učitele v Milovicích, jehož otec byl hostinským v Praskače. Otec František musel dát písemný souhlas ke sňatku jeho nezletilého syna. Svatba proběhla v únoru roku 1903. Růžena zemřela ve svých devětašedesáti letech v Praze roku 1951.²⁸³
- Druhá svatba proběhla 3. června 1905. Marie Zemanová, industriální učitelka v Roztokách, narozená v Nové Pace, kde její otec Josef Zeman dělal ředitele školy a její maminka byla dcerou mlynáře a občasného hostinského, si vzala 59letého vdovce Václava Vaníčka, okresního školního inspektora, který pocházel z Branné a byl synem rolníka.²⁸⁴
- Posledním případem byla učitelka na dívčí škole v Jilemnici, 27letá Anna Cirklová, katolička, manželská dcera Františka Cirkla měšťana z Labského Týnce a matky Anny, dcery rolníka. Ženichem se stal o tři roky mladší Otakar Horáček, učitel na měšťanské škole ve Vysoké, syn obchodníka s mlékem Rudolfem Horáčkem a jeho ženy Emílie, která pocházela z řemeslnické rodiny.²⁸⁵

---

²⁸³ SoKa Hradec Králové, *Matrika oddaných 1882–1919*. s. 95.

²⁸⁴ *Tamtéž*, s. 112.

²⁸⁵ *Tamtéž*, s. 143.

9.6 Sezónnost ve farnosti Jilemnice

Tabulka 13. Sezónní rozložení počtů sňatků na den podle měsíců

Měsíc	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Počet sňatků	380	1055	85	97	365	296	380	390	380	562	1020	16
Pořadí měsíců	6-7.	1.	11.	10.	8.	9.	6-7.	5.	4.	3.	2.	12.
Denní průměr	12,3	37,3	2,7	3,2	11,7	9,9	12,3	12,6	12,7	18,1	34,0	0,5

V tabulce 13 můžeme vidět sezónní pohyb sňatků, a to jak v počtu v jednotlivých měsících, tak v rozložení sňatků podle pořadí měsíců. V přehledu pořadí v měsících jsou uvedeny hodnoty, které nám ukazují měsíce, ve kterých byly sňatky uskutečněny. Takže vidíme z uvedené tabulky např. že první místo v počtu sňatků, a to 1055 s denním průměrem 37, zaujímá měsíc únor, další je listopad s počtem sňatků 1020 a denním průměrem 34 a jako poslední v počtu sňatků je prosinec, kde proběhlo pro porovnání pouze 16 sňatků s denním průměrem 0,5 sňatku. Tento jev je velmi zajímavý pro sledování života našich předků a zvyklostí, které se týkaly svatebního obřadu. Je vidět, že sezónnost, přírodní podmínky, práce v hospodářství, církevní nařízení atd. hrály v uzavírání sňatků významnou roli.

Církevní předpisy velmi ovlivňovaly uzavírání sňatků, a to ať už z pohledu oficiálního či neoficiálního nařízení s přihlédnutím k zemědělské činnosti na poli apod. Oficiální církevní nařízení zakazovalo svatební veselí, ale nikoliv uzavření sňatku jako takového v období Velikonoc, které byly ve znamení radosti nad zmrtvýchvstáním Ježíše Krista a adventní doby, která je dobou na přípravu oslavy Narození Páně. Pokud rodina prožívala smutek, tak ani tehdy nemělo probíhat svatební veselí.²⁸⁶ Daná církevní ustanovení platila samozřejmě i pro farnost Jilemnice po celé sledované období i pro další lokality, se kterými bude farnost porovnána.

Proto také bylo, jak je vidět z výše uvedeného výzkumu v prosinci nejméně sňatků. Vánoční období řadíme mezi pohyblivé svátky. Advent začíná 4 týdny před štedrým dnem, takže 27. listopadu a končí 24. prosince. V této době vstoupilo v jilemnické farnosti do manželského svazku pouze 16 párů s denním průměrem 0,5. Měsíc se tak řadí k nejméně zastoupenému v uzavírání sňatků. Mezi další méně oblíbený měsíc patřil měsíc březen, kdy si své ano řeklo pouze 85 párů.²⁸⁷

²⁸⁶ M. LENDEROVÁ a kol., *Z dějin české každodennosti*, s. 150.

²⁸⁷ *Konec masopusta každá kapsa pustá*. Že by i tato pověra seděla k měsíci březnu a na svatby nebyly peníze?

V měsíci dubnu se vzalo o 12 párů více než v měsíci předcházejícím. Doba půstů je pohyblivá a probíhá od 22. března až do 25. dubna. I proto byly tyto dva jarní měsíce tak málo zastoupené. Sabina Dušková v podobném výzkumu ve farnosti Ústí nad Labem dospěla k obdobného výsledku v měsících prosinec a březen. Ani v této farnosti se svatby nekonaly ve vysokých počtech.²⁸⁸

Nejvíce zastoupený měsíc s počtem 1055 svateb byl únor. Bylo to období Masopustu (4.2–10.3).²⁸⁹ Tento svátek byl mezi dvěma postními dobami, a proto byl čas vhodný k oslavám a měl tedy i určitý vliv na vysoký počet svateb.²⁹⁰ Druhý zimní měsíc byl velmi oblíben nejspíše kvůli době, která nastala po dlouhém adventu a také následujícím očekávaným Velikonocím. Vhodné k pořádání svateb byly i podzimní měsíce vzhledem ke končícím pracím v zemědělství. Proto se můžeme domnívat, že jednak bylo více volného času než v sezónních letních měsících a dále že pokud z prací na poli či jiné zemědělské činnosti měli obyvatelé peníze, pak mohli v hojnosti vystrojit svatební den.

Letní měsíce jsou pochopitelně zastoupeny v počtu svateb zřídka, jelikož v této době je nejvíce práce na poli. Méně oblíbeným měsícem se stal i květen, který je do dnešních dnů považován za měsíc, který nepřináší novomanželům štěstí. Je to dáno pověrou, která pochází z 18. století. Byla tam dvě rizika, a to že nevěsta po svatbě otěhotněla a poté v létě měla hodně práce na polích a hrozilo riziko potratu. Druhá nevýhoda byla, že se dítě narodilo v zimě, kdy lidem docházely zásoby jídla. Je zajímavé, že v dnešní moderní době tento zvyk nemá žádné opodstatnění, přesto se ale ve velké míře dodržuje a svatby v květnu jsou stále velmi řídké.

Můžeme tedy zhodnotit, že obyvatelé jilemnické farnosti církevní nařízení dodržovali a po celé období se jimi řídili. Vypovídající je sezónnost v počtu sňatků, které byly nejvíce v měsíci únoru a listopadu. Nejméně manželkých párů bylo oddáno v měsíci prosinci, březnu a dubnu.

---

²⁸⁸ Sabina DUŠKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Ústí nad Labem*, s. 120.

²⁸⁹ Masopustnímu veselí se blíže věnuje Čeněk ZÍBRT, *Veselé chvíle v životě lidu českého*, 2. vydání, Praha 2006.

²⁹⁰ Stanislava KOVÁŘOVÁ, *Pranostiky pro každý den*, Olomouc 2003, s. 169.

10. MIGRACE OBYVATEL

Migrace obyvatel znamená prostorové přemístování osob z jednoho území na druhé, ať už na dobu kratší, delší, nebo natrvalo. Příčiny migrace se dělí do pěti kategorií: na ekonomickou, sociální, politickou, environmentální a demografickou. Touto zajímavou problematikou se v českém prostředí zabývalo dosud velmi málo autorů a byla tak přesunuta na okraj vědeckého zkoumání. V posledních letech se zájem o tuto problematiku zvyšuje a výzkumů přibývá.²⁹¹

Migraci v posledních letech vnímáme jako novodobý fenomén, ale tak tomu není. Současná generace sleduje migraci ekonomickou z rozvojových zemí a v posledních měsících politickou, zapříčiněnou válkou na Ukrajině. S tímto úkazem se ale setkáváme v celé historii lidstva. Migrace fungovala již odedávna jako strategie k získávání zdrojů obživy, vyrovnávání se s nepříznivými přírodními vlivy, řešení společenských či válečných konfliktů atd. Připomeňme si migraci zvanou stěhování národů, ke které došlo na přelomu středověku a starověku, rozmach římského impéria, nebo osídlování Nového světa, cesty Evropanů za vidinou lepšího života do Ameriky, či třicetiletou, nebo první a druhou světovou válku s migrací spojenou atd. O jevech s migrací spojených blíže napsal Zdeněk Uherek a kol. autorů.²⁹² Při těchto událostech docházelo k přesunům velkého počtu lidí. Pro naši zemi je migrace přímo zásadní. V minulých staletích prošla přes naše území řada kmenů a národů, z nichž každý tady zanechal nějakou stopu. Nás pro výzkum geografické mobility zajímá především farnost jilemnická.

Výchozím pramenem pro geografickou mobilitu byly matriky oddaných pro sledovaná léta 1765–1919. Z evidence oddaných se dá vyčíst místo narození, bydliště či místo aktuálního působení. Na mobilitu snoubenců mělo vliv několik aspektů. Působily na ně vlivy kulturní, ekonomické a v neposlední řadě sociální.

Pokud si položíme otázku, proč odcházeli lidé z jejich dosavadního bydliště, odpovědi může být několik. Jeden důvod odchodu z města či vesnice byl, že už v útlém věku děti společně s rodiči opouštěly svou rodnou obec z důvodů ekonomických. Především v mladém věku lidé odcházeli z domova ať už z důvodu vyučení se v oboru, či hledání nového partnera. S hledáním partnera to nebylo tak jednoduché jako v dnešní době. Lidé si obvykle namlouvali partnery ze

---

²⁹¹ Celé této problematice je věnován časopis *Historická demografie* 30, 2006, kde lze nalézt několik článků k tomuto tématu. Nejnovější práci zabývající se migrací obyvatel najdeme v knize Josefa GRULICHA, *Migrace městského a vesnického obyvatelstva. Farnost České Budějovice 1750–1824*, České Budějovice 2013.

²⁹² Zdeněk UHEREK a kol. *Migrace: historie a současnost*, Ostrava 2016.

stejně či méně vzdálené obce, které byly vzdáleny sotva pár kilometrů. Musíme si uvědomit, že v minulých staletích se lidé bez povolení vrchnosti nemohli legálně vzdálit ze svého bydliště a dále neexistovaly ani dopravní prostředky. V pozdějších letech si muži vyhledávali partnerky již i ze vzdálenějších obcí. Muži byli v tomto ohledu pravděpodobně víc flexibilní než ženy, a tak odchod z místa bydliště pro ně nebyl tak problematický. Pokud šlo např. o potomka, který měl po otci převzít řemeslo, bylo potřeba nejdříve odejít z domova za tovaryšským vyučením. A i při té příležitosti se mohlo stát, že poznal partnerku, se kterou chtěl strávit zbytek života a založit rodinu. To bylo dalším velmi častým důvodem k odchodu z domova. Pokud si muž vybral partnerku z jiné vsi, bylo velmi pravděpodobné, že ho bude následovat do jeho původního bydliště.

Jak zmiňuje ve své práci Věra Kalousová, méně migrací se uskutečňovalo před polovinou 19. století vzhledem k působení vrchnosti a jiných správních úřadů, které měly za cíl udržet co nejvíce obyvatelstva ve svém dominiu.²⁹³

10.1 Sňatková migrace snoubenců z farnosti

Výzkum teritoriálního původu manželů byl sledován na základě zápisů v matrikách koncem 18. až počátkem 20. století, tedy po celé sledované období. U obou snoubenců bylo uváděno místo jejich narození a bydliště. V případě svobodných nevěst bylo v matriční evidenci zapsáno bydliště otce. Pokud byla žena vdovou, bylo evidováno společné bydliště po zesnulém manželovi i vlastním otci. V pozdějších letech byla zapisována i profese (služka, šička, dělnice), kterou žena vykonávala a s ní i místo výkonu. Podobně tomu bylo i u ženicha, kde bylo zapsáno místo narození, bydliště, popř. i místo, kde právě aktuálně vykonával pracovní činnost. Pokud byl muž vdovcem, jeho zesnulá žena nehrála v evidenci žádnou roli a nebyla ani zapisována do matriky, tak jak tomu bylo u nevěsty.

Problematický aspekt nastal, pokud se oba snoubenci rozhodli vzít na jiném místě než v lokalitě, ze které pocházeli. Místo sňatku nebylo v některých případech blíže specifikováno. Faktem je, že před polovinou 19. století si lidé hledali partnery převážně v místě svého bydliště nebo působiště. K takovému setkání mohlo dojít při běžné komunikaci, ale i při výkonu pracovní činnosti nebo při společenských událostech, které se v obci konaly. Zvýšená mobilita se tak v 19. století více rozvíjela a partneři byli vybíráni i ze vzdálenějších lokalit.

Pro studium teritoriální migrace bylo časové období rozděleno pro lepší představu a přehlednost do dvou období: 1765–1849 a 1850–1919. Na těchto obdobích si lze ukázat, kolik

---

²⁹³ V. KALOUSOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Lochenice*, s. 131.

sňatků proběhlo ve vzdálenosti určitých kilometrů od Jilemnice. Obce, které byly nejvíce zastoupeny: Arnoštov, Hrabačov, Jilemnice, Jilem, Horní Sytová, Víchová nad Jizerou, Kundratice, Mříčná, Peřimov, Horní a dolní Branná, Vysoké nad Jizerou, Roprachtice, Benecko, Horní Štěpanice, Jestřebí, Kruh, Mrklov, Poniklá, Přívlaky, Nová Paka, Nová ves, Martinice v Krkonoších.

Výzkum byl zaměřen na místní snoubence, kteří pocházeli z území farnosti Jilemnice a na cizí, kdy v případě obou oddaných byla uvedena lokalita mimo farnost.

Matriky oddaných nám společně se zjištěnými výsledky ukazují, s jakými lokalitami byla zkoumaná farnost spjata s ohledem na sňatky. Svatební obřad se ve velké většině odehrával v bydlišti nevěsty. Nicméně faktem zůstává, že ve většině případů po svatbě žena odešla do bydliště svého snoubence.

Tabulka 14. Migrace obyvatel farnosti na základě matriční evidence oddaných v letech 1765–1849

Vzdálenost v (km) ²⁹⁴	Muži				Ženy				Celkem
	svobodní	%	vdovci	%	svobodné	%	vdovy	%	
0-9	2041	85,4	376	83,7	2214	84,9	203	87,9	4834
10-19	152	6,4	42	9,4	180	6,9	14	6,1	388
20-29	71	3,0	14	3,1	79	3,0	6	2,6	170
30-39	48	2,0	5	1,1	52	2,0	1	0,4	106
40-49	16	0,7	1	0,2	17	0,7	0	0,0	34
50-59	9	0,4	2	0,4	11	0,4	0	0,0	22
60-69	16	0,7	4	0,9	17	0,7	3	1,3	40
70-79	5	0,2	1	0,2	5	0,2	1	0,4	12
80-89	2	0,1	0	0,0	1	0,0	1	0,4	4
90-99	2	0,1	0	0,0	2	0,1	0	0,0	4
100 +	28	1,2	4	0,9	30	1,2	2	0,9	64
Celkem	2390	100,0	449	100,0	2608	100,00	231	100,0	5678

V období mezi lety 1765–1849 bylo oddáno celkem 5 678 osob. Tabulka 14 je rozdělena na svobodné a ovdovělé muže a ženy k lepší přehlednosti zjištěných hodnot. Nejvíce osob bylo před polovinou 19. století oddáno ze vzdálenosti od bydliště v rozmezí 0–9 km. K podobnému výsledku před skončením 19. století dospěla i Michaela Holubová ve své výzkumné práci o farnosti Dobrovice.²⁹⁵

V jilemnické farnosti podle matrik v letech 1765–1849 v největším počtu pocházeli

²⁹⁴ Vzdálenost byla měřena podle současných parametrů. Vždy byla vybrána nejkratší automobilová cesta, která odpovídá aktuální vzdálenosti. Mapy.cz, Online, [cit. 26.5.2022]. URL:<<https://mapy.cz/s/jarejamuha>>.

²⁹⁵ Markéta HOLUBOVÁ, *Geografická a sociální mobilita snoubenců farnosti Dobrovice od konce 18. století do druhé poloviny 19. století*, Historická demografie 28, 2004, s. 111–155.

snoubenci z obcí vzdálených do 9 km. Z toho svobodných mužů bylo 2041 a vdovců 376 a tito muži tvořili 85,4 % z celkového evidovaného počtu. Ženy v této vzdálenosti do 9 km byly na tom podobně, svobodných bylo 2214 a vdov 203 a celkem se jednalo o 84,9 % z celkového počtu. Celkem se z matriční evidence jednalo o 4834 lidí. Tento závěr potvrzuje plošné tvrzení, že snoubenci neopouštěli místo bydliště a brali se v jeho územním rozsahu. Můžeme konstatovat, že i páry, které vstupovaly do druhého či dalšího manželství, zůstávali převážně v lokalitě farnosti. Ještě vzdálenost 10–19 km byla přijatelná pro 152 svobodných mužů a 42 vdovců a 180 svobodných žen a 14 vdov. U větších vzdáleností již počty snoubenců výrazně klesají.

Zajímavé zjištění je ale také u vzdálenosti nad 100 km od místa farnosti, kdy byl zjištěn počet oddaných 64 (svobodných mužů 28, vdovců 4, svobodných žen 30, vdovy pouze 2). Zejména u svobodných mužů se jednalo o výše postavené úředníky a vojáky, kteří pocházeli ze vzdálenějších měst a obcí (převážně středních Čech či Rakous).

Tabulka 15. Migrace obyvatel farnosti na základě matriční evidence oddaných v letech 1850–1919

Vzdálenost v (km) ²⁹⁶	Muži				Ženy				Celkem
	svobodní	%	vdovci	%	svobodné	%	vdovy	%	
0-9	1389	75,6	257	73,4	1503	74,7	143	82,2	3292
10-19	132	7,2	37	10,6	155	7,7	14	8,0	338
20-29	62	3,4	16	4,6	75	3,7	3	1,7	156
30-39	52	2,8	11	3,1	60	3,0	3	1,7	126
40-49	35	1,9	4	1,1	38	1,9	1	0,6	78
50-59	31	1,7	6	1,7	34	1,7	3	1,7	74
60-69	15	0,8	4	1,1	19	0,9	0	0,0	38
70-79	4	0,2	1	0,3	4	0,2	1	0,6	10
80-89	11	0,6	1	0,3	10	0,5	2	1,1	24
90-99	4	0,2	1	0,3	5	0,2	0	0,0	10
100 +	102	5,6	12	3,4	110	5,5	4	2,3	228
Celkem	1837	100,0	350	100,0	2013	100,0	174	100,0	4374

Tabulka 15 se vztahuje k období migrace mezi lety 1850–1919. V tomto přehledu je vidět, jak se situace změnila. Vzdálenost už nehrála tak významnou roli jako v době předešlé a snoubenci již uzavírali sňatky i z mnoha vzdálenějších lokalit. V 75,6 % u mužů a v 74,7 % u žen ale stále převažuje vzdálenost do 9 km od farnosti. V tomto případě se jednalo celkem o 3292 snoubenců. Další větší skupina, a to v počtu celkem 338 osob, patřila do vzdálenosti od farnosti

²⁹⁶ Vzdálenost byla měřena podle současných parametrů. Vždy byla vybrána nejkratší automobilová cesta, která odpovídá aktuální vzdálenosti. Mapy.cz, Online, [cit. 26.5.2022]. URL:<<https://mapy.cz/s/jarejamuha>>.

od 10–19 km. Vdovy i vdovci setrvali po celou dobu opět převážně v místě svého trvalého pobytu.

Zejména po roce 1848 docházelo k vlně sociální mobility, a to jak z hlediska politického, tak i ekonomického. Začínaly vznikat nové spolky divadelní, pěvecké, dobrovolnické či tělovýchovné. I tam se mladí lidé mohli setkávat a vytvořit si nové vztahy a odcházet za partnery do jiných obcí. Míra industrializace a s ní spojená tovární a průmyslová výroba se zvyšovala. Venkovskému obyvatelstvu se nabízely jiné možnosti, a tak mnoho lidí odcházelo za lepšími pracovními příležitostmi a s tímto jevem souvisela i rozsáhlá migrace budoucích oddaných párů. Rostla i inteligence a vzdělanost. O tom svědčí odchod obyvatel do vzdáleností nad 100 km, kterých bylo ve zkoumaném období zaznamenáno 228 (svobodných mužů 102, vdovců 12, svobodných žen 110, vdov 4). V těchto případech se jednalo o úředníky, profesory, lékaře, ale v neposlední řadě i řemeslníky, kteří měli v polovině 19. století stále více možností uplatnění. Také nesmíme opomenout, že vzrůstal i počet pracovních příležitostí z důvodu zvyšující se výroby v průmyslovém odvětví. Začala růst životní úroveň, zlepšovaly se pracovní podmínky a postupně se měnila i kvalita života.

10.2 Migrace cizích snoubenců

Z celkového počtu sňatků se podíleli čtyřmi procenty snoubenci, kteří do farnosti nepatřili, ale byli zde oddáni. Tabulka byla rozdělena na muže a ženy, kteří tvořili část započítaného vzorku. Celkem bylo zjištěno 204 sňatků snoubenců za celé sledované období, kteří byli z jiných lokalit a nepatřili do farnosti.

Tabulka 16. Cizí snoubenci ve farnosti 1765–1849

Vzdálenost v (km) ²⁹⁷	Muži		Ženy		Celkem
	cizí	%	cizí	%	
0-9	58	58,0	57	57,0	115
10-19	28	28,0	21	21,0	49
20-29	4	4,0	5	5,0	9
30-39	4	4,0	0	0,0	4
40-49	1	1,0	4	4,0	5
50-59	2	2,0	3	3,0	5
60-69	1	1,0	1	1,0	2
70-79	0	0,0	0	0,0	0
80-89	0	0,0	0	0,0	0
90-99	0	0,0	1	1,0	1
100+	2	2,0	8	8,0	10
Celkem	100	100,0	100	100,0	200

V tabulce 16 vidíme, že v prvním období (1765–1849) ve vzdálenosti 0–9 km od farnosti se jednalo celkem o 115 cizích snoubenců, čili těch, kteří patřili do jiné farnosti. V některých vzdálených úsecích dokonce žádný cizí snoubenec nebyl (80–99 km). Nad 100 km se jednalo o dva muže a osm žen. Nejdlejší vzdálenost snoubenců v tomto případě dosahuje až do sousední země Rakouska. Mezi další města nad 100 km se řadí Frenštát, Bruntál, Stříbro nebo Radiměř u Svitav.

Tabulka 17. Cizí snoubenci ve farnosti 1850–1919

Vzdálenost v (km) ²⁹⁸	Muži		Ženy		Celkem
	cizí	%	cizí	%	
0-9	39	37,5	31	29,8	70
10-19	25	24,0	34	32,7	59
20-29	4	3,8	11	10,6	15
30-39	6	5,8	5	4,8	11
40-49	5	4,8	1	1,0	6
50-59	4	3,8	3	2,9	7

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Tamtéž.

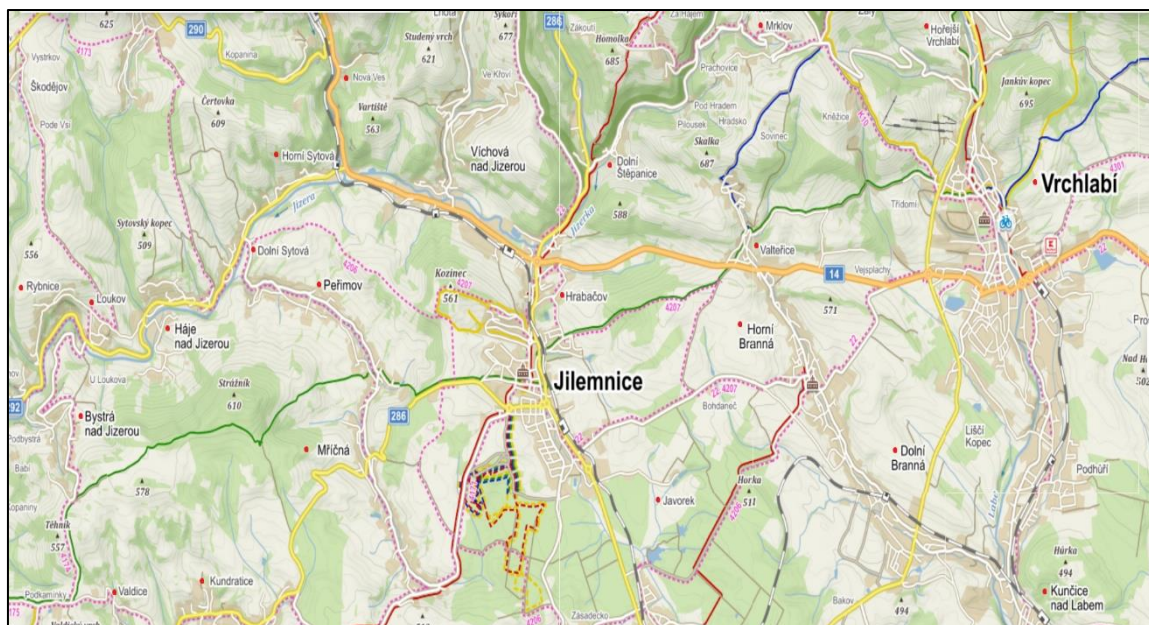

60-69	1	1,0	3	2,9	4
70-79	1	1,0	2	1,9	3
80-89	1	1,0	3	2,9	4
90-99	2	1,9	0	0,0	2
100+	16	15,4	11	10,6	27
Celkem	104	100,0	104	100,0	208

V letech 1850–1919 bylo evidováno 70 cizích snoubenců, kteří pocházeli ze vzdálenosti do 9 km. Poté cizí snoubenci ubývají a hodnota se zvyšuje až u vzdálenosti nad 100 km, která nebyla v této době již problémem. Je zde dobře vidět proti minulé tabulce posun mezi staletími. Nad 100 km vzdálenosti bylo zjištěno celkem 27 oddaných párů. Mužů bylo 16 a žen 11. Muži velmi často odcházeli do středočeského kraje, konkrétně do hlavního města Prahy. Bylo to dáno novými pracovními příležitostmi, kde se vyskytovaly profese jako byl obchodník, lesní technický úředník, učitel nebo průvodčí. Jednalo se především o města Praha, České Budějovice, Žitava. Zajímavým údajem je, že oddaní ve třech případech povolání (klempíř, obuvník, švadlena) pocházeli z města Žitava v Sasku. Možným vysvětlením zůstává, že město leží na pomezí Čech, Polska a Německa a mohlo by se tak jednat i o rodinné vazby.

Mapa znázorňuje, odkud v nejčastějších případech pocházeli snoubenci.²⁹⁹

Obrázek 1. Migrace obyvatel z farnosti

²⁹⁹ Červené tečky značí nejčastější názvy obcí odkud snoubenci pocházeli. Obce lze zařadit v rozmezí do 25 km. Mapy.cz, Online, [cit. 26.5.2022]. URL:<<https://mapy.cz/s/jarejamuha>>.

11. ZÁVĚR

Tématem této diplomové práce byla „Sňatečnost a sňatková migrace ve farnosti Jilemnice od konce 18. do počátku 20. století“. Cílem práce bylo zmapovat vývoj v této společenské oblasti v historicko-demografickém a historicko-kulturním kontextu celého farního úřadu Jilemnice.

Potřebná data byla čerpána z katolické matriční evidence z let 1765–1919. Rok 1765 jak již bylo zmíněno v úvodu, byl vybrán jako první možný rok, z kterého bylo možné data čerpat, z důvodu požáru, a tedy zničení předchozích matrik v roce 1788. Výzkum byl prováděn anonymní excerpcí dat z matrik oddaných. Zkoumané období mezi zvolenými lety tvořilo celkem 154 let, což je dostatečně dlouhá doba na utvoření si názoru, jak se společnost v této oblasti vyvíjela a zároveň byly k dispozici i dostupné materiály v podobě evidence oddaných. Matriky nám posloužily jako dobrý zdroj pro pochopení demografických změn v průběhu sledovaných let a dále i k představě, jak se v této době obyvatelům ve farnosti žilo. Velká časová náročnost takového výzkumu vede k tomu, že tato metoda zkoumání zůstává upozaděna. Historické dokumenty kvůli náročnosti nejsou zkoumány natolik, jak by si tento výzkum, který prokazatelně přispívá k pochopení demografické problematiky, zasloužil.

První část diplomové práce byla věnována pramenům a literatuře a historii farnosti. Pohled do historie nám ukázal, jak se farnost a zejména centrum města Jilemnice vyvíjely a jaké byly jeho změny fyzické i společenské během zkoumaných let. Proměna města Jilemnice byla nejvíce vidět zejména v manufakturní výrobě a rozvoji, kdy panství získal šlechtický rod Harrachů. Lokalita byla během let poničena válkami, které se přes ni prohnaly, také byla dosti zdecimována hladomorem, který postihl i celou monarchii. Události válečného nebo epidemického charakteru pak měly podstatný vliv na zkoumanou sňatečnost, která se během těchto bouřlivých let značně snižovala.

Další kapitoly jsou věnovány manželskému právu. Je zde popisován vývoj manželského práva v průběhu sledovaných let, a to jak ze státního pohledu, tak i z pohledu církevního, dále z jakých příčin nemohlo ke sňatku dojít, jaký věk byl pro uzavření sňatku vhodný nebo co obnášelo, pokud snoubenci chtěli vstoupit do manželství.

Jak vypadaly dny před svatbou, během svatebního veselí nebo dny manželů po svatbě byly představeny v následující kapitole. Tato kapitola nám měla ukázat celkový pohled na to, jak se sňatek vyvíjel u obyčejných lidí, jaké přípravy mu předcházely a jaké tradice se musely dodržovat.

Poslední kapitoly diplomové práce tvoří demografický výzkum týkající se sňatečnosti a migrace obyvatel ve farnosti Jilemnice od konce 18. do počátku 20. století. Celkový počet uzavřených sňatků, kdy snoubenci vstoupili po manželském slibu do společného života, byl 5026 za celé sledované období. Nejvíce uzavřených manželství bylo v počátečních letech zkoumaného období, a to v roce 1765. V tomto roce bylo uzavřeno ve farnosti 83 sňatků. Ve zkoumaných letech můžeme i vysledovat, jaký vliv měl na sňatečnost ve farnosti např. již zmíněný hladomor. V roce 1771, kdy začínal hladomor, křivka sňatků začala velmi rychle klesat a bylo uzavřeno pouze 14 sňatků. Stagnaci v uzavírání sňatků můžeme vidět i v době Napoleonských válek či první světové války, kdy bylo v předposledním roce války uzavřeno pouze 8 manželství. Odchod mužů do války způsoboval logicky značný pokles sňatečnosti i jiných demografických jevů, které byly znatelné i v ostatních sledovaných farnostech.

Ve sledovaných ukazatelích můžeme porovnávat tyto údaje s celozemskými čísly, kdy např. hrubá míra se ve farnosti Jilemnice neodlišovala od jiných farností a po celou dobu se držela v porovnání s celoplošnými zkoumanými výsledky. Pouze rok 1869 se odlišoval o 1 promile, jinak spíše kolísal mezi 7–8 promile. Další kapitolu tvořil zkoumaný věk snoubenců při vstupu do manželství. Zde byl zjišťován průměrný sňatkový věk při vstupu do prvního a dalšího manželství a také věkové rozdíly mezi manželi. Ve farnosti byl průměrný sňatkový věk zjišťován u obou pohlaví. Nejčastější věk u mužů, kteří vstupovali do manželského svazku byl kolem 25–28 let. U žen byl nejčastější věk od 22–26 let.

Věk při vstupu do manželství byl ovlivněn zákony, které se v průběhu let měnily. Věk mohl být též ovlivněn výkonem povolání např. u vojáků. Nejnížší průměrný sňatkový věk při vstupu do prvního manželství ženicha byl zaznamenán v letech 1785–1789 a dále 1790–1799. Též u žen byl v roce 1785–1789 nejnížší průměrný věk při vstupu do manželského svazku. Dále byl zkoumán rodinný stav snoubenců, kdy v 80 % celého vzorku vstupovali do svazku svobodní partneři. Palingamní sňatky byly zastoupeny ve zbylých 20 %.

Sociální původ snoubenců je podrobně rozepsán v jedné z nejzajímavějších kapitol, která potvrdila původní představu o charakteru lokality. Jednotlivá povolání byla rozřazena do dvanácti sociálních skupin. Nejpočetnější skupinu tvořily povolání ze střední vrstvy, z řad řemeslníků a živnostníků, kde se jednalo o profese obchodníků, krejčích nebo tkalců a dalších.

Sezónním rozložením sňatků nám výzkum ukázal, jaké měsíce byly pro uzavírání svateb nejpříznivější. Potvrdilo se, že obyvatelé farnosti po celé zkoumané období dodržovali církevní předpisy, které byly ovlivňovány zvyky, tradicemi ale také oficiálními nařízeními. Nejpočetněji

zastoupeným měsícem, kdy proběhlo ve farnosti nejvíce oddavek, byl měsíc únor, poté listopad. Nejméně svateb připadalo na měsíc prosinec, kdy se církev připravovala po dobu adventní doby na Kristův příchod. Dá se vyhodnotit ze sledování, že i letní měsíce jsou zastoupeny v oddavkách velmi málo z důvodů věnování se sezónní zemědělské činnosti.

Migrace obyvatel byla také jedna ze zásadních témat práce. Geografická mobilita byla často způsobena odchodem za vyučením, novou prací nebo odchodem z důvodů následování svého partnera. Obyvatelé z farnosti do první poloviny 19. století odcházeli nejvíce do blízkých obcí vzdálených od 0–9 km nebo 10–19 km. Od druhé poloviny 19. století je migrace obyvatel čím dál více ovlivněna politicko–ekonomickou situací, kdy obyvatelé měli více možností opustit svou rodnou obec. Výzkum se zabýval i tematikou cizích snoubenců, kteří do farnosti nepatřili. Ti představovali ve statistice pouze 4 % z celkového počtu snoubenců.

Jsem přesvědčena, že cíl diplomové práce, který byl před začátkem rozpracování požadován, byl splněn. Snažila jsem se, aby veškeré údaje, které byly v matričních knihách k dispozici, co nejvíce podchytit a rozpracovat na základě anonymní excerpce dat. I když studium matriční evidence bylo velmi časově náročné, mám dojem, že by bylo příhodné tuto problematiku ještě více rozebrat. Při případném dalším výzkumu by bylo vhodné se zaměřit na další aspekty zkoumaného prostředí, a tím rozšířit celkový pohled na společnost žijící ve farnosti Jilemnice. Na závěr je nutné ocenit zápisy farářů, které byly po celou dobu zkoumaného období velmi důležitým aspektem. Tento historický materiál je z dnešního pohledu velmi přínosným a lze z něj odvodit, jak žili naši předci. Zkoumání historicko–demografické je velkým přínosem k poznání minulosti a zároveň k pochopení současnosti. Některé společenské jevy a tradice se zachovávají do dnešních dní, a to je jen dobře, protože jen tak se zdravě vyvíjí kulturní společnost.

12. POUŽITÁ LITERATURA

12.1 Prameny

Státní oblastní archiv Hradec Králové, Sběrka matrik východočeského kraje 1587-1949

Farní úřad Jilemnice

Matrika oddaných 1765–1818, inv. č. 4224, sign. 4920.

Matrika oddaných 1815–1851, inv. č. 4225, sign. 4925.

Matrika oddaných 1852–1882, inv. č. 4226, sign. 4226.

Matrika oddaných 1882–1919, inv. č.4227, sign. 6812.

Matrika oddaných 1817–1867, inv. č.4228, sign. 4936.

Matrika oddaných 1818–1903, inv. č.4229, sign. 6810.

Matrika oddaných 1819–1919, inv. č. 4230, sign. 6811.

Matrika oddaných 1904–1949, inv. č.4231, sign. 8747.

Byly použity digitalizované verze matričních knih [cit.8.10.2022].

URL:<https://stare.vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2020/08/8700_Sbrika-matrik-Vychodoceskeho-kraje-1587-1949_NAD_190-stav-2020-08-18.pdf>.

Státní oblastní archiv Hradec Králové

Erik BOUZA – Jarmila MORAVCOVÁ, SOA Hradec Králové, *Velkostatek Jilemnice 1661–1947*, Inventář, 1.část, č. f. 341.

Státní okresní archiv Semily

Ilona ČINOVCOVÁ – Ivo NAVRÁTIL, SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice 1596–1945 (1955)*, Inventář, Semily 1998, č. 191, sign.04/92, JAF 83.

Michaela MENŠÍKOVÁ – David MAREK, *Archiv obce Hrbačov 1850–1945 (1949)*, Inventář, Státní okresní archiv Semily, Semily 2004, č. 539, sign.04-179, JAF 115.

12.2 Literatura

- Jindřich AMBROŽ, *Jilemnice: výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města*, Jilemnice 1975.
- Jan ASSMANN, *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*, Praha 2001.
- Zuzana BENUŠKOVÁ, *Už sa chystá svatba istá:svadobné obyčaje slovom a obrazom*. Bratislava 2020.
- Klement BOROVIČ, *Úřední sloh církevní: příručná kniha praktického úřadování pro katolické duchovenstvo*, Praha 1887.
- Jean Claude BOLOGNE, *Svatby: Dějiny svatebních obřadů na západě*, Praha 1997.
- John BOSSY, *Křesťanství na západě 1400–1700*, Praha 2008.
- Emanuel DOLEŽAL, *O zkušbách snoubců*, in: Časopis katolického duchovenstva 19, č. 1, Praha 1846, s. 65–90.
- Jan DUDA, *Manželské právo v katolické církvi v kontextě současnosti*, Praha 2021.
- Richard Van DULMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18.století)*, Praha 1999.
- Sabina DUŠKOVÁ, *Demografický vývoj obyvatelstva v Ústí nad Labem v 19. století*. Historická demografie 24, 2000, s. 109–154.
- Jan DVOŘÁK – Karel MALÝ, *200 Všeobecného občanského zákoníku*, Praha 2011.
- Mircea ELIADE, *Iniciace, rituály, tajné společnosti: Mystická zrození*, Brno 2004.
- Lukáš FASOR a kol., *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*, Brno 2009.
- L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998.²
- Ludmila FIALOVÁ, *Vývoj sňatečnosti a plodnosti v českých zemích v 19.století*, Historická demografie 12,1987, s. 207–224.
- Sigmund FREUD, *Totem und Tabu: Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker*, Imago, Vídeň 1913.
- Václav FROLEC, *Čas života a obyčejová tradice*, in: Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka, Brno 1985, s. 18–28.

- Arnold Van GENNEP, *Přechodové rituály– Systematické studium rituálů*, Praha 1997.
- Franz GIFTSCHÜTZ, *Počátkové k veřejnému v císařství král. zemích předepsanému vykládání pastýřské theologie*, Praha 1790.
- Jack GOODY, *Proměny rodiny v Evropě a historii*, Praha 2006.
- Josef GRULICH, *Migrace městského a vesnického obyvatelstva. Farnost České Budějovice 1750–1824*, České Budějovice 2013.
- Kamil HENNER, *O uherském právu manželském*, Praha 1904.
- Markéta HOLUBOVÁ, *Geografická a sociální mobilita snoubenců farnosti Dobruška od konce 18. století do druhé poloviny 19. století*, Historická demografie 28, 2004, s. 111–155.
- Pavla HORSKÁ, *Poměr církvi k manželství a rodině v Čechách 19. století*, in: Bůh a bohové: církve, náboženství a spiritualita v českém 19. století, Praha 2003, s. 84–89.
- Jan HORSKÝ – Markéta SELIGOVÁ, *Rodina našich předků*, Praha 1996.
- Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740*, Praha 2013.
- Antonín Ignác HRDINA, *Kanonické právo: Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, Plzeň 2011.
- Milada HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině: komentář*, 3.vydání, Praha 2005.
- Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ a kol., *Tereziánský katastr český, sv. 1, Rustikál (kraje A-CH)*, Praha 1964.
- Jiljí CHLÁDEK, *Počátkové opatrnosti pastýřské, neb krátká naučení jakby se pastýřové duchovní v povolání svém chovati měli*, Díl II. Praha 1780.
- Eva JANČÍKOVÁ, *Historie svateb od nejstarších dob až po současnost*, Praha 2012.
- Šárka JIRÁSKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790–1899*, Diplomová práce, Pardubice 2006.
- Jana JIROUŠKOVÁ a kol., *Svatební rituály u nás a ve světě*, Praha 2012.
- Marta KADLECOVÁ – Karel SCHELLE – Renata VESELÁ, *Dějiny českého soukromého práva*, Plzeň 2007.
- Květa KALIBOVÁ – Zdeněk PAVLÍK – Alena VODÁKOVÁ, *Demografie (nejen) pro demografy*, 2. vydání., Praha 1998.

- Věra KALOUSOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Lochenice v letech 1784-1900*, Historická demografie 30, 2006, s. 67–143.
- Jana KARLOVÁ, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, Červený Kostelec 2013.
- Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*, Praha 1965.
- Jan KAŠNÝ, *Manželství v západní tradici*, České Budějovice 2016.
- Jiří KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962.
- Jiří KLABOUCH, *Politický konsens k manželství v Čechách*, Praha 1960.
- Vilém KNOLL – Karel SCHELLE – Ladislav VOJÁČEK, *České právní dějiny*, Plzeň 2008.
- Jana KOŠTUŘÍKOVÁ, *Svatební hostina: tradiční pokrmy a způsob stolování na vybraných příkladech z Valašska a Podřevnicka*, in: Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, s. 123–127.
- Stanislava KOVÁŘOVÁ, *Pranostiky pro každý den*, Olomouc 2003.
- Pavel KRAS – Martin NODL, *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčej*, Praha 2014.
- Michal KRÁLÍK, *ABGB a role českého soudce v proměnách času*, in: 200 let ABGB od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva, Praha 2011, s. 77–95.
- Jan KRČMÁŘ, *Právo občanské IV.*, Praha 1936.
- Josef KUPKA, *Ohlášky manželské a pomíjení jich*, Časopis katolického duchovenstva 3, č. 3, Praha 1862, s. 169–179.
- Jiřina LANGHAMMEROVÁ – Jakub LANGHAMMER, *Fenomény lidových tradic*, Praha 2021.
- Milena LENDEROVÁ – Marie MACKOVÁ a kol., *Dějiny každodennosti v dlouhém 19. století*, Pardubice 2005.
- Milena LENDEROVÁ, *K hříchu i modlitbě: Žena devatenáctého století*, Praha 2016.
- Milena LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*, Praha 1999.
- Milena LENDEROVÁ – Božena KOPIČKOVÁ a kol., *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.
- Jan LUŠTINEC, *Zmizelé Čechy: Jilemnice*, Praha 2007.

- Jan LUŠTINEC *Jilemnice historická zastavení*, Jilemnice 2000.
- Jan LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, Vrchlabí 2018.
- Jan LUŠTINEC, Šlechtické rody: *Harrachové*, Krkonoše–Jizerské hory, č. 1, Vrchlabí 1999.
- Jan LUŠTINEC, *Historie místní dráhy Martinice v Krkonoších – Jilemnice – Rokytnice nad Jizerou*, Praha 2004.
- Marie MACKOVÁ, *Sňatek ve světle rakouského Všeobecného občanského zákoníku*, in: *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*, Pardubice 2007, s. 67–73.
- Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK, *Nástin sociálního vývoje v českých zemích 1781–1914*, Praha 2010.
- Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK, *O středních vrstvách v českých zemích 1750–1950*, Opava 2002.
- Erika MALINIÁKOVÁ, *Zákon o manželskom práve a parlamentné rozpravy v Uhorsku v roku 1894*, *Forum historiae* 9, 2015, s. 92–109.
- Karel MALÝ, *České právo v minulosti*, Praha 1995.
- Karel MALÝ a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3.vydání, Praha 2003.
- Karel MALÝ a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 4.vydání, Praha 2010.
- Josef MATZKE, *Manželství v pravěku: přirozené právo manželské podle svědectví etnografie*, Olomouc 1934.
- Eduard MAUR, *O počátcích a vývoji církevních matrik se zvláštním zřetelem k českým poměrům*, *Historická demografie* 3, 1969, s. 4–19.
- Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, *Historická demografie* 6, 1972, s. 40–58.
- Miroslava MELKESOVÁ, *Církevní matriky českých zemích v pozornosti badatelů*, *Historická demografie* 32, 2008, s. 5–56.

Petr MRKVÝVKA – Renata VESELÁ, *Vybrané otázky z dějiny kanonického práva*, Brno 1992.

Pavla NÁCOVSKÁ, *Svatební smlouvy jako pramen sociálně-dějinného a historickodemografického poznání (Kutná Hora 1550-1600)*, *Historická demografie* 21, 1997, s. 37–72.

Alena NACHMANOVÁ, *Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zásnubách a svatbě*, in: *Oznamuje se láska našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*, Pardubice 2007.

Alexandra NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*, Praha 2012.

Alexandra NAVRÁTILOVÁ, *Darování ženichovi a nevěstě v průběhu svatebního veselí*, in: *Svatební obřad: současný stav a proměny*, Brno 1983, s. 93–99.

Šárka NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, *Protoindustriální společnost. Populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*, Pardubice 2019.

Marie NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, Praha 1999.

Jan OTTO, *Ottův slovník naučný*, 16.díl, Praha 1900.

Vincenc PAULUS, *Svatba v okolí Chrasti (na Chrudimsku)*, *Český lid* 3, Praha 1894, s. 103–111.

Zuzana PAVELKOVÁ ČEVELOVÁ, *Každodennost manželství 19.století v Čechách pohledem soudních akt a příruček pro katolického kněze*, Pardubice 2015.

Pavel POPELKA, *Od věnečku k obálce aneb co všechno kdysi znamenala svatba na Uherskobrodsku a Moravských Kopanicích*, Uherský Brod 2011.

Július POPELY, *Vzťah medzi štátom a cirkvou v poslednej tretině 19.storočia a korene politického klerikalizmu v Uhorsku*, *Historická štúdie* 24, 1980, s. 77–92.

Jiří REJZEK, *Český etymologický slovník*, Voznice 2001.

Friedrich Joseph ROTMANN, *Popis svatebních obyčejů u známých národů*, Praha 2009.

Pavel ŘÍČAN, *Cesta životem*, Praha 2004.

Václav SEKERA ed.al., *Obyvatelstvo českých zemí v letech 1754–1918*, I–II, Praha 1978.

- Ilona SCHELLEOVÁ– Karel SCHELLE, *Civilní kodexy 1811–1950–1964*, Brno 1994.
- Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN – Renta VESELÁ, *Rodinné kodexy*, Brno 2010.
- Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodných zpráv a dobových komentářů*, Ostrava 2012.
- Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Encyklopedie českých právních dějin*, III. svazek K–M, Plzeň 2015.
- Antonín SKOČDOPOLE, *Příručná kniha bohosloví pastýřského*, Díl 2., Praha 1891.
- Kamila SKOPOVÁ, *Rodinné svátky o století zpátky aneb oslavy a rituály v české domácnosti*, Praha 2010.
- Markéta SKOŘEPOVÁ – Josef GRULICH, *Palingamní sňatky na území českobudějovické diecéze ve srovnávací perspektivě: farnosti České Budějovice a Nový Rychnov, 1786–1825*, *Historická demografie* 41, 2017, s. 151–171.
- Alois SOLDÁT, *O uherském právu manželském*, *Časopis katolického duchovenstva*, č. 4. 1905, s. 46–52.
- Johann G. SOMMER, *Das Königreich Böhmen: Dritter Band, Bidschower Kreis*, Praha 1835.
- Lucie STEINBACHOVÁ, *Demografický vývoj hladomorů 1771-1772*, *Historická demografie* 25, Praha 2001, s. 101–128.
- Lucie STEINBACHOVÁ, *Hladomor v letech 1771-1772*, *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje* 3, 2002, s. 188–196.
- Hana STOKLASOVÁ, *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19.století*, Pardubice 2017.
- Alexandra ŠIKULOVÁ, *Demografický vývoj ve farnosti Libčany v dlouhém 19.století (1785–1914)*. Diplomová práce, Pardubice 2009.
- Alexandra ŠIKULOVÁ, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Libčany v "dlouhém" 19. století (1785–1914)*, *Historická demografie* 34, 2010, č. 2, s. 114–175.
- Jaroslav ŠTIKA, *Svatební hostina jako jev sociální a hospodářský*, in: *Svatební obřad*, Brno 1983, s. 77–82.
- František TOMÁŠEK, *Katechismus katolického náboženství*, Praha 2006,

Victor TURNER, *Průběh rituálu*, Brno 2004.

Zdeněk UHEREK a kol. *Migrace: historie a současnost*, Ostrava 2016.

Eva UCHALOVÁ, *Dámské svatební šaty ve sbírkách Uměleckoprůmyslového musea v Praze*, in: *Oznamuje se láskám našich aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*, Pardubice 2007, s. 229–240.

Václav VALEŠ, *Prvorepubliková novela manželského práva č.320/1919 Sb. z. a. n.*, *Revue církevního práva* 1, roč. 45, Praha 2010.

Václav VANĚČEK, *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, 3. vydání, Praha 1975.

Renata VESELÁ a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*, Praha 2005.

Renata VESELÁ, *Vývoj rodinného práva do roku 1938*, Brno 1993.

Karel VIK, *Učitelé a učitelky*, *Ženský obzor* I, 1902, č. 3, s. 34–36.

Ladislav VOJÁČEK – Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*, Brno 2012.

Alena VONDRUŠKOVÁ, *Rodinné svátky a oslavy*, Praha 2010.

Alena VONDRUŠKOVÁ, *Rodina: populárně historická encyklopedie*, Brno 2020.

Aneta ZÁŘECKÁ, *Nemanželské děti v Jilemnicích v letech 1765-1913*, *Bakalářská práce*, Pardubice 2020.

Čeněk ZÍBRT, *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Praha 2006.

Rudolf ŽÁČEK, *Svatební zvyky, festivaly a rituály*, in: *Svatby oddavky veselí: příspěvky k tématu*, Opava 2018, s. 73–124.

12.3 Internetové odkazy

Město Jilemnice oficiální stránky města, O městě, Online, [cit. 5.5.2022]. URL:<<https://www.mestojilemnice.cz/o-meste/o-meste/>>.

Historický lexikon obcí České Republiky – 1869-2011: III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad/lokalit v letech 1869-2011. Český statistický úřad. Online, [cit. 7.5.2022]. URL:<https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatel-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015>.

Česká republika od roku 1989 v číslech, Obyvatelstvo: vybrané demografické údaje, Online, [cit. 22.10.2022]. URL:<<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-aktualizovano-2682022>>.

Milena LENDEROVÁ – Marie MACKOVÁ a kol. *Dějiny každodennosti v dlouhém 19.století*, II. díl, Pardubice 2005, Online, [cit. 15.10.2022]. URL:<https://ff.upce.cz/sites/default/files/public/st49717/dejiny_kazdodennosti_19._stoleti_1_40596.pdf>.

Pastorace: podklady pro pastore a duchovní život, Poznámky k celibátu. Online, [cit. 10.6.2022]. URL:<<https://www.pastorace.cz/texty/knihovna/14-poznamky-k-celibatu>>.

Zákon 455/1919 Sb. o zrušení celibátu literárních a industriálních učitelek ve školách, Online, [cit. 10.6.2022]. URL:<<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1356/1/2/zakon-c-455-1919-sb-kterym-se-zrusuje-celibat-liternich-a-industrialnich-ucitelek-na-skolach-obecnych-a-obcanskych-mestanskych-v-republice-ceskoslovenske>>.

Mapy.cz, Online, [cit. 26.5.2022]. URL:< <https://mapy.cz/s/jarejamuha>>.

Zákony pro lidi, Zákon č. 301/2000 Sb. URL:<<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-301>>.

Ignác Antonín HRDINA, *Tridentský dekret Tametsi*, Revue církevního práva 11, 1998. Online, [cit. 2.10.2022]. URL:< <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/RCP-11-3-98.pdf>>.

Obecný zákoník občanský, císařský patent č.946/1811 Sb. zak.soud. Online, [cit. 10.10.2022]. URL: < <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/946-1811.htm>>.

Zákon 49/1868 Článek 1. Online, [cit. 12.10.2022]. URL: <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/49-1868.htm>>.

Zákon č. 320/1919 Sb. Národního shromáždění, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Online, [cit. 15.10.2022]. URL: <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/320-19.htm>>.

Renata VESELÁ, Vznik Československé republiky a novelizace rodinného práva, s. 3. Online, [cit. 15.10.2022]. URL: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/vesela.pdf>.

Český statistický úřad, Pohyb obyvatelstva za rok 2021, Online, [cit. 20.10.2022]. URL:<<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2021>>.

Zákony, *Občanský zákoník*, Online, [cit. 1.10.2022]. URL: <<https://www.mesec.cz/zakony/obcansky-zakonik-2014/f4581004/>>.

Jan OTTO, Ottův slovník naučný, 21.díl, Praha 1904, Online, [cit.25.10.2022]. URL:<https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Ritus>.

Markéta SLAVÍKOVÁ, Smíšené sňatky a manželské překážky ve farnosti Dašice v 19.století, Diplomová práce, Pardubice 2021, Online, [cit.25.10.2022]. URL: <https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/78190/SlavikovaM_%2bSmisene%2bSnatky_HS_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

13. SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

13.1 Tabulky

Tabulka 1. Vývoj počtu obyvatel v jilemnické farnosti od let 1837–1921.....	21
Tabulka 2. Průměrný počet sňatků za jeden rok.....	68
Tabulka 3. Hrubá míra sňatečnosti ve farnosti Jilemnice (hodnoty jsou uvedeny v ‰).....	69
Tabulka 4. Průměrný sňatkový věk snoubenců v letech 1785–1919 (přičteno 0,5).....	74
Tabulka 5. Věk při prvním sňatku obou svobodných snoubenců podle věkových skupin.....	75
Tabulka 6. Věk při prvním sňatku obou svobodných snoubenců podle věkových skupin.....	77
Tabulka 7. Věkové rozdíly mezi svobodnými snoubenci ve farnosti.....	78
Tabulka 8. Věkové rozdíly při druhém a dalším sňatku snoubenců (1785–1849).....	80
Tabulka 9. Věkové rozdíly při druhém a dalším sňatku snoubenců 1850–1919.....	80
Tabulka 10. Snoubenci podle rodinného stavu ve farnosti Jilemnice.....	84
Tabulka 11. Sociální původ ženichů a jejich nevěst. (Předložen počet a zvýrazněny nejvyšší zjištěné hodnoty).....	90
Tabulka 12. Sociální původ ženichů a jejich otců. (Předložen počet a zvýrazněny nejvyšší zjištěné hodnoty).....	91
Tabulka 13. Sezónní rozložení počtů sňatků na den podle měsíců.....	97
Tabulka 14. Migrace obyvatel farnosti na základě matriční evidence oddaných v letech 1765–1849.....	101
Tabulka 15. Migrace obyvatel farnosti na základě matriční evidence oddaných v letech 1850–1919.....	102
Tabulka 16. Cizí snoubenci ve farnosti 1765–1849.....	104
Tabulka 17. Cizí snoubenci ve farnosti 1850–1919.....	104

13.2 Grafy

Graf 1. Vývoj počtu uzavřených sňatků ve farnosti Jilemnice v letech 1765-1919.....	67
Graf 2. Věková pyramida snoubenců mezi lety 1785–1919 (od 14 do 60 let).....	73

13.3 Obrázky

Obrázek 1. Migrace obyvatel z farnosti.....	105
---	-----

14. PŘÍLOHY

Příloha A – Přehled počtu sňatků za jednotlivá období

Příloha B – Mapa Jilemnice dříve Starkenbach z roku 1842

Příloha C – Kostel svatého Vavřince v Jilemnici

Příloha D – Interiér kostela svatého Vavřince v Jilemnici

Příloha A – Přehled počtu sňatků za jednotlivá období

Období	Počet sňatků
1765	83
1766	53
1767	39
1768	64
1769	47
1770	41
1771	14
1772	20
1773	47
1774	37
1775	21
1776	20
1777	30
1778	33
1779	24
1780	31
1781	18
1782	25
1783	25
1784	39
1785	27
1786	53
1787	33
1788	29
1789	32
1790	22
1791	29
1792	31
1793	25
1794	25
1795	14
1796	12
1797	28
1798	29
1799	18
1800	22
1801	32
1802	32
1803	16
1804	14
1805	15
1806	22
1807	40
1808	33

1809	27
1810	52
1811	45
1812	20
1813	19
1814	33
1815	27
1816	44
1817	26
1818	16
1819	37
1820	30
1821	18
1822	33
1823	35
1824	28
1825	50
1826	28
1827	36
1828	39
1829	50
1830	24
1831	28
1832	38
1833	37
1834	45
1835	50
1836	39
1837	28
1838	41
1839	47
1840	40
1841	50
1842	39
1843	37
1844	47
1845	33
1846	44
1847	23
1848	29
1849	83
1850	60
1851	54
1852	29
1853	33
1854	42

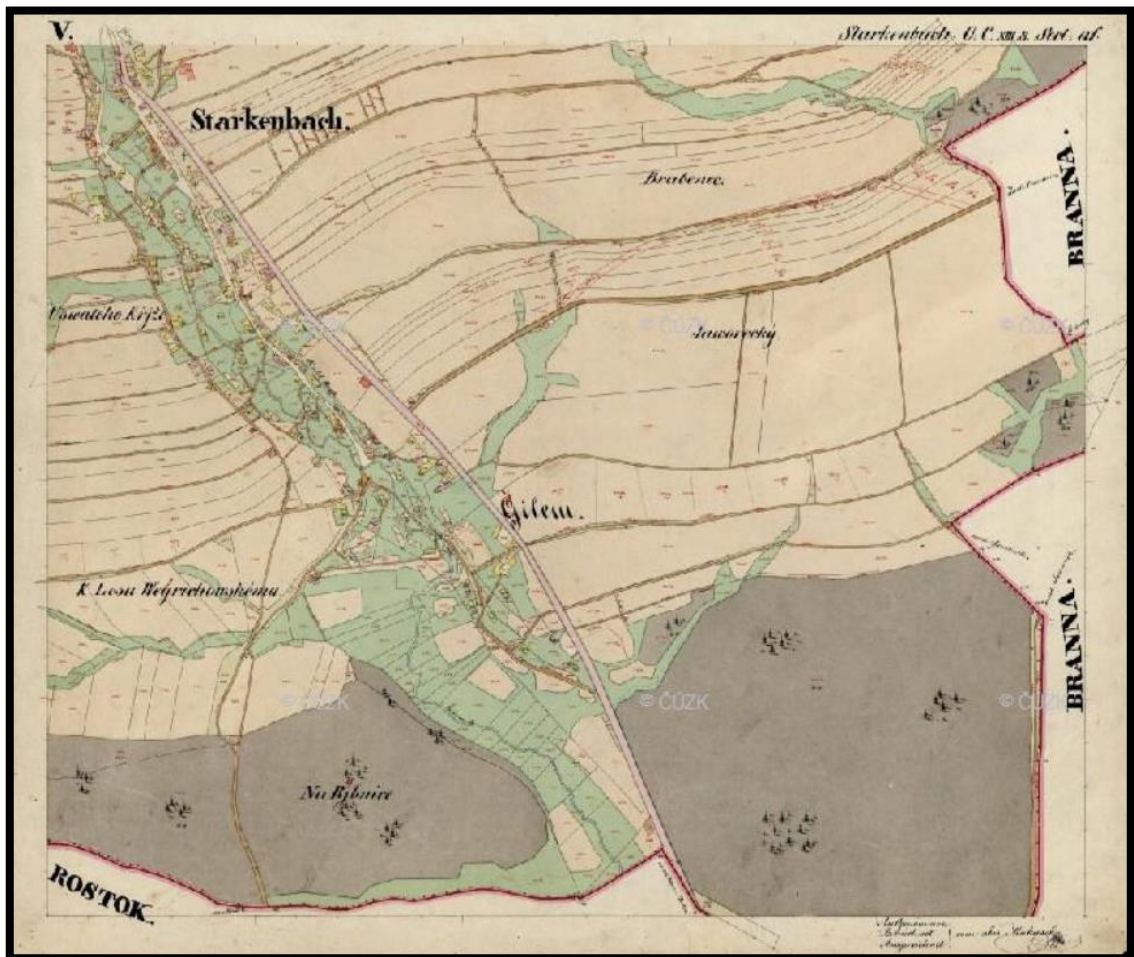
1855	25
1856	30
1857	35
1858	53
1859	28
1860	33
1861	32
1862	42
1863	50
1864	47
1865	52
1866	33
1867	47
1868	37
1869	37
1870	33
1871	36
1872	31
1873	38
1874	36
1875	34
1876	26
1877	21
1878	23
1879	27
1880	30
1881	26
1882	40
1883	18
1884	34
1885	24
1886	33
1887	21
1888	28
1889	21
1890	22
1891	22
1892	26
1893	32
1894	28
1895	31
1896	27
1897	29
1898	26
1899	26
1900	35

1901	36
1902	27
1903	40
1904	35
1905	45
1906	26
1907	30
1908	27
1909	25
1910	26
1911	32
1912	26
1913	27
1914	19
1915	17
1916	16
1917	8
1918	17
1919	25
Celkem	5026

Příloha B – Mapa Jilemnice dříve Starkenbach z roku 1842

Archivní katalog ÚAZK Vademecum, Originální mapy stabilního katastru 1: 2880 – Čechy (1842) Online, [cit. 8.10. 2022].

URL: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_2579_5>.

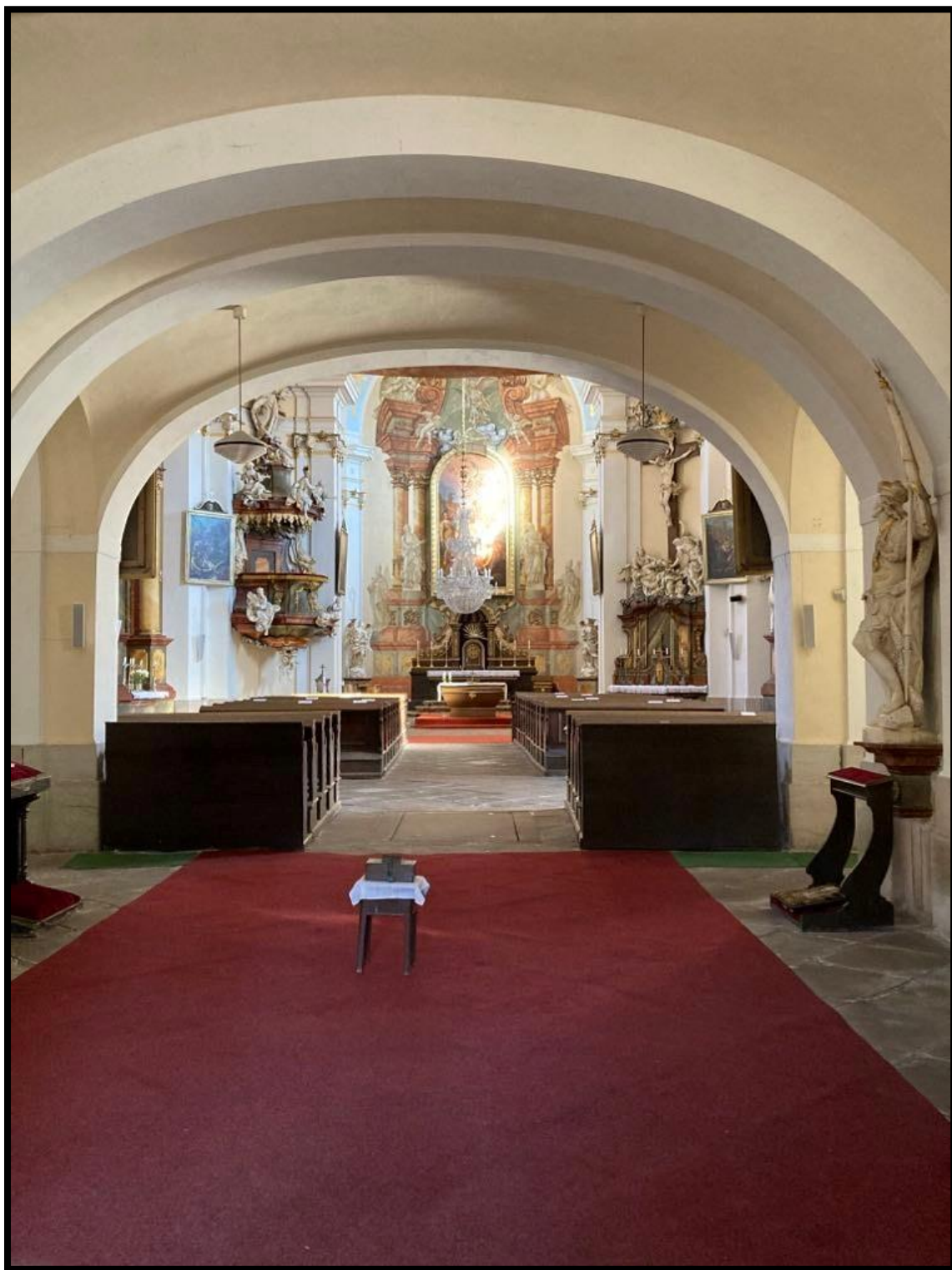

Příloha C – Kostel svatého Vavřince v Jilemnici

(Fotografie z roku 2022. Archiv autorky)

Příloha D – Interiér kostela svatého Vavřince v Jilemnici

(Fotografie z roku 2022. Archiv autorky)

15. RESUMÉ

The submitted master's degree is titled "Marriage rate and marriage migration in the parish of Jilemnice from the end of the 18th century to the beginning of the 20th century". The town of Jilemnice is situated in the district of Semily and it is situated in Liberec Region. The thesis is methodologically based on extraction of the data from eight registries of marriages which are stored in the State regional archive in the city of Hradec Králové. The period was chosen mainly because of the relationship to this parish and above all, the good availability of the registries which were well kept by local priests throughout the period. The demographical thesis introduced the attributes connected with the issue of marriage and the issue of marriage migration between the year 1765 and 1919.

The first part of the master's degree thesis introduced the issue. Bibliography, the history of the parish and the town where the development of the parish over the research period and the changing number of inhabitants.

In the following chapter, marriage law which was a theoretical background for the research is presented. It shows the development over the years from the point of view both of the state and of the church.

The following chapter, "marriage as a transferring ritual", describes the days which precedes the wedding day and the first days of newlyweds as a married couple. In the chapter, the evolution of nuptials of ordinary people and their features are presented as well.

The research was conducted by anonymous extraction of the data from registries of marriages, The thesis is focused mainly on marriage - the number of contracted marriages, marriage age, differences between fiancés, their marital and social statuses. The total number of the marriages contracted was 5,026. Most marriage were contracted in 1765, at the beginning of the research period. The plague had an impact on the number of contracted marriages - in the year of 1771, only 14 marriages were contracted. Similarly, bar laso had an influence on the stagnation of contracting marriages. Men around the age from 25 to 28 contracted marriages most often. The most common age of women who were to marry was in the range of 22-26 years. The most favorable month for nuptials in the parish was February. Inhabitants of the parish followed church traditions and regulations that effected entering into marriage.

Marriage migration in the parish of Jilemnice was another main questions of the thesis. Until the half of the 19th century, the inhabitants were leaving the parish for villages nearby.

With the development of industry and new possibilities in general, the geographical mobility of the population of the parish increased significantly and people migrated to even more distant areas.

The thesis is a historical-demographic work the goal of which is to contribute to better understanding of the issue of marriage rate in the Czech lands. The results found were compared with the data from the whole country. If any further research is conducted, it would be convenient to focus on other aspects of the area and consequently to give an overall view of the society living in the parish of Jilemnice.